

זכרון

עירי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 11

בס"ד. כ"ו כסלו תשע"ו

בגליון:

- ב** ערעור אודות כתיבת שם העיר 'טשאנאד' בגט לתולדות רבי אברהם יעקב היימאן אב"ד ס' מיקלאש ומכתב ממנו – מהרב י.ש.ש.א. רובינפעלד
- ט** הרבנות בנייזאץ בשנת תר"ט מועמדות רבי אהרן שמואל אסאד לרבנות שם / אגרת מרבי יהודה אסאד / רבי מרדכי זילברר ומשפחתו / אגרת מרבי האנדל זילברר - מהרב ש. ווייס
- יט** רבי שמואל דוד רייניץ מטארנאליא ותולדות בית אביו רבי מרדכי רייניץ אב"ד נאדי-פאלאד – מהרב ח.א. רייניץ
- כח** משפחת הירשפלד בוויצען (ב) לתולדות צאצאי רבי יהודה ליב הירשפלד / רבי יהושע פאלק הלוי יונגרייז אב"ד סאנטוב - מהרב ב. פריינד בשולי הכנסיה הגדולה בשנת תרפ"ג מז אגרת מרבי אשר לעמיל סג"ל שפיצר אל הגר"ח זוננפלד
- נג** עוללות חברת 'תומכי תורה' באמעריקא / אישור רבי הלל הכהן קליין על המלצה מחכמי ירושלים – הרב ה. כהן / הישיבה בהעדיעס – הרב מ.מ. עקשטיין / מצבת מהר"מ ברודא במיאווה – הרב ע.ב. וידר / רמ"א ורח"י קטינא – הרב ח.א. רייניץ / רבי אש"ל ראקניץ – הרב מ.מ. יאקאבאוויטש / משפחת לעפקאוויטש הכהנים – הרב ש.ב.י. סיימון

הרב יעקב שלמה ארי' הלוי רובינפלד - קרית יואל מונורו

ערעור אודות כתיבת שם העיר "טשאנאד" בגט

לתולדות הגה"צ רבי אברהם יעקב היימאן זצ"ל

אבד"ק סענט-מיקלאש

מתולדות הגאון הנ"ל נודע לנו לע"ע רק פרטים האלו: למד ושימש אצל הגה"ק רבי וואלף באסקאוויץ זצ"ל. שם זוגתו הרבנית שינדל ע"ה. בשנת תקע"ח נתמנה לרב דק"ק גרויס-סענט-מיקלאש (בטראנסלוואניא, ליד טעמעשוואר. אין להחליפו עם העיר מיקלאש כהיום בסלאוואקיי (ליפטא-סענט-מיקלאש) שישב שם הגאון בעל שמן רוקח ושאר רבנים). וכיהן שם משך של י"ח שנים, עד פטירתו כשהיה זקן ושבע ימים בליל שב"ק ב' דר"ח מרחשון תקצ"ו, ומנ"כ בבית החיים הישן בעיר סע' מיקלאש (שם הרחוב של הביה"ח נקרא על שמו לכבודו "אברהם יעקב שטראססע").

נספד בספר לשון צדק (הנדפס בסו"ס מגילת סדרים, להגה"צ רבי יעקב היילברון זצ"ל אבד"ק אדא, עמוד פז) ב"דרוש ער"ח אדר להספיד שני רבני ארץ זלה"ה", ובתוך דבריו צווח ואומר "קבענו היום ליום בכיה ואניה להספיד שני רבני ארץ שנספו בעונינו

בשנה הזאת, אחד היה סמוך לנו הרב הישיש הרב יעקב היימאן אב"ד דק"ק סעמיקלאש, ואחרון הכביד וכו' גברא רבא זקן ויושב בישיבה הרה"ג ר' יעקב קאפיל חריף זצ"ל אב"ד ק"ק ווערבויא,

הכי קרא שמו יעקב ויעקבני פעמים, שנלקחו שני יעקב, ועל אלה יש לנו לקונן קינת דוד המלך ע"ה במות שאול בחיר ה', אמר הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים וכו'". (נראה מתוכן ההספד שנאמרה בק"ק זענטא, מקום שכיהן אביו הג"ר יצחק היילברון-היילפרין זצ"ל).

מיוצ"ח נודע רק בת יחידה ה"ה הרבנית אסתר לאה ע"ה שנולדה בשנת תקס"ו (נפטרה בת ע"ד שנים ביום כ"ג אב שנת תר"מ), אשת הגה"צ רבי יצחק צבי ראטטער זצ"ל שמילא מקום חמיו בק"ק סענט-מיקלאש (נפטר ביום ב' טבת שנת תרמ"א ומנ"כ בביה"ח החדש בסענט-מיקלאש, מהתוארים שנחרתו על מצבתו: "איש קדוש וטהור המאוה"ג צדיק יסוד עולם זקן בחכמה ואב בראה אדונינו מורינו ורבינו").

[ב'מוסדות תבל' (תק"פ) ב'שמות הנגידיים אשר תמכו את ידי בהוצאות הדפוס', מופיע: 'סענמיקלאש - ר' יוסף צבי היימאן', אולי הוא בנו או ממשפחתו. וראה ב'שני עפרים' (תקפ"ה) ברשימת הפרענומערנאנטען: 'טעמעשוואהר... הרב המה"ג מו"ה יעקב אב"ד ממיקלאש גדול וסביבותיה']

אחריו מילא מקומו חתנו, הוא חו"ז הגה"צ רבי ישראל מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל בן הגה"צ רבי אליעזר זוסמאן זצ"ל מפאקש, שבימיו נתפרדה הקהלה ויסד את קהלת היראים ארטאדאקסען ע"ד ישראל סבא לשם ולתפארת (עי' באריכות בספר משפחת סופרים עמוד שמג), לימים אבד"ק שארוואר ומח"ס זכרון אפרים.

וזה נוסח מצבתו של רבי אברהם יעקב זצ"ל (נעתק מכת"י נכדו הגה"צ רבי פישל סופר זצ"ל אבד"ק מיישא. לדאבונינו כל המצבות של ביה"ח הישן נלקחו ונאבדו):

פ"נ

איש זקן ושבע ימים
 בהיר מפשע וחף מחטאים
 רגל עמו עשות נכוחים
 הורה הלכה בקודש לבנים
 מות חטפו אך לא כלו שחת
 יען חכמתו על לוח עוד חרות
 עודנו חי צחו ספון ופורח
 קרב קרואי קל עודנו צורח
 ברך והוד ומזיו השכינה שמח
 הרב המאה"ג מוה'

אברהם יעקב היימאן

אב"ד דק"ק סמ"ג

נפטר בשנת ח"י (למ"ק) [לכהנו פה קהלתינו]

ליל שב"ק ב' דר"ח מרחשון תקצ"ו לפ"ק

הגם שעל מצבתו נכתב "חכמתו על לוח עוד חרות", אבל הכל תלוי במזל ולא ידוע שנשאר בימינו כלום מחידושי תורתו, אך ידידינו הרה"ג רבי זושא קינסטליכער שליט"א המציא לידינו תשובה בכת"י (צילומו נתקבל מהרב מרדכי קליין ותשוח"ל), שהשיב אל הגאון המפורסם רבי שלמה זלמן אוללמאן זצ"ל אבד"ק מאקאווע (הקרובה לסענט-מיקלאש) בענין ערעור שנתהווה על גט שנסדר ע"י רבי אברהם יעקב זצ"ל, בענין כתיבת שם העיר טשאנאד, ועפ"י עצתו העתקתי וערכתי אותה כדי לפרסמו עלי גליונו המפואר "עלי זכרון".

כדי להבין במה דברים אמורים, נעתיק תחילה משו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' יב), שגם אליו פנה הגאון ממאקאווא זצ"ל בעת שהוא לדון בדבר הערעור, והחת"ס השיב אל הגאון הנ"ל בתשו' מיום כ"ח חשון תקפ"ח. בתחילת דבריו מביא פרטי הערעור בזה"ל:

"ע"ד הגט שסידר הרב דק"ק ס' מיקלאש בכפר שאנאט מתא דיתבא על נהר מארעש, אשר מעולם לא היה שם סידור גט, ובאו המערערים מתרי טעמי, חדא דיש בסביבה שני עיירות אשר שוים בשמם שאנאט, אחת מעבר הנהר מזה ואחת מעבר הנהר השני,

רק בפי העולם נקרא האחד וואלכס שאנאט, כי נתיסד הכפר מאומה הזאת (ר"ל וואלחין) ועודם שרוין בתוכו, והשני אשר שם היה סידור הגט נקרא דייטש שאנאט, וממילא כיון דלא נכתב בגט רק שאנאט לא הוי סימן מקום עמידה, ובגט בעי מוכח מתוכו.

ערעור השני כאשר כתב הרב נ"י בעצמו, לא היה כתוב בגט רק שאנאט בלי טי"ת בתחלתו, ובפי רוב העולם נקרא טשאנאט בטי"ת בתחילתו, ובפי קצת מיעוטא העולם נקרא צשאנאט בצדי"ק בתחילתו, ובכתב הגוים נכתב בפירוש באות צע"ה בתחלתו, והן אמת רבים כותבים באות טע"ה בתחלתו, אבל בפנקס השררה וקומידאט נכתב באות צע"ה, כאשר נודע לי בפי מגידי אמת ומביני לשון, וממילא הוה שינוי מקום עמידה דמבואר בסי' קכ"ח (ס"א) דגט פסול ולא תנשא.

יען ראיתי מחו' הרב החרוץ השואל נחית לעומק, ע"כ מצאתי מקום לקבל ארוך קצת, ואולי מתוך דברינו ימצא לפעמים תשובה וסתירה על דבריו, מ"מ מה שיוורוני משמים אותו אשמור לדבר וה' עמנו שלא נכשל בדבר הלכה ולא נצא ממרכז האמת ח"ו.

ואחר שמאריך מרן החת"ס במו"מ של הלכה, ממליץ בעד מסדר הגט, ומסיים את חו"ד שיש להכשירו, וכלשונו:

"אחר שזכינו לברר ההלכה בעזה"י נחזי מאי דקמן, והשתא אי לא היה שינוי בשם העיר, ורק דאיכא תרי עיירות טשאנאט על הנהר הזה, היה נראה להכשיר... ומכ"ש לפמ"ש פר"מ בשם הרב המסדר דכ"ע קורין לאידך "אלט טשאנאט" ר"ל הישנה, אם אמת כן הוא וכותבים כן בכל הכתבים וכאן נכתב סתם, יש סיוע שיש בו ממש להקל... אבל אם רגילים לקרות גם האחרת טשאנאט סתם אעפ"י שהיא הישנה אין כאן סמיכה.

אמנם באשר שינה וכתב שאנאט בלי טי"ת, א"כ לא מיבעיא אי איכא בסוף העולם עיר ששמה כן היינו היה במזרח וכתב במערב, אלא אפילו ליכא שום עיר בעולם מ"מ ה"ל כלא הזכיר מקום עמידת העדים, וכ"כ בגט פשוט סק"ב, אך אי עכ"פ קורין קצת כך, וכן נראה דאי לא"ה איך עלה על דעת הרב והסופר והעדים לכתוב כך, וכדומה כתב לי מחו' הרב נ"י באגרתו השניה שנודע לו שיהודים רגילים בכך להשמיט הטי"ת בתחלתו ולומר במהירות שאנאט, וכן שמעתי מקצת אנשים, א"כ אפי' יהיה רק פורתא ומיעוטא וליכא כאן כעין חניכה, מ"מ כיון דליכא אלא משום עמידת העדים, והיה במזרח וכתב במערב תנן, שינה לא תנן כמ"ש לעיל, וכ"ש שנכתב וניתן במקום א' וכאן קורין לו פורתא שאנאט, וליכא משום מיחזי כשקרא שהרי קצת קורין כן, ומשום שלום מלכות ליכא כיון דלא נודע עיר אחרת על הנהר הזה בשם הזה, ורק משום עמידת הבעל, דמשום לעז לא מהני שם הטפל, ולזה כבר כתבנו דעכ"פ בשעת הדחק כשר כמבואר סי' קכ"ח סעיף ב', על כן הכא יש להכשיר לפע"ד.

אך הואיל והודיעני ידיד נפש כל חי הגאון האמתי מוהר"ז מרגליות שגם לפניו נשאלה שאלה זו, ע"כ לא אומר בו לא איסור ולא היתר עד נשמע מה בפיו של הגאון נ"י.

ואחתום בברכה דברי מחו' א"נ דש"ת משה"ק סופר מפפד"מ

והא לך התשובה שכתב הגה"צ רבי אברהם יעקב זצ"ל האבד"ק סענט-מיקלאש אל הגאון ממאקאווע זצ"ל, בענין ערעור הנ"ל, שנעתק כאן לראשונה מכת"י. [מקור התשובה הוא מגנזי ה'ריעות שלמה', ואם כי לא חתם את שמו, נראה שזה בכתב ידו של רבי אברהם יעקב]:

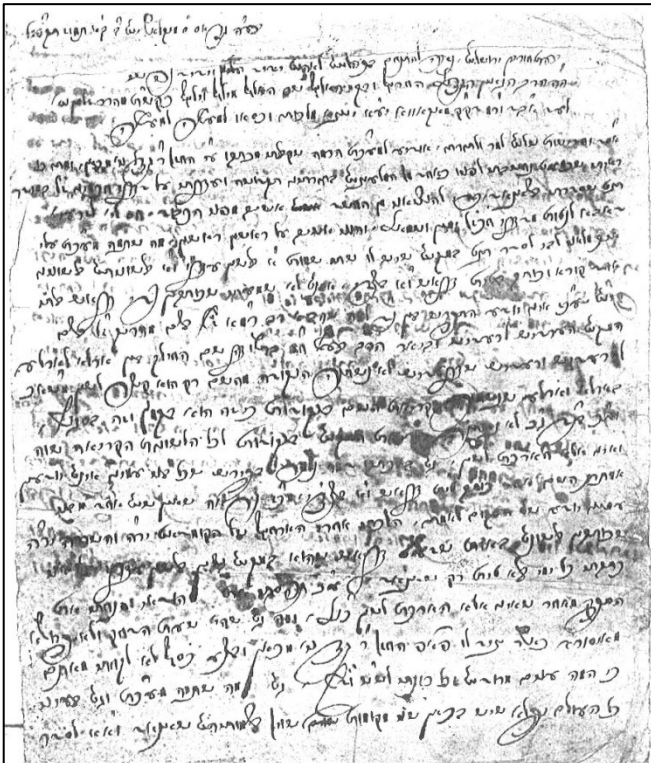
בע"ה, גראס ס' מיקלאש, יום ב' ך"א תמוז תקפ"ז ל'.

בעת חורבן ירושלים, נזכה להתנחם בכפליים, לאהובי ידיד עליון וידיד נפשי, ה"ה הרב הגאון הגדול החריף ובקי האלוף ושם האלף מילף ומליף כקש"ת מהר"ר זלמן נ"י לעד, אב"ד ור"מ דק"ק מאקאווא יע"א ישגא מלכותו וכסאו למעלה למעלה.

אח"ד [אחר דרישת] ופרישות שלום למר ולתורתו, אודיע למעכ"ת הרמה שקבלתי מכתבו ע"י החזן ר' גדל נ"י מכאן, ומ... כי ראיתי שכמעט נחשבתי לפניו כאחד מן המלעיגים בתורתנו הקדושה, ועברתי על דברי חכמינו ז"ל בסידר הגט שסדרתי בשאנאד, וכדי להוציאני מן החשד אשיב מפני הכבוד. חס לי' לזרעי' דאבא לנטות מדברי חכז"ל ימין ושמאל, והנני אשיב על ראשון ראשון.

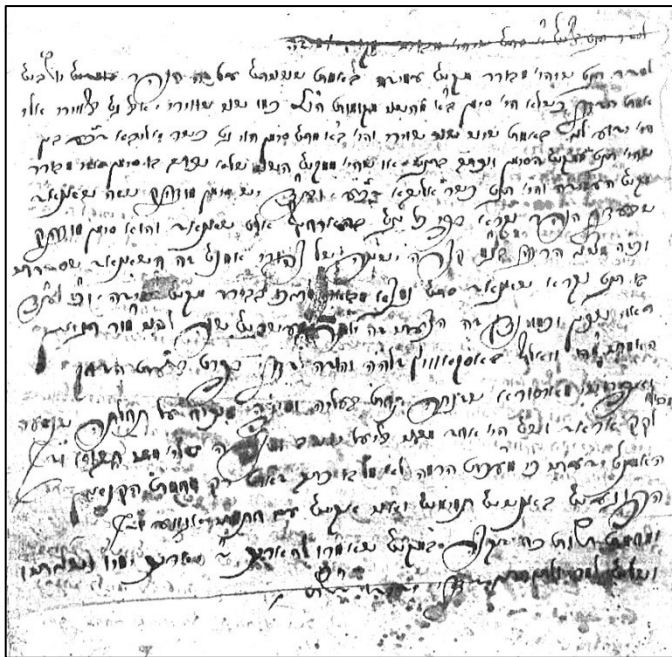
מה שתמה מעכ"ת עלי איך מלאני לבי לסדר הגט במקום שיש לו שתי שמות א' בלשון עברי וא' בלשונותם, בלשונינו א' קורא וכותב הטית בראש וא' בצדי, אמנם לא שמעתי

שכותבין צדי בראש בלתי רו"ם, עכ"ז איני יודע ההפרש בין נ"ד [נידון דידן] למה שהביא רב רמ"א ז"ל (סי' קכח ס"ג) בשם מהר"ק ז"ל בשם המקום (הערדיש) [הרעדיש] לרעדיש, וביאר הרב בעל חלקת סק"א) בתשובה שם החילוק בין ארלא לארלע להרעדיש ורעדיש, שברעדיש לא נשתנה הנקודה מהשם, רק הוא קיצר לשון, משא"כ בארלא וארלע שנשתנה קריאת השם בנקודות כי זה הוא

בקמץ וזה בסגול. וא"כ בנ"ד ג"כ לא נשתנה שמות המקום בנקודות לכל הלשונות הקריאה שוה ואינו אלא הארכת לשון.

גם ב[פי] כתבו דמר נזכר בפירוש שכל בני עמינו אינם יודעין אמתת השם, אחד כותב טית בראש וא' בצדי, וכ"ז צד שוה שאין שום אחד מבני עמינו יודע שם המקום לאמתו, הלכתי אחר הארחיף [ארכיון] של הקומדיאט יר"ה והשררה יר"ה שכותבין בלשונם באות שזאט? בראש, שהוא במקום שין בלשון עברי, [ומאז] כתבתי כל ימי בלא טית רק שאנאד, ע"כ תפסתי את הודאי והנחתי את הספק מאחר שאינו אלא הארכת לשון כנ"ל. ומה גם שהי' שעת הדחק ולאפרושא מאיסורא, כאשר יגיד לו פא"פ החזן ר' גד נ"י מכאן, ובצע כסף לא לקחתי מאתם כי המה ענים מרודים וכל כונתי לש"ש וד"ל.

גם מה שתמה מעכ"ת וגם בעיני כל העולם יפלא שיש בכאן שני מקומות שוין בשמותיהם שאנאד וא"א לסדר הגט שיהי' מבורר מקום עמידה באמת ששניהם על הנהר יושבים, אמת הדבר כי שלא הי' סימן בא' מהשני מקומות הנ"ל כמו שני שווירי (גיטין כז.), אבל גם בשווירי אילו הי' ידוע לנו באמת שיש שני שוירי והי' באחד

מהם סימן הוי גט כשר אליבא דכ"ע, בין שהי' הגט במקום הסימן וכתב בהגט או שהי' [ב]מקום השני שלא נכתב בו סימן אשר מבורר מקום העמידה והי' הגט כשר אליבא דכ"ע, ובנ"ד יש סימן מובהק שזה שאנאד שבעבר הנהר נקרא בפי כל וגם בהארחיף אלט שאנאד, והוא סימן מובהק, וכזה מצינו הרבה בגמ' קצרה ישינה של צפורי (ערכין לב.), אמנם זה השאנאד שסדרתי בו הגט נקרא שאנאד סתם, נמצא מתוכו בבירר מקום עמידה, וכ"ז לענ"ד ראוי ונכון.

וכמו נדון זה הצעתני זה יותר מעשרים שנה לפני מו"ר הגאון האמתי מוה' וואלף באסקאוויץ זלה"ה, והודה לדברי בפרט בשעת הדחק ואפרושי מאיסורא שזנתה תחת

בעלה, וסופה מוכיח על תחלתה שנסעה לק"ק אראד ושם הי' אחד מבני בליעל שישב ומצאה ... מאז ... וד"ל.

[בעת ההוא בשנות תקס"ג-תק"ע היה הגאון ר' וואלף באסקאוויץ זצ"ל אבד"ק קעלין, אח"כ בשנת תק"ע נתמנה לאבד"ק באניהאד, עד פטירתו ביום י' סיון תקע"ח. נספד ע"י מרן החת"ס, כנדפס בס' דרשות חת"ס דף ש"פ. מח"ס סדר משנה על הרמב"ם, ועוד].

האמנם ידעתי כי מעכ"ת הרמה לא מלבו כתב זאת רק מחמת הקנאין הפוגעים באנשים תמימים, ואני אקיים עם חתמתי אגווע וד"ל.

ומחמת תשות כחי אקצר במקום שאמרו להאריך, ד' יאריך ימיו ושנותיו ושלוש למר ולתורתו.

דברי ידידו דש"ת.

[אברהם יעקב היימאן]

לא עברה רק שלשה שנים ויצא ערעור על גט אחר שסידר רבי אברהם יעקב הנ"ל בעירו סע' מיקלאש, וגם הפעם פנה הגאון ממאקאווא אל מרן החת"ס שיצא לקראת נשק, והחת"ס כתב אודות זה אל רבי אברהם יעקב בזה"ל (נדפס בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' לד):

שיל"ת פ"ב נגהי ליום ב' ג' שבט תקצ"א לפ"ק.

שלום לה"ה הרב המופלא כש"ת מו"ה יעקוב נ"י רב דק"ק ס' מיק' יע"א.

אהובי ידידי לא ידעתי אכנהו, אבל מוחזקני בו שהוא ירא ה' ויטה אוזן ויכניס דברי אלו אל לבו, הנה אלי כתיב ממחו' הרב החרוץ הגאון אב"ד דק"ק מאקאווע יע"א כי מעלתו סידר גט בעירו מקום אשר לא סודר גט עדיין... אך היות כי מחו' הנ"ל כתב לי שהגיד לו הסופר וגם אחד מדייני הגט נוסח הגט אשר לא אאמין בשום אופן שיצא הדבר מפי חכמי ישראל, אם לא שגו ברואה, וזה נוסחו, "בגראס סענט מיקלאש בבענאט מתא דיתבא על מי מעינות", והנה הדבר ידוע ומפורסם לכל כי העיר הזאת ועוד כמה עיירות במדינתנו נקראים על שם ניקלויא הקדש של או"ה, וקורין נואד מאנט ניקלויא, פי' גדול קדש ניקלויא, ועתה אם אולי דקדקו היטב בלשון בני ישראל ששבשו הלשון וקוראים סענט בעי"ן במקום סאנט באל"ף, וכותבין מיקלאש במקום ניקלויא, מ"מ ה"ל לכתוב גראס סענט מיקלאש דמתקריא נואד סאנט ניקלויא, כמו פרוסטין פראסטיוא בתשו' מהר"מ א"ש הנ"ל, ואויבן דמתקריא בודין, ופה קהלותינו פרעשפארג דמתקריא באזשן.

...ואינני חושד ח"ו את מעלתו שיזדקק עצמו לגטין אם איננו בקי כנ"ל ויהיה חלילה גס לבו בהוראה... הס שלא להזכיר, בודאי למד ושמש ויודע ומבין, אך בכל זאת השתא הכא שגה בכל אלה וכבר אירעו שגיאות לגדולים וטובים ממנו וממני ושגיאות מי יבין, וטוב לאדם שיכסוף בעה"ז ולא יעייל בכיסופא קמי מלכא קדישא ויהיה עליו חטא אשת איש וממזרים בישראל, הלא אפשר לתקן הדבר בגט אחר ובמקום אחר, ובזכות זה ירום ה' קרנו וכבודו ויהיה רק למעלה ולא למטה, ועכ"פ בתוך אותן הימים האשה

הזו כבולה בכבלי אישות. ואני מצפה על תשובתו בברור הדברים כראוי לגברא דחיל חטאין, יזכה לדמורח ודאין.

הכ"ד לכבוד ה' ותורתו

משה"ק סופר מפפד"מ

כפי שניכר היטב כי בעת כתיבת תשובה זו עדיין לא הכיר בו החת"ס, וכלשונו "לא ידעתיו אכנהו", ופוקד עליו בתוקף שיחזור ויתקן גט אחר, אבל אחר הדברים האלו השיב הרב מסעמיקלאש את תשובתו אל החת"ס, ובו כתב לו את כל עמדתו בנידון, ובתשובה שחזר וכתב אליו החת"ס ביום כ"ד שבט תקצ"א, נראה שהחת"ס כבר הכיר בו כי הוא בקי בטיב גיטין, ושינה בו טעמו לגמרי וחוזר ממש"כ לאסור את הגט, וז"ל החת"ס בתשובתו השניה אליו (שו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' לה):

"גיה הגיעני ונקרתי [וחקרתי?] ומצאתי כי אמת נכון הוא כי שם מיקלאש משתנה בלשונו, במקום שמדברים שפת אשכנז קורין ניקיל, ובמקומות שבהגר שלשון לאטיין עיקור קורין במ"ם, וכן הוא בעירו וא"כ אין כאן שינוי. ומשום נויד שהוא גדול בלשונם, ומעלתו כתב גראס בלשון אשכנז שמדברים היהודים, פשיטא דמשום כך ליכא קפידא. ומה שנאמר לי שיש שם נהר ולא הזכירה, דאע"ג דבדיעבד כשר מ"מ המסדרים שעשו כן לכתחילה יורה עליהם שאינם בקיאים בטיב גיטין ויש לחוש לחששות הרבה כמ"ש בש"ע והוא מתשו' הריב"ש סי' רע"א, הנה מעלתו מכחיש שאין שם בעיר נהר יוצק יסודו כי אם יחרב ויבש, נאמן עלי מעלתו גם בזה.

היות כן אי לא אתחזק תרי גראס ס' מיקלאש הגט כשר בלי סימן נהר או שום דבר, אך מ"ש לסימן בבאנאט, על זה כתבתי שלא מצינו בש"ס סימן אלא שוירי דעל רכיס נהרא, אבל לעשות לנו סימן בבאנאט הוא נוסחא מחודשת, והיה לו לכתוב בגליל באנאט במדינות הגר או אונגרין וכדומה, וע"ז כתב מעלתו ב' תשובות בדבר... מ"מ נחזור לעניננו שאין לפסול הגט שכבר ניתן, ומ"מ יהיה זהיר בשמות מכאן ואילך ויעיין היטב בענין, והלא אדם גדול שימש מעלתו הגאון מוהר"ו באסקוויטץ סג"ל ז"ל כפי מה שמעיד מעלתו בעצמו, ושמעתי על הגאון ז"ל שלא רצה לסדר גט בפעסט באמרו הואיל והרבנים הראשונים לא סדרו גט שם אולי היה להם שום ספק ואנחנו לא נדע, ובאמת אני מצאתי בספר שמות גיטין (ויניציאה תי"ז) בסופו שסדרו גט בפעסט בימים קדמונים, מ"מ תא חזי מה בין תקיפי קדמאי לעניי הדור הזה.

והנה מעכ"ת יתענג על רוב שלום עוד ינוב בשיבה טובה דשן ורענן יהי' כנפשו הטהורה, ונפש א"נ הבעה"ח

משה"ק סופר מפפד"מ

לסיום אבקש שהיות שכאמור לא נודע לנו כמעט מתולדותיו, בקשתינו שטוחה לכל מי שיש לו איזה הוספה לתולדותיו או אודות יוצ"ת, שיואל לפרסמו על דפי הגליון הדין.

הרב שלמה וייס - מכון זכרון בני ברק

הרבנות בנייזאץ בשנת תרי"ט

מועמדות הג"ר אהרן שמואל אסאד לרבנות שם

בתשובות מהרי"א (חלק יו"ד סי' קצה) נדפסה תשובה [בלי תאריך כרוב התשובות שנדפסו בתשובות מהרי"א] המופנית "לגברא רבא, גבר חכם בעוז הרב החריף ובקי מופלג, החכם שלם, עמק החרוץ, צדיק נשגב, כש"ת מו"ה **מרדכי זילבערער** נ"י אבן יקרה בק"ק נייזאטץ, ומקדם היה דיין ומורה דשם". (השם והתוארים הוגהו עפ"י הנדפס בספרו של השואל "תשובה למרי דכי"א עמ' כ].

בתחילת התשובה כותב המהרי"א: "מכ"ק קבלתי זה שנית. ואמור רבנן בכפילא. יאשר כחו וחילו על כל הטוב אשר בישר ואשר פעל ועשה בע"ה לטובת בני הרב החו"ב נ"י בהשתדלות ידי"נ הרב הגאון אבדק"ק פ"ב נ"י. ואני תפלה על העתיד ד' הטוב יגמור בעדינו לטו"ב ולבי בטוח בצדקתו וחכמתו דמעכ"ת נ"י אחרי ראינו כי מאת ד' ב"ה בעל הסיבות כולם היתה זאת. כן ימלא פר"מ נ"י את כל דברו הטוב. ועצת ד' ה' תקום ולא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. אבל יתקדש שם שמים על ידינו יברך ד' חילו ופועל ידיו ירצה אכ"ר".

מה כוונת המהרי"א בדבריו: "אשר פעל ועשה בע"ה לטובת בני הרב החו"ב נ"י בהשתדלות ידי"נ הרב הגאון אבדק"ק פ"ב נ"י".

תשובה זו נדפסה כאמור גם בספרו של הנמען רבי מרדכי זילברר "תשובה למרי דכי"א המצורף לספרו "דברי מרדכי" (וויען תרל"ה), אך בלי פתיחה זו. גם שם היא נדפסה בלי תאריך, אבל מתאריכי שאר התשובות מגדולי הדור בענין הנידון שם שנדפסו שם נראה שנכתבה בשנת תרי"ט.

והנה בגנזי רבי גרשון אולמן ז"ל נמצאה אגרת [יש"כ לצאצאיו שמסרו לנו את צילומה] מהמהרי"א להג"ר **שלמה זלמן אולמאן** אב"ד מאקאווא, שפותרת את התעלומה. ממנה עולה שבחודש תמוז תרי"ט פנו בני קהלת נייזאץ אל בעל הכתב סופר שיציע להם מועמד לרבנות 'איש על העדה איש צדיק ות"ח וגם יש לו יד ושם בשפת אשכנזי לדבר צחות' במקום הרב שהדיחוהו ממשרתו מפני רוע מעלליו. הכת"ס הציע להם את תלמידו רבי אהרן שמואל אסאד שהתגורר מאז נישואיו בתחילת שנת תרט"ו בניקלשבורג [צילום כתובתו ב'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' תרפב]. רבי אהרן שמואל הוזמן לבוא לשבות בנייזאץ בשבת פרשת מסעי [כ"ח תמוז] ולדרוש בפני בני הקהלה. הוא נענה להזמנה, שבת ודרש שם, ואכן הוא מצא חן בעיניהם. אלא שתומכי הרב הקודם לא השלימו עם הדחתו [שהיתה אמורה להתבצע למחרת בכ"ט תמוז, 31 לילול] ובחירת רב אחר על מקומו, וניסו למנוע את בחירת הרב החדש באמצעים שונים, ביניהם ע"י דרישה לפרסם מכרז על המשרה.

המהר"א פנה לידידו רבי שלמה זלמן אולמאן אב"ד מאקאווא, הסמוכה יחסית לנייזאץ, שיפעיל את השפעתו על בני קהלת נייזאץ לטובת בחירת בנו.

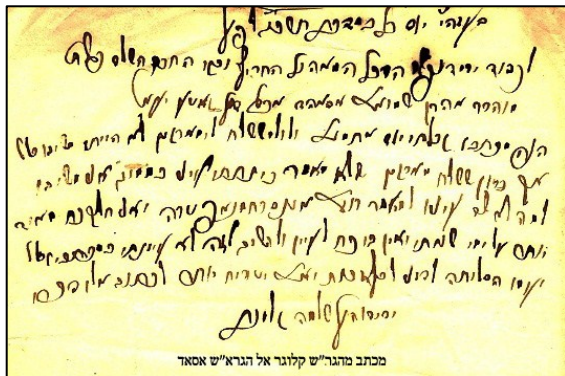
יש לציין שרבי אהרן שמואל אסאד הוסמך לרבנות מהגרש"ז [בנוסף לסמיכות מעוד גדולי דורו, כדלהלן]. וכן ידוע שכבר בשנת תר"ז ביקש המהר"א מהגרש"ז שימליץ על בנו לרבנות ק"ק מאהר, כפי שכתב המהר"א באגרת לגרש"ז מיום ד' משפטים [כ"ד שבט] תרט"ב לפ"ק [נדפס בקובץ 'פנים מאירות' גליון כא, טבת תשד"מ, עמ' ד, תוקן והושלם עפ"י צילום הכת"י שבגנזי הנ"ל]:

"והן עתה היום באו אלי נכבדים יראי ד' מבשרים טובות והאמת בפיהם כי בק"ק מאהר רוצים לקבל את בני להיות להם רב אב"ד ורועה נאמן, וענין זה בודאי צריך בזה"ז רב סעד לתומכו כמאז"ל בפר"ע (שבת פט.). היה לך לעזריני, כי לך ד' הגדולה וכו' והמתנשא לכל לראש, עכ"ז הרבה שלוחים למקום ב"ה, ואמרתיו הואיל ומתרחיש לן ניסא מגלגלין זכות ע"י זכאי, והנני מבקש רצונו דפר"מ הדר"ג נ"י להטיב עמנו, לאהבת האמת לנטוע יתד במקום נאמן לד', יכתוב נא ידו לד' לק"ק מאהר הנ"ל ויציע לפניהם את בני הרב נ"י להושיבו עליהם אלוף לראש, וד' ית' יגמור בעדו, ככתוב (איוב כב, כח) ותגזור אומר ויקם לך. וגם ירצה נא הדר"ג נ"י לכבד את בני הרב נ"י בסמיכת התרה, וכבר סמכוהו שני גדולים צדיקים הגאבדק"ק ט"ש [הוא הג"ר בנימין זאב וואלף הירשלר-תרצה'ס אב"ד טאפאלשאן, ולא כמו שפיענח בטעות ב'פנים מאירות': הגאבדק"ק נ"ש] והג[אבדק"ק] קאברסדארף נ"י [רבי אברהם שאג-צוועבענער אב"ד קויבערסדארף], במעטה תהלה, אקוה שהדר"ג מעלתו נ"י ימלא בקשתינו, וד' הטוב בעיניו יעשה.

הגרש"ז אכן הסמיך את רא"ש. ראה דברי המהר"א בתשובה לבנו רבי אהרן שמואל (תשובות מהר"א חיר"ד סימן טז): "שמחתי אהובי בני שהעתקת נוסח סמיכת התרה שחלק לך ידי"נ הרב הגאון וכו' מר"ה אברהם שאג נ"י אבד"ק ק"ד יע"א והה"ג דמאקווא מ' זלמן נ"י וכו' ימלא ד' כל משאלותיך ומשאלותינו תמיד יתקדש ש"ש על ידינו כי הוא חיינו וכו' יהי חן ד' עמך ועמנו. יאר ד' פניו אתנו סלה".

רבי אהרן שמואל אסאד נסמך גם ע"י רבי שלמה קלוגר רב"ד בראד, שגם עמו הרבה

להתכתב [כמו עם הגרש"ז אולמאן], ראה בספרו שו"ת שאילת שמואל. זה לשון המהר"א (תשובות מהר"א חיר"ד סימן רצז): "חייא אריכא ובריות גופא ושלמא רבא, ליד"נ הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים סיני ועוקר הרים ומאיר עיני חכמים בחיבוריו היקרים צדיק

ונשגב שמו כבוד מו"ה שלמה קליגער נ"י ריש מתיבתא בעוב"י ק"ק בראד יע"א. - אחד"ש הטוב ואחרי התשואות חן על טיבותי' דמר הדר"ג נ"י אשר היטיב בחסדו לעשות לבני הרב מו"ה אהרן שמואל נ"י בסמיכת התרה וכו' ישלם ד' פעלו וכו' וכו'.

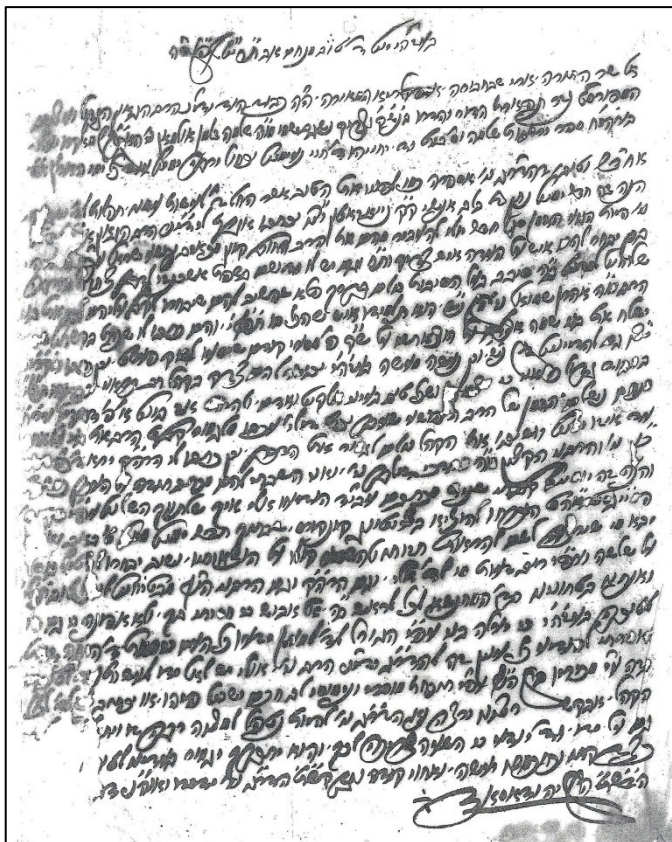
מאגרת המהר"א להגרש"ז עולה שרבי מרדכי זילברר הפעיל את השפעתו לבחירת רבי אהרן שמואל לרבנות נייזאץ, ועל זה הודה לו המהר"א. זה לשון האגרת:

בעז"ה יום ד' ט"ב מנחם אב תרי"ט לפ"ק ס"ה

אל שר התורה, ארי שבחבורה, אספקלריא המאירה, ה"ה כבוד הוד ידי"נ הרב הגאון הגדול ועצום המפורסם נזר תפארת הדור והדרו בנש"ק וצדיק נשגב שמו מו"ה שלמה זלמן אולמאן נ"י האבדק"ק מאקא יע"א, בעהמ"ח ספר יריעות שלמה וס' בית יד, יחייהו ד' חיי נעימים וכחול ירבה ימים עוד כל ימי הארץ א"ס.

אחד"ש וטובו דהדר"ג נ"י אספרה כמו לפניו את הטוב אשר החל ד' לעשות עמנו, תהלות לד' יתברך. הנה זה חדש ימים נתן ד' בלב אנשי ק"ק נייזאטץ

יצ"ו וכתבו אגרת ליד"נ הרב הגאון אב"ד פ"ב נ"י היות הגיע הזמן סוף חודש יולי להעביר מהם את הרב החובל קוץ מכאיב ופושע ישראל ע"פ.. בכך יבחר להם איש על העדה איש צדיק ות"ח וגם יש לו יד ושם בשפת אשכנזי לדבר צחות, והרבה שלוחים למקום ב"ה סיבב בעל הסיבות כולם בדרך פלא שהשיב להם שיבחרו לקבל עליהם לרב

את בני הרב מו"ה אהרן שמואל נ"י מק"ק נ"ש, הוא תלמידו איש שהכל בו תהלי, והם כתבו לו שנית בקשתם שהוא ישלח את בני שמה אצלם על הוצאתם על ש"ק פ' מסעי קודם שיסעו לשוק פעסט, וכן כתבו אקרר"ט יצ"ו גם להדיינים דק"ק נ"ש, וכן נעשה מעשה בעזה"י ובישר להם צדק בקהל רב כראוי וכבדוהו תהלי"י בכבוד גדול כראוי כי מצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ולהיות אז ביום א' פ' דברים ער"ח מנחם נשלם הזמן של הרב הפושע שעבר וכת דילי עכבו מלגמור קבלת הרב את בני על אתר עד איזו ימים יושיבו את הקהל כולם לגמור את הדבר, וכן כתבו לי הרה"ק ירא ד' כ"ה ... כ"ץ נ"י והרבני הקצין מו"ה מרדכי זילבר נ"י, ואני השבתי להם מכתב תודה על העבר כמשפט.

והנה זה יומיים קבלתי שנית מכתבם עב"ד הודיעו אלי איך שלתווך השלום עפ"י ... המייגסטראה"ט הוכרחו להוציא בצייטונג קונקורס [מכרז], שבתוך חדש ימים מיום ט' באב וא[ינלך] יבא מי שירצה לשם להראות חזותו ולהשמיע קולו על הוצאותיו, ושוב יבחרו להטיל גורל על שלשה ועפ"י רוב דעות מי לד' אלי. וגם הרה"ק וגם הרבני הנ"ל מבטיחים לנו כל טוב... ואנחנו בטחונינו בד' המתנשא לכל לראש ב"ה, אל אבוש כי חסיתי בך, ולא אפונה כי גם זו לטובה בעזה"י כי יעלה בני עפ"י הגורל לד' למען ידעו כל העם שמאת ד' היתה זאת. ואמרתי להודיע כל ענין זה להדר"ג יד"נ הרב נ"י, אולי יש לאל ידו לעשות עוד... בזה ע"י מכיריו בק"ק הנ"ל עפ"י תוכחת מוסרי ונימוסי לב חכם ישכיל פיהו, או יכתוב ... לכלל הקהל, אבקש רצונו ירצה נא הדר"ג להיות נטפל למצוה רבה זו וית... גם על ידו, וד' יודע כי השעה צריכה לכך, והוא יתברך יגמור בעדינו לטובה ... כצדקתו וכחכמתו יעשה, ואחוי קידה נגד קש"ת הדר"ג נ"י ידו ואוה"נ דב... הדש"ת

הק' יהודאסאד

בשו"ת שאילת שמואל (סי' מה) הדפסתי אגרת בדב"ת מרבי אהרן שמואל להג"ר עזריאל הילדסהיימר אב"ד אייזנשטאט [שגם עמו הרבה להתכתב בד"ת] מתאריך כ"ג אב תר"ט, ובפתיחתה הוא כותב לו:

והנה אודיע לאדוני הגאון יחי' כי זה שבועיים אשר נקרוא נקראתי לקהל קודש, על דרך הראיני את מראיך השמיעיני את קולך, וב"ה כי מצאתי חן, ואי"ה בקרוב יוגמר הדבר לטובתי, שד' ית' יגיבה וירים קרני להיות רועה נאמן. אכן להיות כי יש שם בקהל הנ"ל מעט אנשים מכת החדשים המתאווים תאוה ורוצים שדרשותיי יהיו באשכנזית. אכן זה אין ביכולתי, כי איש עברי אנוכי ולא אשכנזי, ומעולם לא נסיתי באלה, רק תמיד נסיתי שכמי לסבול עול התורה. והאנשים בעלי מדע ויראי ד' דשם, חלו את פני שעכ"פ הדרשה הראשונה שלי יהי' באשכנזית, והתוכן יהי' לאמור מיד, כי רק בפעם הזאת ארכין את ראשי לדרוש כן, ומכאן והלאה לא, ובל יאשימו ויכבידו עלי את לבבי

מרדכי היה נכדו של רבי חנוך האנדל זילברר מב' יארמוט חמיו של רבי ברוך בענדיט גאיטיין אב"ד העדיעס בעל ה'כסף נבחר'. אם זה מדויק, הרי כנראה זקנו של רבי מרדכי, רבי ליבש, היה בנו של רבי האנדל. עכ"פ היה ממשפחתו, שכן נכד ה'כסף נבחר', רבי אליהו מנחם גאיטיין אב"ד העדיעס, בתשובה (כת"י) משנת תרל"ה אל רבי מרדכי זילברר 'בוויען הבירה', מכנהו ש"ב.

רבי מרדכי קיבל תורה מפי האב"ד דשם רבי מאיר א"ש, שכיהן לאחר מכן כאב"ד אונגוואר. כן נמנה בין תלמידי רבי אליקים געץ הכהן שווערין אב"ד ביאה.

נשא לאשה את בתו של רבי יצחק היילברון (הלפרין) אב"ד זענטא [נפ' י"ג אייר תר"ג ושם מנו"כ. אבי רבי יהודה אב"ד יאנקאוויץ, נפטר תרל"א, ורבי יעקב אב"ד

אדא, נפ' י' שבט תר"ט,
ע"ע ב'החתם סופר
ותלמידיו עמ' רטז].

בהקדמת וסוף ספריו
[שירשמו להלן] הוא
מזכיר לטובה את "האי
גברא רבא ויקירא
המפורסם בצדקתו
נדבת לבו הטהורה
ידידי ה"ה מהו' זכרי'
ברייטנר נ"י בעיר
נייבעטשע [טורוק
בעטשען], ועל הטוב
יזכר שם אשתו הצנועה,
א"ח מרת יאחד ע"ה,
אשר הייתי בביתם עד

שנתקבלתי לדיין לעיר נייזאטץ, והמה הזילו מכספם לתמוך אותי במטה כסא ושלחן מנורה לעסוק בתורת ד' תמימה ישלם ד' פעלם ותהי משכורתם שלמה אמן". מצאנו זכרו גם בראש ספר נר המאיר (פאקש תר"נ) [לא נמצא בכל העותקים. חסר באוצר החכמה ובהיברו בוקס, וכן בעותק שבספריה הלאומית וממנו למפעל הביבליוגרפיה ול'חכמי הונגריה'. השתמשנו בטופס שבספריית אוניברסיטת בר אילן]. שם מציין המו"ל רבי משה צבי פרידמן אב"ד נייפעסט בתוך הדברים: "...וכמו שראיתי בס' מעבר יב"ק הנשאר פה מהצדיק מו"ה זכריה ברייטנער זצ"ל, שנפטר בשיבה טובה קרוב למאה ביום ש"ק י"ב סיון ונקבר ביום ג' ט"ו סיון לקברי אבותי' בעיר באלאשא דיארמאטה יע"א". על מצבתו נחרט (צילומו קבלנו מהרב דובעריש

וועבער): פ"ט / איש צדיק תמים / הלך בתום ויושר / עסק במצות כל ימי חייו / כקש"ת מו"ה / זכריה ברייטנער / נפטר בש"ט זקן ושבע ימים / ביום ש"ק י"ב סיון / והובא למנוחות כבוד / לקברות אבותיו / בק"ק באלאש יארמאטה / ביום ג' ט"ו סיון תר"מ"ז / ת'נצ'ב'ה'.

צעיר לימים - בן כד שנה - [בשנת תק"צ בערך] נתמנה לדיין ורב"ד בנייזאץ [בהונגריה: אוי-וידעק, בסלאווית: נובי-סאד] הסמוכה לזענטא, ואף שימש כממלא מקום הרב [עיי' שו"ת חתם סופר ח"ו סי' נ. האב"ד רבי פנחס ליב מונק נפטר בשנת תקצ"ג בערך, ע"ע ב'אישים בתשובות ח"ס' סי' תקמט, וב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תה]. וז"ל בהקדמתו לספר דברי מרדכי (ווייען תרל"ה): "לזה בחרתי מיום עמדי על דעתי להיות מיושבי בית המדרש אצל גדולי

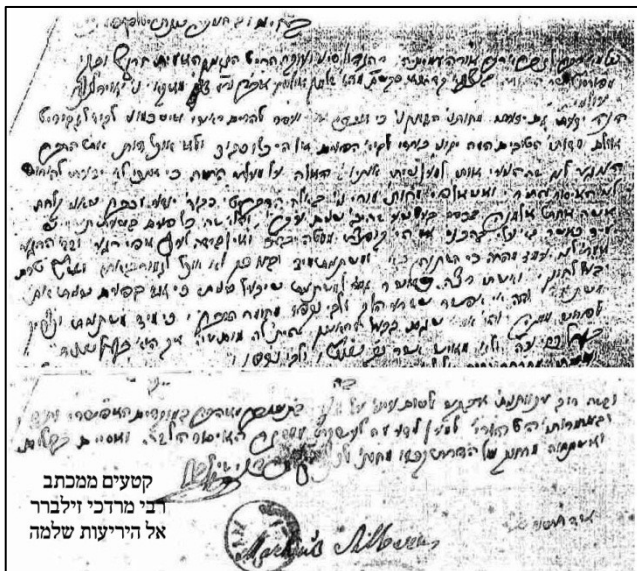
הדור מנעורי לעמול בה ולהגות עד שבאתי לעמוד ולשרת במקהלות אף שהייתי אז צעיר לימים בן כ"ד שנים נתקבלתי לק"ק נייזאטץ יע"א לדיין ומורה להורות ולדון הייתי שם שנים רבות, ובאגדה מצאו דברי חן בעיני שומעיהם וכו', ובשנת תרכ"א שלחתי כתבי ידי לגדולי הדור וסמכו אותי בהסכמתם להוציא לאור, אך מאותו הזמן עד הנה לא יכולתי להפיק רצוני להוציא החיבור המונח אצלי בכתובים וכו'".

בספרו "תשובה למרי דכיא" הדפיס שאלה ששאל את גדולי דורו בשנת תרי"ט בעיני אלמן שנשא אלמנה זה שתי שנים, ונמצא שהיה לאשה מום גדול. הנה ממכתב שאלתו (כת"י. צילומו קבלנו מהרב מרדכי קליין) ששאל למחותנו הגרש"ז אולמן [על קשרי החיתון ראה להלן] עולה שהשאלה היתה בנוגע לו עצמו, ולפי זה בשנת תרי"ז כבר התאלמן מאשתו הראשונה ונשא אשה שניה וגר תקופה קצרה בכפר בעטשע, ושוב חזר לנייזאץ.

עובדא זו שהשאלה נגעה לו בעצמו ולא שהוא היה הדיין שדן בדבר, עולה גם מתשובת הג"ר מנחם א"ש אב"ד אונוגוואר שנדפסה שם שכותב שבנידון דבר חוק ומשפט אין משיבין לצד אחד. וכן עולה מתשובת בעל הגורן דוד שכותב שנמנעים להשיב בדבר שנוגע לדיני ממונות אם לא לב"ד המרוצה לשני הצדדין, ושלא יולמד ממכתבו צד זכות להבעל. גם המהרי"א חותם את תשובתו: וחלילה לי כן לפסוק דין בד"מ לא' מן הצדדין לבד והבד"צ הם ידונו ביניהם דין אמת לאמתו בזבל"א וזבל"א. ואלקים נצב כו' הנה גליתי דעתי למעלתו רק להלכה ולא למעשה כנ"ל רק

להניח דעתו הרמה. וה' ב"ה ינחמהו מעצבונו ובישועתו יראהו וישמח לבי גם אני. ע"כ.

בשנת תרל"ט כבר לא שימש בדיינות נייזאטץ, ונשאר לדור שם. למקורות מסויימים גר שם עדיין בשנת תרל"ד, אך בהקדמת ספרו שפתי מרדכי שנכתב בווינא יום ג' לסדר והקימות את בריתי אתם [כ"ו טבת] תרל"ט

הוא כותב שגר יותר מעשר שנים בבית הגביר רבי מרדכי הירשפלד בווינא, ז"א שכבר לפני תרל"ט עבר לווינא. למקורות הנ"ל לעת זקנותו עבר לדור ליד בנו בווינא. נפטר 9 נוב' 883 [ט' חשוון תרמ"ד] ושם מנ"כ.

תשובות אליו בשו"ת חת"ס ח"ו סי' נ [נזכר שם גם בחאה"ע ח"ב סי' ז] בשו"ת חת"ס חאה"ע סי' כו. חיבוריו: "דברי מרדכי" ביאורים עה"ת (ווינא תרל"ה), "תשובה למרי דכיא" חידושי מסכתות ותשובות (שם תרל"ה); "אמרי מרדכי" דרשות עה"ת ופלפולים (שם תרל"ו); "שפתי מרדכי" ביאורים על אגדות בתלמוד ומדרשים (שם תרל"ט); "שיח מרדכי" מחקרים על מאמרי אגדות (שם תרמ"א); "מאמר מרדכי" עשרים מאמרים כוללים ביאורים בתנ"ך

מכתב

הסכמה מררוב הגאון המפורסם פאר הדור מורדכי יהודה אסאר יצ"ל אביד דקיק סעדרעהלע.

ז"ס יום י' מודש חשוון ת"צ כ"ד ל'ס' ק"ס יע"ל.

המייס והשלום וכל טוב לכבוד אהובי יודי נפשי הכב המכיף ובקי מורכ סרוך ושנון צעל פשיח ומוסוך המכס סעלס ווה' מרדכי זילבענבער כ"י סעיה וורה ודיין ונקדח' דלח דק"ק כ"חלסן יע"ל ע"ד צקשה סרו"ח כ"י עמל"ה סככנה. סיום נפשי חשקס ל'סן נלפוט לקוט' עשתיס דכ"ס ח"פ"ס ועכ"ס ושעמ"ס כעולות וחס"ס וקל"ה וממדות סלכות אש"ר ס' חקן או"ח. ונכלס כולם גם א"ח סעו"ח סע"ל'ו אל"ו סככ"ס גדול' סד"כ יל"ו סו"ח כל"ו סל' של א"ח סו"ח ככודו וס"ה ג"ס ככוד פרו"ח כ"י כ"י כ"י ס"ל ככ"ן סכ"ו לכ"ונו מוכ"ס ללעו"ו יעשכ"ה דלפוט ויקנענ"ס כ"ונו וס" סע"כ"ס אה"ו יוד"י יק"ס פל"ר לוכ"ו סכ"ג סכ"ונו א"כ"ד דק"ק פ"ב כ"י. ס"ו"ח רל"ס סע"דכ"ס חנ"סכ"ס א"ח סעו"ח סע"כ"ס אל"ו ח"ה כ"י ג"ס א"ח"ו מוכ"כ"ס יול"ה כל דכ"ס לל"ו דלפוט וס"י ינעו"ו לעו"ס ס"ל"ה סכ"ל אה"ת עע"ל"ה ו"ל א"ח"ו סכ"ד או"ח"י עככ"ו סע"ס"ה.

הק' יהודה אסאר.

מכתב

הסכמה מהגאון המפורסם פאר הדור אביד דקיק פרעסבורג. יצ"ל

ס' לדיק ס"כ"ה מכונה, ס"ה יודי חגיב נפשי סכ"ונו סגול' עופ"ה סודו לדיק ככ"י כק"ס"ה עה"י יוד"ה כ"י אכ"ד דק"ק סע"דעסעלע. א"כ"ר כסככ"ה ע"ל"ס א"ח סכ"ג חע"פ"ל. כ"י"ך צע"ל פשי"ח ווה' מרדכי זילבענבער כ"י ע"י ס"ו"ל"ה לל"ו דכ"ס כ"י ק"ל למ"וה"כ"י או"ח"י סל"ונו ול"ק כל ע"ה צכ"ה"כ"י ע"ל"ונו וסע"כ"ה ח"י. וסכ"ס ס"ל"ג ג"ל"ג צע"ל"ומו"ח"ו חקן דכ"דכ"ס ע"ס א"י ס"ה סע"מכ"כ"ס"י. לכן עשכ"ה צע"כ"ו קופ"ר למ"י אש"ר נל"ח לך"ך לל"סכ"ס ע"ס כל סכ"ונו צכ"ס ית"ך ד' וס"י ומוענ"ה סק"ו"ס סכ"ד עור"ד מור"ד חל"ש"ן ל"ל"ה נכ"י ל"ס"ו ו"עש"ך ס"ס חשו"ו ד"כ"כ"ה ל'ס' ס"ה פ"עכ"כ"ו"ג.

הק' אברהם שמואל בנימין.

(שם תרמ"ב); "אגדות מרדכי" (שם תרמ"ג). בכל ספריו נדפסו הסכמות המהרי"א, הכתב סופר, המכתב סופר והשואל ומשיב. [ב'חכמי הונגריה והספרות התורנית בה', הוא וחיבוריו אינם נזכרים]

בספריו הוא מזכיר ומביא דברי תורה מבנו יחידו "הנחמד המופלג ומושלם במעלות יקרות מהו' שמואל נ"י רופא מומחה". כן הדפיס בספרו אמרי מרדכי (דף כז ע"א) תשובה ל"אחי הנחמד המופלא ומופלג בתורה ויראת שמים מרבים חרוץ ושנון ובקי בחדרי תורה כקש"ת מהו' האנדל נ"י לנצח עולמים, אז היה הוא דר בעיר פלוני, ומנוחתו כבוד בארץ מולדתו ק"ק יארמוט זצ"ל". וחותם: "זה דעתי הקלושה

וכבודו יבחר לדעתו וכו' כי ידיו רב לו להורות וד' יהי עמו. כ"ד אחיך הצעיר הק' מרדכי זילבערער". כנראה זהה לרבי חנוך האנדל זילברר, אבי רבי אבלי זילברר שנשא את מרת לאה בתו של ה'ריעות שלמה' (ה'תנאים' היו ביום י"א אדר שני תר"ג, והנישואין ביום י"א אלול. גרו בבודאפעסט). ולכן מכנה רבי מרדכי את ה'ריעות שלמה' מחותני, כמובא למעלה. גם זוגתו של רבי האנדל, מרת הינדל, מנו"כ בב' יארמוט, ועל מצבתה נחרט (הצילום קבלנו מהרב דובעריש וועבער): פ"נ / האשה החשובה והיקרה / ימיה כולם היו שוים לטובה / נפשות אביונים ידיה תמכו / דלתות ביתה בפניהם לא ננעלו / לטובה יזכר שמה מרת / הינדל / אשת המנוח מו"ה / הונדל זילבערער ז"ל / נפטרה בשם טוב / י"ט אייר תרמט לפ"ק / תנצבה / ושם אמה גיטל.

בגנזי ה'ריעות שלמה' נשאר מכתב אליו ממחותנו רבי האנדל זילברר הנ"ל (צילומו קבלנו מהרב מרדכי קליין):

בעזה"י יום ו' עש"ק פ' ואתחנן [י' אב] תר"ז לפ"ק

שוכ"ט לה"ה מחות' הגאון המפורסים בנן של קדושים אשרי הורתו כש"ת מה"ו

שלמה זאלמן אולמאן נ"י אב"ד דק"ק מאקעווע יע"א.

אם החשיתי ימים רבים, באין אומר ודברים, אל תאשימיני מחו' הגאון נ"י בעבור זאת, כי חלילה לי מחטוא בו, וחלילה לי לשכוח עד עת קץ. אמנם בושתי וגם נכלמתי בעבור שאני יעצתי לבני יחי' לשבת עמי בביתי, וזהו קרוב שנתים שנים לא הי' בעו"ה די פרנסתי, ע"כ לא יכלתי להרים ראשי אל הדרת פניו. ועתה ברוך השם כי בני היקר יחי' הי' בעת עתה פרנסה במלואה, וגם מנוחת שקט ובטח,

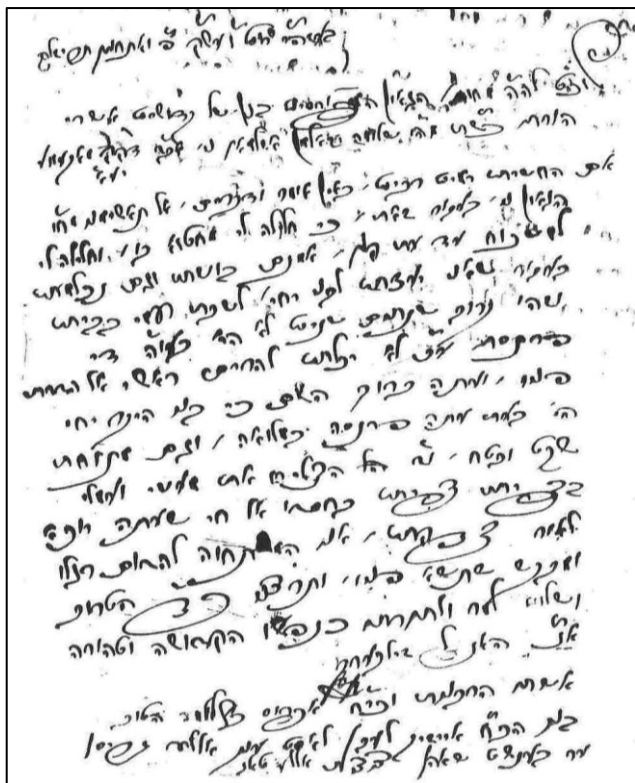

וד' הצליח את מעשי ועמלי בצפיתי בחסדו א-ל חי שעתה יוצא לאור צדקתי. אני המשתחוה להדום רגלו ומבקש שתשא פניי, ותרצני.

כ"ד הטרוד ושלום למר ולתורתו כנפשו הקדושה וטהורה א"נ

האנדל זילבערר

אשתו הרבנית וכ"ח אפרוס בשלומה הטוב. בנו [של רבי אבל] הבח' אייזיק לעבן לאסט עץ אללע גריסן ער בענשט שאהן ציצית אללע טאג [דורש בשלומכם, הוא כבר מברך על הציצית כל יום].

שלא להוציא נייר חלק, חולין דף י"ב לר"מ דחייש וכו' וכ"ת ה"ג פסח וקדשים מא"ל. הנה בשבוע זו הייתי בעיר פעסט והקשה לי בבית המדרש הנקרא פוילישע שול למדן אחד, מאי קתני פסח וקדשים דאטו פסח לאו קדשים. ותרצתי דהנה אם חי יב"ח לאו טריפה הוא והשתא א"ל דאי הוי [נקט] קדשים לחוד היכא אכול הוי אמינא דאכל קדשים שחי יב"ח דוודאי לאו טריפה הוא לכך נקט

פסח מא"ל דגבי' כתיב בן שנה וקיי"ל היכא דכתיב בן שנה משמע תוך שנתו ואכתי לא הוי חי יב"ח.

[א"ה - בתירוצו זה כיון לדברי הראש יוסף בחולין יא ע"ב ד"ה עוד נראה לומר, וז"ל: ומש"ה נקיט 'פסח וקדשים מאי איכא למימר' ולא נקיט בסתם 'קדשים מאי איכא למימר', דאיכא למימר משום חזקה. ומשום הכי נקיט פסח דהוא בתוך שנתו דווקא, וה"ה חטאת דווקא תוך שנה וכדומה דליכא חזקה כלל, היכי אכיל כו].

הרב חיים אריה רייניץ - ירושלים

רבי שמואל דוד רייניץ זצ"ל הי"ד

מורה הוראה ומגיד מישרים בק"ק טארנאליא

רבי שמואל דוד רייניץ נולד בק"ק פעהער-דיארמאט ביום ב' טבת תרנ"ז לאביו רבי מרדכי רייניץ, שהיה אח"כ אב"ד ק"ק פאלאד גדול. ולאמו הרבנית ניחא ע"ה, בת רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז, אב"ד ור"מ דק"ק פעהער-יארמאט, בעמ"ס שו"ת מהרשד"ה. שעל שמו נקרא.

אביו - רבי מרדכי רייניץ אב"ד פאלאד

רבי מרדכי רייניץ נולד בק"ק איבראן מחוז סאלבאש ביום ז' אדר שני תרל"ב לאביו רבי יוסף שלמה רייניץ, אב"ד ור"מ דק"ק ספרדים-מישקאלץ, בן רבי נתן פייטל רייניץ אב"ד ה' מאד. ולאמו הרבנית רבקה ע"ה, בת רבי ישעי' אבראניער [על שם עירו איבראן]. נקרא שמו בישראל מרדכי על שם מרדכי הצדיק, מפני שהברית מילה ה' בפורים. - ועל צדקתו היו קורין לו מרדכי הצדיק.

תלמיד אביו, ורבי יהודה גרינוולד, אב"ד ור"מ דק"ק סאטמאר, בעמ"ס שו"ת זכרון יהודה. הוסמך להוראה בפרסבורג על ידי השבט סופר [אהלי שם]. מופיע במעות קדימה על ספר וידבר משה, בראשית, פרשבורג תרנ"ד - מרדכי רייניטץ, מישקאלץ. כנראה שלמד אז בישיבת ה'שבט סופר'.

ביום י"ב חשון תרנ"ו, נשא את זוגתו הרבנית ניחא ע"ה, [ילידת ה' טבת תרל"ו] בת רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז, אב"ד ק"ק פעהער דיארמאט, בן רבי שרגא פייש הלוי

בית המדרש בפאלאד

פאלאד – המקוה בתורבנה

יונגרייז אב"ד סעטשע וחתן דודו רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד טשענגר בעמ"ס מנוחת אשר - חידושי סוגיות, שו"ת, תורה. בני רבי שמואל הלוי יונגרייז אב"ד סעטשע. נמצא חתום על התקנות בק"ק פ' דיארמאט משנת תרס"ז.

היה מדוכא במכאובים כל ימיו, ועם כל זאת עסק בתורה מתוך יסורים. משנת תרס"ג לערך [לפי נוסח המצבה] אב"ד דק"ק פאלאד גדול, שבגלילות פעהער-דיארמאט.

כאשר נפטר אביו רבי יוסף שלמה רייניטץ ביום ט"ו טבת שנת תרפ"ה, היה לו משא ומתן עם הקהילה הספרדית במישקאלץ אודות הרבנות שם על מקום אביו, אך לפועל לא יצא מזה כלום.

עשרים וארבע שנה שימש ברבנות ק"ק נאג' פאלאד עד לפטירתו ביום ג' אדר שני שנת תרפ"ז, ומנו"כ שם. נוסח המצבה:

פ. נ. / מצבת זכרון איש צדיק תמים / רועה נאמן לעדה אנשים ישרים / דולה? למדם תורה ויראת שמים / כליל גזע קדושים מדור דורים / יגע בתורה מדוחק

יסורין וכאבים / ה"ה הרב הגה"צ שלשלת היוחסין / כקש"ת מרן **מרדכי בן הגה"צ** / מ' **יוסף שלמה זצ"ל** / ז"ע שהיה אב"ד דקהלתנו ד"ך שנה / נפטר ג' אדר שני ש' תרפ"ז לפ"ק ונקבר / למחרתו בקיבוץ כל בני הסביבה / ושם אמו **רבקה** ת נ צ ב ה

הרבנית האריכה ימים וחיה עוד חמש עשרה שנה בק"ק **נאג' פאלאד**, ונפטרה ביום שבת קודש פרשת שקלים כ"ז שבט תש"ב, ומנו"כ שם. וזה נוסח המצבה:

פ. נ. / נודע צדקתה בשערים / ורחק מכרה מפנינים / חגרה להשיא נערתי / אשת חיל בצנועתי / הרבנית הצדקת שלשלת היוחסין / מרת **נוחא** ע"ה / בת ה' הגאה"ק מו"ה **שמואל דוד** / הלוי זצ"ל אבד"ק פ' **דיארמאט** / והרה"צ מ' **מלכה** אשת ההגה"צ מוה"ר / **מרדכי** זצ"ל אב"ד פ"ק **פאלאד** / נ' ש"ק שקלים כ"ז שבט תש"ב / תנצבה

זכור: יד יצחק ח"ב סימן ק"פ [להרבני המופלג בתורה ויראה מו"ה **מרדכי רייניץ** נ"י בק"ק דיארמאט]. **זכרון יהודה-גרינוואלד** ח"ב סימן קי"ח [שלו' וכט"ס לכבוד אהובי התלמיד הנכבד הרב הגדול חו"ב כש"ת מו"ה **מרדכי רייניץ** נ"י רב בק"ק פאלאד יע"א... אני מסכים עם הוראת רמ"כ נ"י להתיר השאלה הנ"ל בסד"ש... או"נ הדו"ש"ת]. קנ"ה [שלום וכט"ס לכבוד ידי"נ אהובי התלמיד הרב החרוץ ובקי שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה **מרדכי רייניץ** נ"י בק"ק פאלאד יע"א... והנני אוה"נ הדובש"ת ומעתיר שתרום קרנך בכבוד].

יוצאי חלציו:

(א) בנו הבכור **רבי שמואל דוד רייניץ** הי"ד, מורה הוראה ומגיד מישרים בק"ק **טארנאליא**. נולד בק"ק **פעהער-יארמאט** ביום ב' טבת תרנ"ז.

(ב) בתו מרת **רבקה רחל** הי"ד, נולדה בק"ק פ' דיארמאט ביום כ"א אב תרנ"ח, כנראה נקראה **רבקה** על שם אמו שנפטרה ביום ב' דר"ח אייר תרנ"א, ומפני שנפטרה צעירה, הוסיפו לה את השם רחל, שיהיה שמה כשם זקינתה הרבנית **רבקה רחל יונגרייז** מסעטשע, שנפטרה ביום ח' תשרי תרנ"ד.

בזיו"ר אשת ר' **שלמה**. ובזיו"ש אשת רבי **שמואל ליב נוסבאום** הי"ד, מק"ק **שימלויא**. בן רבי **חיים יעקב** ב"ר יצחק יששכר ושרה, נ' כ"ז אלול תרפ"א [מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס סמא דחיי, תרס"ו – שימלוי ר' יעקב נוסבאום נ"י]. אמו מרת **פיגא** ב"ר אברהם ויוטא, נ' א' סוכות תרפ"ב. מופיעים ברשימת המסייעים לספר לחם שלמה – מ' חיים יעקב נוסבאום ואשתו מ' פיגא בת יוטא. - בתה מזו"ר **מלכה** ב"ר שלמה עם ילדה. - מזו"ר ש בנם ר' **יעקב**.

(ג) בתם מרת **צלאווא** הי"ד [נולדה בק"ק פעהער-דיארמאט י' אב תר"ס]. זו' רבי **יעקב אהרן אלימלך פלדמן** [יליד תרנ"ה. נעקדה"ש אייר תש"ה] מק"ק **גרויס-וורדיין** ב"ר אברהם **יצחק פלדמן**, וז' חיה **ביילא** לבית שטיינמץ מק"ק **בושטינא**. נעקה"ש ב' אייר תש"ד עם יוצ"ח חי' **ביילא** [נלקחה מצריף הבנות בבירקנאו

לתא הגזים בערב יום כיפור תש"ה. - דף עד' של אחיה ר' מרדכי פלד], משה בנימין, אליעזר הי"ד.

(ד) בתם מרת מינדל הי"ד [נולדה בק"ק פ' דיארמאט ביום י"א אדר תרס"ג]. זו' רבי חיים ווייס ב"ר מרדכי ושרה [ב"ר יצחק וזלאטה שטרן] ווייס הי"ד, מק"ק בישטנא. [מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס זכרון שמואל, תרפ"ה - בישטינא, מרדכי ווייס].

(ה) בתם הרבנית מאטיל [נולדה בשנת תרס"ד לערך] זו' רבי שמואל יחיאל מיכאל מאשקאוויטש הי"ד, אב"ד ק"ק פאלאד גדול.

(ו) בתם מרת טובא לאה ע"ה [נולדה ט"ו חשון תרס"ו - נלב"ע ג' תמוז תשכ"ט]. זו' רבי שרגא שלומאי [תלמיד רבי יוסף צבי דושינסקי אב"ד חוסט-ירושלים] ב"ר אליעזר שלומוביץ, חוסט - כפר הרואה. נולד ט' אדר תרנ"ח - נלב"ע ו' כסלו תשל"ה.

(ז) בתם מרת גיטל הי"ד. זו' רבי משה פרידלנדר [יא"צ טו שבט] ב"ר חיים צבי הירש פרידלנדר הי"ד [בן רבי יהודה פרידלנדר אב"ד בורגו-פרונד [בן רבי דוד ליב] וזו' הרבנית חוה בת רבי משה פנעט אב"ד דעש [נלב"ע א' דר"ה תרצ"ד], וחנה [ב"ר מרדכי ושרה ווייס] מק"ק בישטנא. נעקדה עקה"ש ט' סיון תש"ד. עם יוצ"ח יוסף שלמה, יצחק מנחם, חוה הי"ד.

למרות ההזנחה בבית החיים בנאג' פאלאד, בדרך פלא המצבה של רבי מרדכי ושל זוגתו הרבנית עומדים תילם עד היום. הבית החיים גודר לאחרונה ע"י הרב משה יהודה רייניץ הי"ו, ביתר עילית. בסיוע משפחת רייניץ המורחבת, משפחת שלומאי המורחבת, הר' מרדכי פלד הי"ו.

רבי שמואל דוד רייניץ

למד אצל אביו. דודו רבי אברהם בנימין הלוי יונגרייז, אב"ד פעהער-דיארמאט. דודו רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז, אב"ד פאביאנהאז, ודומ"ץ פעהער-דיארמאט. דודו רבי שמואל גוטליב, אב"ד טאלטשווא ופאפא, חתן זקינו רבי יוסף שלמה רייניץ [בשנת תער"ב לערך]. רבי יהודה גרינוואלד, אב"ד ור"מ דק"ק סאטמאר, בעמ"ס שו"ת זכרון יהודה.

נסע כמה פעמים לאדמו"ר רבי ישכר דוב רוקח מבעלזא. ובנו ממלא מקומו רבי אהרן רוקח מבעלזא. אחד הפעמים היה בשנת תרצ"א, כאשר האדמו"ר מבעלזא נסע למעיני הישועה מרינבאד דרך העיר הומנא, ושהה בק"ק הומנא, שני שבתות פרשת חוקת-בלק ופנחס עד יום ג' פרשת מטות מסעי, כ"ב תמוז.

נסמך להוראה מגדולי דורו ובראשם מאת רבי שמואל ענגיל מראדומישלא - קאשוו בעמ"ס שו"ת מהר"ש ענגיל וספר שפתי מהר"ש על התורה.

בשנת תר"פ לערך נשא את זוגתו הרבנית **מרים סלאווא**, בת רבי **שמואל בנימין הלוי יונגרייז**, אב"ד ור"מ דק"ק **פולעק**. - השם **מרים** כנראה על שם אשתו של רבי **שמואל הלוי יונגרייז** אב"ד סעטטע. והשם **סלאווא** על שם אשת רבי **זאב וואלף טעננבוים** אב"ד ווערפעלעט. - אחר חתונתו גר בק"ק **פולעק** וסייע לחותנו בניהול הישיבה. מופיע ברשימת מעות קדימה בעיר **פולעק** על ספר **ים של יהודה** (אלטמן), שנדפס בשנת תרפ"ו, 'ש"ב הרב וכו' מו"ה שמואל דוד רייניטץ'.

גדול מרבן...

דרכו של עולם שמודדים גדלותו של האדם, כפי המשרה התורנית שמשמש, רב אב"ד או ר"מ וכדומה, אך יש ודוקא האי שימוש במשרה מורה על גדלות האדם, היותו על המשרה היא גדלותו והיא תפארתו. במסירות נפש ממש ויתר שלשה פעמים על הצעות לקבל משרה רבנית באיזה קהילה, שהיה בו בכדי לפרנס אותו ואת משפחתו, אך פרש מזה בכל פעם מסיבה אחרת. הצד השווה שבהן, הוא מדותיו הטובות והנעלות:

הראשון היה בכפר **קולטא (קאטה)**, במחוז קומארום נפת ניייהיזל. רוב הבעלי בתים בק"ק **קולטא** היו אנשים פשוטים, אמנם ישב בה רבי **יואל צבי ניייהיז**, חמיו של רבי **יוסף צבי דושינסקי**, מתלמידי ה'שבט סופר', תלמיד חכם מופלג מנכבדי הקהלה, מייסד תלמוד תורה שהיה מיועד לילדי כל הסביבה, החזיק בבני עניים, טפחם ושלחם ללמוד תורה בישיבות. נפטר ביום ו' אلول שנת תרע"ב, מאז ניהלו הני תרי גיסי רבי **יו"ט גליק** ורבי **ירמי' ראאב** מתושבי ק"ק **קולטא**, חתניו של רבי **יואל צבי ניייהיז**, את התלמוד תורה, הם היו תלמידי חכמים.

כאשר התפנה כס הרבנות בפטירת הרב **מאיר רייכהארט**, שנפטר ביום ה' ניסן תרפ"ה, ובנו רבי **אריה ליב** שימש כבר בדיינות בק"ק **הומנא**, שהיתה עיר ואם בישראל, ודיין שם היה משרה יותר חשובה מרב בכפר קטן כמו קאטה, חשבו ראשי הקהלה שהוא בכלל לא מעוניין במשרה זו. לכן בהמלצת רבי **מרדכי ליבוביץ**, מחשובי הקהל, שהיה תלמיד רבי **שמואל בנימין הלוי יונגרייז** אב"ד **פולעק**, הזמינו את רבי **שמואל דוד רייניץ** חתנו של הרב **מפולעק**, שיבוא לכהן שם ברבנות, וכבר היה שם לתהות על מהות העיר ותושביה, וגם בדק סדרי הכשרות במקולין. אך בסופו של דבר הבן רצה למלאות את מקום אביו, ולהיות רב הכפר **קולטא**, מיד פרש מזה, הגם שהקהל רצו בו.

השניה: היה עם הסתלקות אביו ביום ג' אדר שני שנת תרפ"ז, ירש את כתר הרבנות בק"ק **פאלאד גדול** - שהיה בן יחיד והיה ראוי לאותה איצטלא - אך נתן אותה בתור נדוניה לאחת משלש אחיותיו הבתולות שנעשו יתומות שתוכל להתחתן. [כי באותן ימים מי שלא היתה לה נדוניה, ישבה עד שתלבין ראשה. - היום כאשר ביישוב אחד

דרים כמה רבנים, קשה להעריך את גודל ערכו של מסירת משרת רב-אב"ד, באותן הימים].

פעם שלישית הציעו לו את הרבנות בק"ק אפץ, והיה לו הרבה סיכויים להתקבל, מפני שהיו שם הרבה ממשפחת יונגרייז, והוא וגם זוגתו היו ממשפחת יונגרייז, אך כאשר נודע לו שאחד ממשפחתו הציע את עצמו שם, הסיר את המועמדות שלו, הגם שבסוף לא קיבלו את בן משפחתו, רק את גיסו רבי יהושע גינז.

על כס ההוראה בטארנאליא

בסוף היה מורה הוראה ומגיד מישרים בק"ק טארנאליא. שם ישב ועסק בתורה בהתמדה רבה מתוך הדחק. ואחד מבניו של דודו רבי אהרן זאב הכהן קרעמער [חתנו של רבי מאיר טעננבוים אב"ד פוטנאק] אסף עבורו מעמדות, וכן אחותו מרת צלאווא פלדמן מק"ק גראסווארדיין שהיתה בעלת פרנסה, שהכירה והעריכה אותו כערכו הרם, שלחה אליו כסף מזמן לזמן, עם כל זה מעולם לא היתה הפרוטה מצויה בביתו.

לפני מלחמת העולם הראשונה כאשר העיר טארנאליא היתה שייכת למלכות אסטרייך-אונגריין, אז היתה ק"ק טארנאליא חלק מהגליל של קהילת פוטנאק, שהיתה תחת הנהגת רבי מאיר טעננבוים, בעל לווית אור ואמרי מאיר. אמנם היה שם גם דין ומורה צדק משנת תרנ"ח, ה"ה רבי חיים אפרים באלאיטי, בעמח"ס חמודי אפרים.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר

ק"ק טארנאליא עברה לרשותה של צ'כוסלובקיה, וק"ק פוטנאק נשארה בהונגריה, נותרה ק"ק טארנאליא ללא רב רק עם דומ"ץ. בהשפעת רבי מאיר טעננבוים שהיה כאמור הרב של ק"ק טארנאליא עד המלחמה, נתקבל חתן חתנו רבי שמואל דוד רייניץ למורה צדק בק"ק טארנאליא. להדיין רבי חיים אפרים באלאיטי היה כמה

ידידים שרצו להכתירו כרב העיר, וכדי שגם החסידים יסכימו, הציעו למנות את רבי **שמואל דוד רייניץ** לדיין ומו"ץ. למעשה לא יצא הדבר לפועל.

רבי שמואל דוד שימש כאמור כמורה הוראה ומגיד מישרים, וכן למד עם כמה בחורים גדולים. בהשגחה על עניני הקהילה והכשרות היה לו ידע רב, מפני שעשה שימוש אצל דודו רבי **אברהם בנימין הלוי יונגרייז** אב"ד ק"ק פ' יארמאט, שהי' רגיל להתלוות אליו כאשר בדק את סדרי הכשרות, ושאל את הקצב שאלות שונות אשר רק מי שיש לו נסיון יודע לבדוק את זה.

מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס **שמלה חדשה** (גרינוואלד, אונגוואר תרפ"ז), בעיר טארנאליא 'ש"ב הרב ר' שמואל דוד רייניטץ'. ועל ספר **הרי בשמים** (גינז) שנדפס ע"י גיסו רבי יהושע גינז, פטריקוב תרצ"ה: 'טארנאליא, בהשתדלות כבוד גיסי הרב המאה"ג מו"ה שמואל דוד רייניטץ'.

שמעתי מגיסי רבי **יעקב שלום ארנפלד** ז"ל ר"מ ור"כ בקרית-צאנז נתניה, ששמע מרבי אליעזר פרוינד, מילידי ק"ק טארנאליא, שאביו היה צריך פעם את הספר ריטב"א על מסכת קידושין, והימים ימי חורף קור של אירופה, והשעה עשר בלילה, וחשב היכן אפשר כעת להשיג הספר הנ"ל, ונמלך ללכת להמו"ץ רבי שמואל דוד רייניץ, להשאיל ממנו את הספר, ויהי כאשר נכנס לביתו ראה לפניו מחזה נדיר, הנה המו"ץ יושב מכוסה בשמיכה מפני הקור והוגה בתורה.

רוב הציבור התפללו בבית הכנסת והיה גם מנין ב'תלמוד תורה', ושם התפלל רבי שמואל דוד, אבל גם שם התפללו נוסח אשכנז. אלא שהוא הנהיג שם כמה מנהגים חסידיים, כמו אמירת הלל בליל פסח. גם ערך שם סעודה שלישית בשבת קודש ואמר 'תורה' אבל לא האריך.

שעת קימתו היתה בשעה ארבע לפנות בוקר, והלך לטבול במקוה אשר היה בסוף הישוב, בחצר הבית המדרש. - הרבה לבוא ל'תלמוד תורה' ולהתעניין בכלל ובפרט וכמובן על יוצ"ח.

בטארנאליא היו גרים 200-250 בעלי בתים, רובם הגדול אשכנזים וקצת חסידים. שטריימל לא היה לאף אחד. רבי שמואל דוד ירש את השטריימל של דודו רבי אשר **אנשיל הלוי יונגרייז** מפעהער-דיארמאט, אבל לא לבש אותו רק בבית. רופא אחד שהי' רגיל לבוא אליו בכל חוהמ"ס לביקור, מאז שראה את השטריימל נמנע לבוא.

בכל העיר היו בניו של רבי שמואל דוד רייניץ היחידים שהלכו עם פיאות ארוכות. הרבה בעלי בתים באו אליו בתלונות שבזה גורם לשנאת הגויים. ללכת לחדר היתה מבצע, כי השקצים משכו את הפיאות.

בטארנאליא היה תלמיד חכם מופלג אחד ורצה לבנות בית בחצר שלו, אבל היה שם אילן הנושא פירות, ובא לשאול את רבי שמואל דוד אם יכול לעקור את האילן,

וענה לו שאם יבנה לו חדר צמוד לביתו, שבו יוכל ללמוד עם הבחורים, אזי יתיר לו, כי יכול להיות בזה סכנה גם להמתיר. – ההוא לא רצה לבנות לו את החדר, כי סמך על ידיעותיו בהלכה, ובנה את הבית. וקרה אסון ל"ע, שבתו הגדולה של השואל נפטרה.

אשת חיל

זוגתו הרבנית **מרים סלאווא** היתה אשה מושלמת, בגיל י"א שנה כבר ניהלה את בית אביה. היא היתה יראת שמים, פקחית, בעלת רגש. כאשר הלכה ברחוב, לכל מי שפגשה בדרך היתה מקדמת בשלום ואומרת 'מלה טובה'. בשנות המלחמה כאשר אחיה **רבי דוד יחזקאל הלוי יונגרייז** ברח מק"ק קעזמארק שבסלובקיה לפילעק שהיה אז בהונגריה, והיה צריך מסמכים שהוא אזרח הונגריה, וכדי להשיג זאת היה צריך הרבה כסף, נסעה הרבנית **מרים סלאווא** להתרים את תלמידי אביה בק"ק שאלגו-טריאן ובק"ק מישיקאלץ ועוד.

נעקדה"ש עם זוגתו הרבנית ביום כ"ג סיון תש"ד.

יוצאי חלציו:

א) בנו הב' **משה נתן פייטל**, נולד בשנת תרפ"ג, השם משה היה ע"ש אבי זקיני רבי **משה הלוי יונגרייז** אב"ד ק"ק קאשווי, והשם נתן פייטל ע"ש זקן זקיני רבי **נתן פייטל רייניץ**, אב"ד ק"ק ה' מאד. בחור מופלג בתורה יראת שמים ומדות טובות. למד בישיבת יסודי התורה בק"ק קולטא [אצל רבי **מרדכי ליבוביץ**, שהיה תלמיד זקיני רבי **שמואל בנימין הלוי יונגרייז** אב"ד פולעק]. רבי **אשר אנשיל הלוי יונגרייז** אב"ד מעזא קיוועשד. רבי **חיים אהרן דוד דייטש** אב"ד ק"ק באלאש-יארמאט. בשואה, נלקח לעבודת כפיה באוקרינה ולא חזר משם (יא"צ כ"ז שבט).

ראוי להעתיק כאן קטע מתוך מכתבו של חברו בישיבה רבי **משה דוב פישער**, מציריך-שווייץ, ובסוף ימיו בבני ברק, לאחיו רבי **יוסף שלמה רייניץ**, מירושלים עיה"ק: "ובהזדמנות זו ארשום, כי מידי שנה בשנה עולה בזכרוני זכרונו הטוב של אחיך היקר **פייטל הי"ד**, והנני אומר תדיר בפרשת **שלח**, פירוש יקר ששמעתי ממנו וכמדומה שזה היה חידוש שלו.

ויאמר ד' סלחתי כדברך, עיין רש"י, ואמר **פייטל הי"ד**, כי אמרו רז"ל במסכת ר"ה דף י"ז, כל המעביר על מדותיו וכו' שנאמר נושא עון וכו'. וכן אמרו רז"ל במסכת תענית גבי רבי אליעזר ורבי עקיבא בשנה שהתפללו על הגשמים: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וכו'. ואמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה: **סלחתי – כדברך**, פירוש כדבור שלך, כמו שאתה עניו ומעביר על מדותיך ואומר לכל אחד **סלחתי**, גם אני אומר לך סלחתי ותפלתך נתקבלה. - עכ"ד היקרים

ושפתותיו דובבות במקום הנשא של הרוגי מלכות, אשר אין כל ברי' יכול לעמוד במחיצתן, הי"ד, חבל חבל על דאבדין.

(ב) בנו רבי יוסף שלמה רייניץ בירושלים עיה"ק, מח"ס לקוטי יוש"ר עמ"ס בבא בתרא. חתן רבי שלום סופר גרינפעלד מעיר פעסט, בן רבי ישכר דוב גרינפעלד מק"ק ניגרעשט-ניי פעסט. רבי שלום גרינפעלד היה מחשובי תלמידי רבי אליעזר פיש אבד"ק ביקסאד. נודע כמכניס אורחים, וגם בשעת הסכנה במלחמת העולם השנייה הסתכן ופתח ביתו. בין הפליטים ששהו אצלו, היה גם רבו האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל.

(ג) בנו הב' חיים יצחק מרדכי, נולד בשנת תרפ"ח. השם מרדכי על שם זקינו אבי אביו רבי מרדכי רייניץ שנסתלק ביום ג' אדר שני תרפ"ז. והשם יצחק על שם דודו זקינו [אחיו של אבי אמון] רבי יצחק צבי הלוי יונגרייז אב"ד ק"ק קאשוי. [אולי הוסיפו לו משום שרבי מרדכי נפטר קודם שהיה בן שישים]. השם חיים ניתוסף לו אחרי מחלה קשה שהרופאים כבר נתיאשו ממנו, אנשי הח"ק כבר באו ואמרו לאמו שאל תחזיק עוד את הילד, אבל היא לא נתייאשה ונשאר בחיים. אמנם היה חלוש ולכן לא שלחו אותו למרחקים ללמוד. - בשואה, הוא נשלח לאושוויץ, ובתקופת החגים תש"ה ראו אותו שם במחנה הילדים. (יא"צ כ"ה תשרי).

(ד) בתו הילדה פיגא יהודית ע"ה, השם פיגא הי' ע"ש זקנתה הרבנית מקאשוי, והשם יהודית ע"ש הרבנית מפוטנאק, זוגתו השניה של זקינה [אבי אם אמה] רבי מאיר טענענבוים. היא כנראה עלתה על המוקד מיד עם בואה לאושוויץ עם הוריה ביום כ"ג סיון תש"ד. הי"ד.

מדברי תורתו

בספר תפארת אשר, לרבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז, אב"ד ק"ק פאביאנהאז ודומ"ץ דק"ק פעהער דיארמאט, נדפס ממנו חידושי תורה בסוגיא דאיסור כולל, שכתב בימי חורפו בשנת תרע"ד, ונמצא בין הכתבי יד בפעהער דיארמאט, ומשם הועתק לראש הספר לקוטי יוש"ר על מסכת בבא בתרא פרק השותפין, מבנו רבי יוסף שלמה הי"ו.

בית ועד לחכמים שנת תרפ"ז ס' ק"ג אות א' [וכבוד הרב החרیف מו"ה שמואל דוד רייניטץ מטארנאליא, העיר], ו' [וכן העיר הרב החרیف מו"ה שמואל דוד רייניטץ מטארנאליא]. ז' [והרב החרیف ר' שמואל דוד רייניטץ מטארנאליא, העיר]. ליקוטי יוש"ר, בבא בתרא פרק לא יחפור, בהקדמה.

הרב ברוך פריינד - ירושלים

משפחת הירשפלד – ווייצן (ב)

מאמר המשך - לתולדות צאצאי רבי יהודא לייב הירשפלד

4. מרת בונה גנזל

מרת בונה (BERTA) בת ר' יהודא לייב ומרת חוה, ילידת תר"י. נישאה בווייצן בשנת תר"ל לר' אלעזר (LUDWIG) גנזל (GANSEL) יליד תר"ד בדונה-סרדעהאל, לאביו ר' מרדכי (MARCUS) ולאמו מרת JOSEFA לבית גרינוואלד. מרת בונה נפטרה בדמי ימיה בגיל 36, ב' סיון תרמ"ו, ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 343). נחרט על מצבתה האשה הצנועה הצדקת היקרה וכו'. נולדו להם 5 ילדים: א. מרת מלכה (MILKA) ילידת תרל"א, נישאה בווייצן ב-תרמ"ט לר' יעקב זיידנר (SEIDNER) נולד בעיר שאלגא-טאריאן (SALGOTARJAN) ב-תרכ"ה, לאביו ר' משה שמואל ואמו מרת (TEREZIA) לבית הרצפלד. למד אצל הרב יונגרייז. מרת מלכה נפטרה בדמי ימיה בגיל 35, בשנת תרע"ו באיפאלשאג (IPOLYSAG). ר' יעקב נפטר בשנת ת"ש בגיל 75. נולדו להם: 1. ר' שמעון יליד תרנ"ה, היה לו חנות טקסטיל בעיר SELIS בסלובקיה, נהרג עקדה"ש באושוויץ ה"ד. 2. מרת אסתר עטיל ילידת תרנ"ו, נישאה בשנת תרפ"ה לר' שלמה ליכטנשטיין יליד תרנ"ה, נהרגה עקדה"ש באושוויץ ה"ד. ר' שלמה נפטר בשנת תש"ה בעיר גלנזקירכן. 3. ר' JENO יליד תרס"ג היה לו חנות בגדים, נעלים, ועור בעיר SELIS. 4. ר' מיקשה-מקס נשא את מרת שרה (ROZLYA), לבית פורגס. למרת בונה ור' אלעזר נולדו עוד 3 ילדים שנפטרו בקטנותם. בשנת תרל"ו נולד בנם ר' משה מתתיהו שעלה יחד עם אביו לארץ

ישראל והקים משפחה כדלהלן.

לאחר פטירת מרת בונה, נשא ר' אלעזר בשנת תרמ"ו את אחותה מרת מלכה בת ר' יהודה לייב הירשפלד ילידת תרכ"ג, נולדו להם 2 ילדים שנפטרו בקטנותם. גם זוג' השניה מרת מלכה נפטרה בדמי ימיה. ולאחר זה עלה ר' אלעזר לארץ ישראל והקים משפחה עניפה מאד, חסידים ואנשי מעשה רבנים ומרביצי תורה, ובעלי בתים חשובים יראים ושלמים. נפטר ביום י"ז כסלו תרע"א נטמן בהר הזיתים, על מצבתו נחרט: "...בר אוריין ובר אבהן, ירא וחרד לדבר ה' ותורתו, צדיק מפורסם ולוחם מלחמת ה' בגבורים, ממייסדי קהל היראים בק"ק ווייצן".

ר' משה מתתיהו (MOSES) ב"ר אלעזר ומרת בונה גנזל יליד תרל"ו, עלה בבחרותו יחד עם אביו לארץ ישראל. היה נוסע לברוקלין וסוחר באתרוגים ולולבים מארץ ישראל. נשא בזיווג ראשון את בת ר' שלמה יצחק בלוי, נולדה להם בת בלומה. ומזיווג שני נולדו לו: 1. יהושע. 2. אברהם. 3. מרדכי. 4. אלעזר. 5. ר' מאיר. ר' משה מתתיהו נפטר

כ"ב ניסן תש"ו ונטמן בהר הזיתים.

ר' מאיר נשא את מרת מיכלא לבית הופמן, נולדה להם בת יחידה מרת רבקה מאשא ביום ג' כסלו תרצ"ב. נישאה ב-תש"י להרה"ח ר' שמעון פינטער בברוקלין, יליד ביליץ ב' אלול תרע"ד, בן הרה"ח ר' יואל משה בהרה"ח ר' מרדכי בעל תפילה בימים הנוראים אצל הרה"צ משינווא זי"ע. ר' מרדכי היה בנו של הרה"צ ר' יצחק אב"ד ביקאווסקי זצ"ל. ר' יואל משה היה חתן הרה"צ ר' אהרן הלברשטם אב"ד ביליץ בגליציה, נינו של ה"דברי חיים" זי"ע. בשנות הזעם ברחו כל המשפחה מביליץ לבעלז, ובמוצאי שמחת תורה ת"ש המשיכו לברוח לעיר זאלקאווע שם שהו שמונה חדשים, ואז נגלו לסיביר, ובחסדי ה' שרדו את כל התלאות שעברו עליהם, ובשנת תש"ז הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה לארה"ב. ר' שמעון היה איש ישר צנוע ונחבא אל הכלים, רודף צדקה וחסד, נפטר י"ח מנ"א תשס"ח. זוגתו מרת רבקה מאשא נפטרה הושענא רבא תשנ"ח. ולהם משפחה עניפה.

6. ר' יצחק הירשפלד

ר' יצחק ב"ר יהודא לייב ומרת חוה, יליד תרל"ג, נפטר ב' תמוז תרמ"א בגיל 28, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 231). נחרט על קברו, שסבל כל ימיו מכאובים, בעל מידות ומעשים טובים, ופרש כפיו לעניים וכו'.

7. הרבנית מרים יונגרייז

מרת מטיל חיה (MARIE) בת ר' יהודא לייב הירשפלד ומרת חוה, ילידת תר"ד, נישאה בווייצן ב-תרל"ד להגאון רבי יהושע פאלק הלוי (PAL) יונגרייז, יליד תר"ט, בן הרה"צ רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז אב"ד טשעטשע (CSECSE). אמו הרבנית רחל רבקה בת הרה"צ רבי יהושע פלק ביכלער, [מחשובי תלמידי החת"ס זי"ע, משנת תקע"ח אב"ד סודיטן, ומשנת תקצ"ז אב"ד סעטשען, נפטר כ"ח אדר תר"ט], ונכדו נקרא על שמו.

למד בפרעשבורג אצל ה"כתב סופר" זי"ע. והנה קטע ממכתב ששלח הכתב סופר בשנת תרכ"ז לאביו אודות בנו ר' יהושע פלק: 'טרידנא טובא, והנני מודיע לכבוד פר"מ ידיד נפשי נ"י, כי בנו הבחור המופלג ברק השנון שי' עמד על הנסיון הגדול לפנינו בתוך חבורתא קדישתא, ומצאתי כי יגע טרח ומצא ובקי בכל שיעורים דהאי זמנא משפה לחוץ, וכדין הניין לנו - ואם יתמיד וישקוד תמיד בשקידה רבה יגדל ויעלה ויפרח כגפן'.

לאחר נישואיו עבר לגור וויצען ליד חמיו. בשנת תרמ"ז כבר היה אב"ד דק"ק נאדי-שאללא (עיר במחוז פרשבורג-נייטרא), וכן ניהל שם ישיבה. משנת תרנ"ה אב"ד דק"ק שטיינמאנגער [=סאמבאטהעלי] במחוז ואש, שם לחם מלחמת השם נגד מהרסי הדת עד שהוכרח לברוח משם. ומשנת תרנ"ח אב"ד ק"ק סאנטוב [אבאוי-סאנטו במחוז אבאוי-טורנא], וגם שם ניהל ישיבה נכבדה. היה מזקני וחשובי הרבנים באונגריין, בא בכתובים עם גדולי דורו שהעריכוהו מאד, כמו בשו"ת נטע

שורק (יורה דעה סימן נב): "ב"ה עש"ק פנחס תרנג"ל פה טשאטה יע"א. שפעת שלו' וברכה לידידי הרב המאוה"ג ובקי עדני העצני מושלם במעלות ומדות תרומות כש"ת מהו' רב פלק הלוי יונגרייז נ"י אבדק"ק שאלה ואגפ' יע"א. וכו". נלב"ע מוצאי שבת פרשת וישלח אור ליום י"ט כסלו תרפ"ט לפ"ק, בשנת השמונים לחייו, ומנ"כ בעיר סאנטוב. על מצבתו נחרט:

מצבת קבורת איש אלקים / רבינו הגאון הגדול המפורסם חריף עצום / צדיק יסוד עולם שלשלת היחס בנן של קדושים / כקש"ת מרן יהושע פלק בן הגאון / מ"ה שרגא הלוי

יונגרייז זצוק"ל / ידו לאל אמונה לחמה מלחמות / הוצק חן בשפתותיו פה מפיק מרגליות / רוזי נחלי פרד"ס כתרי קשרי אותיות / שפט בצדק לו עשר ידות בתבונות / עליו סמכו במדינה בדברים הקשות / פעולתו ומטרתו להרבות כבוד שמים / לבות להלהיב ולהורות דרך החיים / קהלות ורבבות שבח לשמו מתנים / בר לבב כליל המעלות בקודש נאדר / נתעלה במדות בשלימות הנפש נתהדר / שרגא דנהורא מאיר עיני חכמים / העמיד תלמידים שלמים ומופלאים / לפיד אש עמוד ברזל נפשו מכבוד בורחת / ובמטה נועם נהל עדתו לבל תהי נדחת / ירה דרך דעה בינה ואורח צדק / זך וישר פעלו לחזק כל בדק / מנהיג נאמן ה' פה ק"ק סאנטאב שלשים שנה לקהלתו / עד שובו כבן שבעים ותשע שנים אל אדמתו / ובק"ק נ' שאללא עשר שנים עבד עבודתו / ובק"ק שטיינאמאנגער

כשתי שנים ביושר צדקתו / נפטר י"ט לירח כסלו והובל לקבר בעשרים בו / שנת ת'רפ"ט לפ"ק / ת' נ' צ' ב' ה' / ושם אמו רחל רבקה.

זוגתו הרבנית עברה אחרי פטירתו לגור אצל בנה הגאון רבי אשר אנשיל בק"ק מעזא קיוועשד, עד לפטירתה ושם מנ"כ.

נולדו להם: 5 ילדים:

א. מתתיהו יליד תרל"ה, נפטר תינוק בן 7 חדשים.

ב. רבי אשר אנשיל הלוי (IZIDOR) יליד ווייצן תרל"ו. נקרא על שם דודו זקיננו הרה"צ רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז זצ"ל אב"ד טשענגער בעל "מנוחת אשר". למד אצל הרה"צ רבי שמחה בונם סופר אב"ד פרעשבורג בעל "שבט סופר" זצ"ל וכן אצל הרה"צ רבי שמעון גרינפלד זצ"ל. נשא את הרבנית ניחא ע"ה, בת דודו רבי משה הלוי יונגרייז זצ"ל אב"ד ק"ק קאשוי, ילידת תר"מ לערך. בשנת תרנ"ח נתקבל לרב בעיר נאדי-שאללא, על מקום אביו שעבר לעיר שטיינמאנגער, ובהיותו שם פירסם מחידושיו בתל תלפיות שנה ז [חשוון תרנ"ט] עמ' 23 סוגית חצי שיעור. ובשנת תרס"ו נתקבל לאב"ד ק"ק מעזא-קאוועשד. את הישיבה פתחו בשנת תרס"ח, שם למדו כמה מנינים בחורים. שמו ודברי תורתו מוזכר בהרבה ספרים בני זמנו בתוארים מופלגים, כמו בשו"ת פרי השדה ח"ג סימן נ [לכבוד אהובי הרב המאוה"ג חריף ובקי חיציו שנונים ידיו רב לו מו"ה אשר אנשיל הלוי נ"י יונגרייז אב"ד דק"ק מעזא-קאוועשד יע"א... כ"ג תמוז תרס"ז]. רבי אשר אנשיל וזוג' נהרגו באושוויץ עקדה"ש כ"ד סיון תש"ד.

צאצאיו:

א) רבי יחזקאל שרגא הלוי יונגרייז אב"ד סאטמאר-אקאריטוי. יליד נ' שאללא תרס"ג. למד בפאקש אצל הגאון רבי שמעון סופר אב"ד פאקש. נשא בשנת תרפ"ז את הרבנית מרת שרה בת הרה"ג ר' יהודה אלטמן אב"ד ק"ק מעזא-טשאטה, בעל שו"ת מי יהודה. "חתונתם התקיימה ביום שלישי ראש חודש אייר, ב"סידור קידושין" נתכבד אבי החתן אב"ד מעזא-קאוועשד. יל"ט היה לקהילת מעזא-טשאטה שזכו על ידי חתונה זו להיות אכסניא לגדולי הרבנים מרחבי המדינה למשפחות הרבניות החשובות יונגרייז-אלטמן, אשר פארו בהשתתפותם את השמחה, ואף נשאו דרשות מלאות בדברי תורה וחכמה אחרי החופה ואף במשך הסעודה. קהילת מעזא-קאוועשד שלחה משלחת של בעלי בתים נכבדים ובראשם ראש הקהילה ליטול חבל בשמחה. ראש הקהילה של מעזא-טשאטה (הרב גולדשטיין זצ"ל) פנה לחתן בשבת שבע ברכות בבקשה לכבד את הציבור בדרשה לכבוד השמחה. הציבור התפעל מאוד מעומק דרשת החתן הצעיר שנאמרה בטוב טעם ודעת בדברים נפלאים השייכים לענין הפרשה והשמחה. [הפרטים מלוקטים מתוך ידיעה בעיתונות היהודית שנתפרסמה באותם ימים תחת הכותרת 'חג במעזא-טשאטה']. בזמנים שהיה רבינו מגיע לשבתות קודש, לכבוד חותנו הגדול כיבדוהו לדרוש בפני הקהל הקדוש, אשר התענג על מוצא פיו" (קונטרס 'להנחיל אוהבי יש'). משנת תרפ"ז אב"ד סאטמאר אקאריטוי [כפר במחוז סאטמאר, נפת טשענגער, ליד מאטא-סאלקא]. וכן ניהל שם ישיבה. נעקדה"ש באושוויץ ביום ט"ו סיון תש"ד, עם זוגתו הרבנית וילדיהם: 1. יהושע, יליד תרפ"ט. 2. בנימין, יליד

תרצ"ה. 3. יהודה, יליד ת"ש. 4. מלכה, ילידת תרצ"א. 5. חנה רבקה, ילידת תרצ"ג. 6. מאטיל, ילידת תרצ"ו. 7. פיגא, ילידת תרצ"ח. הי"ד.

בחסדי ה' נשארה לפליטה בתם מרת הינדל תחי' אשת ר' יעקב שלמה ב"ר יהודה ואלטע העניא שרטור מגראסווארדיין – בני ברק. ולהם משפחה עניפה.

(ב) רבי משה הלוי יונגרייז דומ"ץ ק"ק מעזא-קיוועשעד. נולד בשנת תרס"ט לערך במעזא-קאוועשד, ונקרא ע"ש זקנו רבי משה הלוי יונגרייז ז"ל אב"ד קאשוי. למד אצל רבי שמעון גרינפלד אב"ד סעמיהאלי בעל שו"ת מהרש"ג. זוגתו הרבנית שרה בת מרת שיינדל אשת רבי חיים פריד אב"ד ס' פעטער. צאצאיו: 1. פריגעס יליד תרצ"ו. 2. סופיה יליד תרצ"ז. 3. יוזעף, יליד תרצ"ט. 4. אנדור יליד ת"ש. 5. אסתר, ילידת תש"א. 6. זיצה. נעקדה"ש באושוויץ ביום כ"ה סיון תש"ד עם זוגתו הרבנית וילדיהם. הי"ד.

(ג) רבי שלמה הלוי יונגרייז יליד מעזא-קאוועשד. זוגתו מרת לאה [ילידת ואדקערט בת רבי משה זאב וואלף קריצלר מוואדקערט, זוגתו מרת הענע בת רבי יהודה ליב רובינשטיין דיין בפרשבורג]. נעקדה"ש ביום כ"ה סיון תש"ד עם הילדים אנדור ומיקלוש הי"ד.

(ד) הרבנית רחל רבקה ילידת תרס"ב, נישאה להרה"ג רבי שרגא צבי אלטמן, אב"ד מעזא טשאטה מח"ס עטרת צבי. יליד תרנ"ח. נקרא על שם זקינו אבי אמו רבי שרגא צבי טעננבוים אב"ד ור"מ מעזא-טשאטה. אביו רבי יהודה אלטמן אב"ד מעזא-טשאטה. אמו הרבנית ניחה ע"ה, בת דודו רבי משה הלוי יונגרייז אב"ד קאשוי. תלמיד פרעשבורג אצל ה"דעת סופר". משנת תרפ"ג אב"ד טשאטה. נעקדה"ש בדרך לאושוויץ כ"ד סיון תש"ד הי"ד. צאצאיו: 1. הילד יהושע פאלק נעקדה"ש. 2. הילדה מלכה נעקדה"ש. 3. חנה מאטיל נעקדה"ש. הי"ד. 4. הילד יהודה, נפטר בבודאפעסט כ' כסלו תר"צ בן שנתיים וחצי. - חתניו: א) רבי שלום פרידמן בבני-ברק, ב"ר בנימין ושיינדל מק"ק מישקאלץ. זוגתו מרת הענדל. יש משפחה עניפה. ב) רבי יעקב לוי בבני-ברק, ב"ר יצחק אהרן ורוזא מק"ק פוטנאק. זוגתו מרת פיגא. יש משפחה עניפה.

(ה) הרבנית יוטל. נישאה להרה"ג רבי דוד סניידרס, יליד תרס"ז לאביו הג"ר בן ציון סניידרס ז"ל אב"ד ור"מ ראב. למד אצל רבי יוסף אלימלך כהנא אב"ד אונגוואר. אב"ד קאפאוואר במחוז שופרון, מרת יוטל נעקדה"ש י"ז תמוז תש"ד הי"ד. רבי דוד היה במחנה טרזיינשטט, ובעת נסיגת הגרמנים משם, נורה למות.

(ו) הרבנית צפורה. נישאה בחודש ניסן תרצ"ג להגאון רבי שמואל חיים הלוי רזנער ז"ל רב הצעיר דק"ק סעקעלהיד. נולד בשנת תר"ע לאביו רבי יהודה סג"ל רוזנר אב"ד ור"מ סעקעלהיד בעל ה'אמרי יהודה', ולאמו הרבנית שרה

ע"ה בת רבי משה הלוי יונגרייז אב"ד קאשוי. נעקדה"ש באוישוויץ כ"ד סיון תש"ד. יחד עם צאצאיהם הי"ד.

ג. ר' שרגא פייש הלוי (FULOP) יליד ווייצן תר"מ. תלמיד ה'שבט סופר' בפרשבורג. נזכר ברשימת מעות קדימה [משנת תרס"א] ע"ס חומת אש: פרעשבורג, הב' פייש יונגרייז, סאנטוב. וראה בקובץ נטעי בחורים (שנה ב' אדר תרס"ז), שהשתתף באסיפה בעיר הבירה בודאפעסט עם רבי עקיבא סופר אב"ד ור"מ פרשבורג, שבא לשם במיוחד לאסיפה זו, לחזק את הישיבות במדינת הגר. בקובץ נטעי בחורים (שנה ג' אדר תרס"ו מכתב י"א), מופיע קול קורא לבחורי חמד הלומדים בישיבות במדינתנו הגר העוסקים בתוה"ק אצל רבם גאוננו ורבותינו מחמד עינינו בכל אתר ואתר, יהי' נועם ה' עליהם בכל מעשי ידיהם ובכל אשר יפנו יצליחו. - לאסיפה אודות שיפור מצבם ומעמדם של בני הישיבות. בין החותמים: א' סאנטא, שרגא יונגרייז בה"ג דפה נ"י.

נשא בווייצן בשנת תרס"ו את בת דודו מרת גיטל בונא (KATALIN) ילידת תרמ"ו בת דודו ר' מתתיהו ב"ר יהודה לייב הירשפלד (להלן מס' 8). נפטרה בדמי ימיה בגיל 28, ה' ניסן תרע"ד, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 164 [154]). נחרט על קברה, האשה החשובה הצדקת המפורסמת וכו'. ר' פייש נפטר בדמי ימיו בגיל 38, ד' סיון תרע"ח בעיר סאנטוב.

ד. יהודה לייב (LIPOT) יליד תרמ"ד.

ה. KATALIN ילידת תרנ"ב. נפטרה בקטנותה.

[תודתי נתונה להרב לייבל רייניץ שליט"א - מכון "מנוחת אשר", על עזרתו הרבה בהכנת המאמר על משפחת יונגרייז]

8. ר' מתתיהו הירשפלד

ר' מתתיהו ב"ר יהודא לייב ומרת חוה, יליד תרס"ז. נשא את מרת לאה לבית בלומנטל מעיר נאגראד-בערצעל (NOGRADBERCEL) ילידת תרכ"ד. נטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 90), על מצבתו חרוט: "פ"נ / איש יקר הולך מישרים הרבני הצדיק / מו"ה / מתתי' / בן החבר / ר' לייב הירשפלד ז"ל / משא ומתן באמונה עשה / תורה ויראת ה' נפשו אותה / תמים בדרכיו ועניו במעשיו / ירא ה' מנעוריו / הלך למרחקים ללמוד תורה / וכל

ימי חייו היו לו לאורה / בניו ובניו ביתו הדריך בדרך טובים / חבה גמל לרחוקים וקרובים / ועד לא יסוף זכרו וצדקתו / ה' יצורר בצרור החיים את נשמתו / נפטר ר"ח סיון ונטמן למחרתו ב' סיון תרע"ה[ח?] / ת'נ'צ'ב'ה". נולדו להם 5 ילדים: א. מרת גיטל בונא (KATALIN) ילידת תרמ"ו. נישאה לבן דודה ר' שרגא פייש הלוי (FULOP) יונגרייז, כמפורט לעיל מס' 7-ג. ב. מרת SAROLTA ילידת תרמ"ט, נישאה בווייצן בשנת תרע"ג לר' נתן מאנדעל, יליד תר"נ בן ר' משה מאנדעל ומרת לאה לבית אייזנשטאטער. ג. ר' דוד יהודה (LIPOT) יליד תרנ"ב הקים משפחה. ד. מרת MARGIT ילידת תר"ס, נישאה בווייצן בשנת תרפ"ג לר' שמעון גאנזל יליד תרנ"ו ב- בערצעל (BERCEL) בן ר' ישראל ומרת HERMINA לבית בלומנטל. ה. הבתולה חוה הענדל (ILONA) ילידת תרס"ג ב-בערצעל. נפטרה בגיל 14 כ"א תמוז תרע"ז, ונטמנה בווייצן בבית העלמין האורטודוקסי (קבר מס' 269 [250]).

9. ר' יעקב הירשפלד

ר' יעקב ב"ר יהודא לייב ומרת חוה, יליד תרל"ז, נפטר בגיל 33 כ"א טבת תר"ן, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 497). נחרט על קברו, היקר המופלג בתורה וביראה טהורה.

10. מרת לאה פאפא

מרת לאה בת ר' יהודא לייב ומרת חוה, ילידת תרל"ח. נישאה בווייצן ב-תרל"ח לר' צבי הלוי פאפא, ב"ר מאיר ומרת יטל לבית רוטמאן. ר' צבי נפטר בגיל 87 כ"ג אדר ב' תש"ג, ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 131 [137]). על קברו נחרט מופלג בתורה וביראה טהורה, ועוד הרבה תוארים מופלגים. ובצד השני של המצבה הנצחה לזכר עולם זוג' מרת לאה, שנהרגה עקדה"ש באושוויץ בגיל 87 ה"ד. נולדו להם:

- א. מרת יטל (JULIA), ילידת תר"מ. נישאה לר' אברהם פרידמן נולדו 4 ילדים: 1. מרת אילוש נישאה לר'... קוסטליץ. נולד בן שירו בו בבודפסט, ובת מרת יהודית נישאה ויש צאצאים. 2. מרת חוה נישאה לפני השואה עם רוזנבוים, נולדה בת יחידה, הוא נהרג בשואה ה"ד, והיא נישאה בזיר"ש עם גוטמן מבוניאהד. 3. ר' יצחק אהרן, נשא את מרת רוזי לבית קראוס נהרגו בשואה ה"ד. נשארו: בן ר' יהודה, הקים משפחה בארץ. בת מרת אגי, נשואה לקראוס, הקימו משפחה באוסטרליה. 4. ר' שמעון, עלה לארץ נשא את מרת בוריש לבית גוטמן, הקים משפחה.

רבי צבי הלוי פאפא

ב. ר' יצחק (IGNAC) ב"ר צבי ומרת לאה פאפא, נשא וגר במטרסדורף, הקים משפחה וכולם נהרגו בשואה הי"ד.

ג. ר' מאיר יהודה לייב (LEOPOLD) ב"ר צבי ומרת לאה פאפא, יליד תרמ"ה. נשא בווייצן ב-תרס"ט את מרת גולדא ילדת תרמ"ח מעיר MAGYARSZOLGYEN בת ר' אברהם אליעזר לייטנר ומרת פייגא לבית ביניטער. ר' מאיר יהודה נהרג עקדה"ש באושוויץ כ' תמוז תש"ד הי"ד. זוגתו מרת גולדא נהרגה עקדה"ש באושוויץ ה"ר תש"ה הי"ד. נולדו להם 10 ילדים: רובם

שרדו את השואה והקימו משפחות מפוארות המפוזרים בכל רחבי תבל.

א. ר' יוסף ב"ר מאיר לייב ומרת גולדא פאפא, יליד תר"ע. נשא בשנת תרצ"ח את בת דודתו השניה מרת חיה שיינדל (ז'נקה) ב"ר מתתיהו ב"ר מאיר הירשפלד ילידת תרע"ו. גרו בבודפעסט, ר' יוסף עבר את השואה במחנות העבודה, ובחסידי ה' שרד את השואה, היא עברה את השואה בבודפעסט כאשר אחד ממכרי בעלה שהיה לו בית חרושת לקרטונים שעבד עבור הגרמנים, והסכים להעסיק 12 נשים יהודיות בעבודה, אחרי 4 ימים של שהות במפעל, הפציצו מטוסי ארה"ב ורוסיה את כל בודפעסט, גם בבית החרושת נפלו פצצות, וכל המפעל עלה בלהבות, כל שתיים עשרה הנשים היהודיות ניצלו בחסידי ה' בניסים גדולים. אח"כ התחבאה בכפרים אצל מכרים גויים ליד בודפעסט, בסוף

רבי מאיר יהודה פאפא

החורף תש"ה חזר ר' יוסף לביתו, אחרי השואה גרו בבודפעסט ובוינה, ובשנת תש"ט הגיעו לארץ ישראל.

נולד להם בן בארץ ישראל, ר' מתתיהו מאיר יהודה. ר' יוסף היה בר אוריין ואיש ישר, קובע עתים לתורה, וקיבל כל אחד בסבר פנים יפות. נפטר י"א סיון תשכ"ב, ונטמן בבית החיים זכרון מאיר בני ברק. אלמנתו מרת חיה שיינדל נישאה ב-תשכ"ח בשנית לר' אשר ואלד מעיר קאשוי, תלמיד חכם ואיש מכובד בעל מידות מיוחדות וטובות, נפטר ביום כ"ב כסלו ונטמן בבית החיים פונוביז. מרת חיה שיינדל נפטרה בשיבה טובה בר"ח מנ"א תשע"ד ונטמנה בבית החיים פונוביז. בנם ר' מתתיהו מאיר יהודה הי"ו נשוי למרת לאה לבית שטיינמן, הקים משפחה עניפה.

ב. מרת עדית חוה רבקה (EDITH) בת ר' מאיר יהודה לייב ומרת גולדא ילידת תרע"ב, נישאה לר' דוב קאפל משאפראן. נהרגו עקדה"ש עם בתם הי"ד.

ג. מרת יטל (ELVIRA), נישאה לאחיו של גיסה, ר' יו"ט קאפל משאפראן. היא נהרגה עקדה"ש עם 2 ילדים הי"ד.

ד. ר' ישראל (RUDI), למד בגאלנטה. תלמיד חכם עניו ואיש ישר מאד, נשא את מרת רבקה (אולגה) בת הגאון ר' משה צבי לנדא דיין בקליינוורדיין מחבר ספר "שלחן מלכים". גרו בתל-אביב. יש צאצאים.

ה. יהושע נפטר בגיל 4 ונטמן בווייצן.

ו. ר' אשר פאלק (ALI) למד בגאלאנטה. קבע עתים לתורה, בעל צדקה ונדיב לב מפורסם, פיקח ובעל השפעה רבה בקהילתו ומשפחתו, מקורב מאד להרה"צ ר' צבי מייזליש אב"ד ווייצן זצ"ל ולבנו הרה"צ ר' זלמן לייב שליט"א. נשא את מרת לאה לבית קוט. הקים משפחה בארה"ב.

ז. מרת פרומעט (MUTTI) ילידת תרע"ח, עברה את כל מאורעות השואה באושוויץ, ניצלה בניסי ניסים. אחרי המלחמה נישאה בבודפעסט לר' שמואל שליפער נולד בעיר ניר מאדע תרע"ט, למד בישיבת אופאי. עלו לארץ לישראל בשנת תש"י. תלמיד חכם קבע עתים לתורה, בעל חסד ראש וראשון לכל דבר שבקדושה. מקורב להגאון ר' מרדכי יפה שליזינגר אב"ד אייזנשטאט תל אביב, והנציח את בית הכנסת שיף שוהל בוינה שנהרס בליל הבדולח, בתל אביב, כחלק מקהילת חוג סופר בתל אביב, והעברתו לגבעת מרדכי ירושלים עיה"ק. ר' שמואל נפטר כ"ט שבט תשס"ב. זוגתו מרת פרומעט נפטרה י"ב טבת תשמ"ה. נטמנו בהר המנוחות. נולדו להם: 1. מרת גולדה זיסל מלכה תחי'. נשואה לר' משה חיים שוורץ הי"ו, הקימו משפחה עניפה. 2. ר' מאיר יהודה

- ה"ו, נשא את מרת רחל לבית פשקס, נפטרה בדמי ימיה נולדו 3 ילדים. אחרי פטירת אשתו נשא בזיוו"ש את מרת רות לבית שחור והקים משפחה עניפה.
- ח. מרת צירל גליקל (BABY) תחי', נישאה לר' יהודה גרינוואלד מפרשבורג-לונדון. הקים משפחה עניפה.
- ט. ר' שמואל (ERNO), למד בגאלאנטה. תלמיד חכם וירא שמים. נפטר אחרי השואה א' תמוז תש"ה ונטמן בבית העלמין בבודפעסט.
- י. ר' אברהם אליעזר חיים (ADI) יליד תרפ"ד, למד בשאפראן. נשא ב-תשט"ו את מרת לאה לבית אייזן, מבעלי הבתים החשובים ומגבאי ומנהלי בית כנסת בוינה, בר אורין ותלמיד חכם והעביר את מורשת אבותיו לדורות הבאים. נפטר ב-תשע"ג ומרת לאה נפטרה ב-תשע"ה. בנם יחידם ר' מאיר יהודה הקים משפחה עניפה בוינה.
- יא. מרת אסתר יהודית (JUDITH), נישאה לר' מרדכי יהודה גרינהוט, נדיב ובעל חסד גדול, נפטר ב-תשל"ז נטמן בלונדון. השאיר אחריו את מיכאל, שהקים משפחה עניפה. אחרי פטירתו נישאה לר' קאפל פרידברג מבלגיה ירא שמים מרבים ונדיב לב. היא נפטרה בשנת תשע"ב, והוא נפטר בשנת תשע"ג. נטמנו בהר-המנוחות ירושלים.

12. מרת רבקה וינקלר

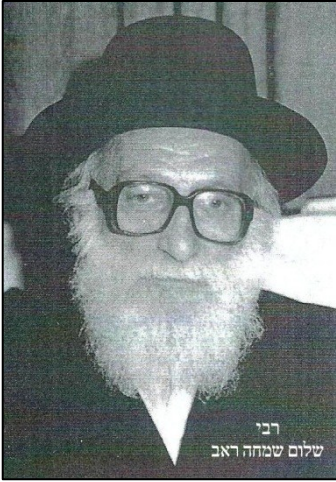
מרת (ROSALIA) בת ר' יהודא לייב ומרת חוה הירשפלד, ילידת תרכ"א. נישאה להרבני ר' יעקב וינקלר יליד תר"ט ב"ר שמואל ומרת חיה לבית וויינברגר. תלמיד המהר"ם שיק. מרת רבקה נפטרה בגיל 33, ביום הפורים י"ד אדר שני תרנ"ד, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 201 [204]). נחרט על קברה, האשה היקרה החשובה והצדקת וכו'. צאצאיהם:

א. מרת לורה גרה בעיר מעזוקעוושד.

ב. ר' יודא לייב, היה תלמידו המובהק של בעל ה"לבושי מרדכי" ממאד זצ"ל. תלמיד חכם מופלג וירא שמים מרבים. נשא את מרת אסתר בת ר' מרדכי ומרת גיטל פאלאציק.

בתם מרת חוה רחל נישאה להרה"ח ר' שלום שמחה ראב, יליד תרע"ה בעיר פאקש בן הר"ר פנחס הי"ד, נינו של הגה"ק ר' נטע וואלק

רבי שלום שמחה ראב

ליבער זצ"ל ראב"ד בפרשבורג בזמן הכת"ס, מח"ס "שארית נתן בנימין", תלמיד מובהק וחביב של החת"ס זי"ע. ר' פנחס קנה לימודו אצל ה"שבט סופר" ובנו בעל ה"דעת סופר", אמו של ר' שלום שמחה, מרת פיילא, בת הנגיד הרה"ח ר' יצחק יהודה רוזנבוים נכד החות יאיר והמהר"ל מפראג זי"ע.

ר' שלום שמחה התייתם מאמו בגיל 5, בבחרותו למד אצל הגאון ר' שמשון אלטמן הי"ד אב"ד פאקש, בהגיעו לגיל גיוס נלקח לצבא ההונגרי, ובצוק העתים בקיץ תש"ד נלקח עם כל בני משפחת אביו למחנה אושוויץ, שם נעקדו כולם

עקדה"ש הי"ד, ור' שלום שמחה נותר יחיד מכל המשפחה אוד מוצל מאש כשהוא מתגלגל ממחנה למחנה עד לשחרור במחנה דכאו, כאשר בכל הזמנים לא בא אל פיו פת עכ"ם. גם מרת חוה רחל נשארה בניסי ניסים אוד מוצל מאש בודדת מכל 10 אחיה ואחיותיה שנעקדו עקדה"ש הי"ד.

נישאו בפאקש בשנת תש"ו, שם רכש בכסף מלא בית דפוס, ועקב סירובו המוחלט לעבוד ביום השבת קודש, נישלו אותו השלטונות מבית הדפוס. עבר לגור בבודפסט, וניהלו בית של השרשת תורה ויר"ש ומידות טובות, כאשר הרה"צ ר' דוד מושקוביץ זצ"ל אב"ד בוניהאד היה מזדמן מדי פעם בבודפסט לא אכל רק בביתם כי שם סמך על כשרותם. בין השנים תש"ט – תש"ז ניסו כמה פעמים לברוח מהונגריה ונתפסו וגם ישבו תקופה ארוכה בכלא יחד עם שני ילדיהם הפעוטים. בחודש טבת תש"ז בעת ההתקוממות נגד הקומוניסטים,

הצליחו בעז"ה לברוח ועלו לארץ הקודש חמדת לבם, תוך שהם מותירים את כל רכושם שם, ורק נרתיק טלית ותפילין בחיקם.

בברכת כ"ק מרן האדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע קבעו מושבם בקרית צאנז נתניה אשר היתה

בראשית ימיה, ודרו בה שלושים ושש שנים. היה מעורר השחר משלוש לפנות בוקר קבע שיעורו לפני התפילה, וכן בערב בשיעורין כסדרן, תפילתו היה ברגש רב ובהשתפכות הנפש, מאריך ומזיל דמעות לפני קונו, רחים ומוקיר רבנן ואיש ישר מאד במשא ובמתן, בחייהו ובמותם לא נפרדו ונפטרו בהפרש של שבועיים, היא נפטרה ט"ז תשרי תשנ"ד, הוא נפטר ג' מרחשוון תשנ"ד. נולדו להם: 1. מרת אסתר אשת הרה"ח ר' אהרן יעקב מרמורשטיין. 2. הרה"ח ר' פנחס יהודה, זוג' מרת אסתר יוטא. 3. מרת גיטל אשת הרה"ח ר' משה צבי בויס. - ולהם משפחה עניפה.

ג. ר' יצחק ב"ר יעקב ומרת רבקה וינקלר, נשוי ונולדו להם 15 ילדים, 8 מהם נהרגו בשואה עקדה"ש הי"ד, והשאר הקימו משפחה.

ד. BERTA נפטרה תינוקת

ה. שמואל נהרג עקדה"ש באושוויץ הי"ד.

ו. מרת גיטל פראדל בת ר' יעקב ומרת רבקה וינקלר, נישאה לר' יהודה דויטש בן הגאון ר' מנחם דויטש דיין בטאפאלטשאן. נולדו להם 6 ילדים: 1. מרת רבקה. נישאה ונולדו ילדים, נהרגו בשואה הי"ד. 2. מרת מנצי נישאה ונולדו ילדים,

נהרגו בשואה הי"ד. 3. בלה נפטרה לפני השואה ונטמנה בבודפסט. 4. ר' משה מרדכי, נשא את מרת חיה אסתר לבית שטיינברג. ר' משה מרדכי נפטר ו' אלול תשנ"ז, ומרת חיה אסתר נפטרה ט"ז סיון תשע"ג. נטמנו בהר-תמיר ירושלים. הקימו משפחה עניפה, 5. שמואל, נהרג בשואה הי"ד, 6. ר' אהרן נשא את מרת צביה תחי' לבית קפלן. ר' אהרן נפטר י"ד מנ"א תשס"ה ונטמן בהר-תמיר. הקימו משפחה עניפה.

לאחר פטירת זוג' מרת רבקה, נשא ר' יעקב בזיווג שני את מרת יהודית בת ר' חיים, נפטרה ח' ניסן תש"ד, והיא היתה ההלווייה האחרונה בווייצן. נולדו 5 ילדים: א. ר' חיים נשא את מרת גיטל לבית פרקש נכדת החת"ס זי"ע, יש כיום צאצאים. ב. ר' שמעון מאיר נשא את מרת ארנקה, נפטר כ"ח סיון. בנו יחידו נפטר

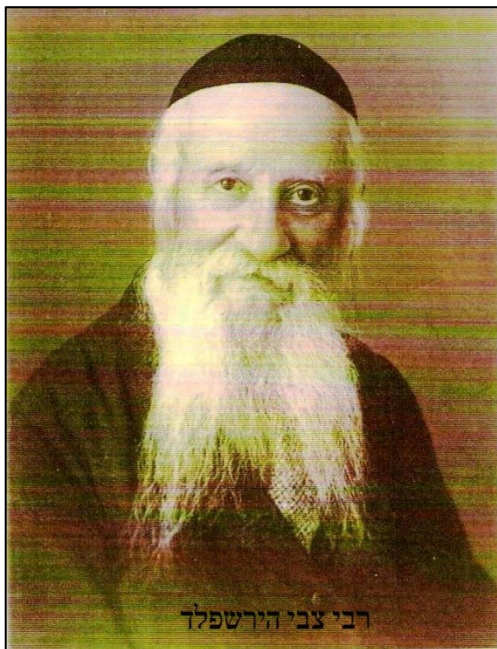

בגיל 5 בווייצן. ג. מרת פריידא נישאה לר' יהודה ב"ר יוסף זאב ניווירט, נפטר י"ח חשוון תשנ"ו ונטמן בבית החיים סגולה פתח תקוה. יש משפחה עניפה. ד. טילדה נהרגה עקדה"ש באושוויץ הי"ד. ה. ר' שמחה בונם, נשוי, נפטר כ"א טבת. יש צאצאים.

ר' יעקב וינקלר היה תלמיד חכם מופלג ובעל סברה ישרה, נקי כפים וירא שמים מרבים, עמל בתורה לילות וימים גם לעת זקנה, איש חשוב ונכבד מאד בקהלתו. נפטר ט"ו אלול תרפ"ח ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 34 [44]).

13. ר' צבי הירשפלד

ר' צבי ב"ר יהודא לייב ומרת חוה הירשפלד, יליד תרכ"ב. נשא בווייצן את מרת בינה ילידת תר"ל בת ר' אליהו הרמן ומרת רבקה לבית שפיצר (עליו ב"עלי זכרון" עלה 9). ר' צבי למד בישיבת פרשבורג אצל השבט סופר, בשנת תר"ס כתב בכתב העת התורני "תל תלפיות" מאמר "קול קורא" בענין עליה לארץ ישראל ולפחות לבקר בה, ובתוך דבריו: מי בכם יראי ה' אשר לא יהמה לבו לראות מקום מקדשנו השמם, ציון וירושלים, צפת וטבריה, ושאר ערים הקדושות, מי בכם אשר לא יתאוה לחבוק ולנשק אדמת הקודש ולהשתטח בחברון על קברי האבות הקדושים, ולראות ביומא הילולא דהתנא הקדוש רשב"י, מי בכם אשר לא יכסוף ויתענג לילך ד' אמות באר"י באוירא דמחכים.

רבי צבי הירשפלד

הוא מציע להקים חבורה של 10 אנשים שכל אחד יפקיד מדי שנה סכום של 40 קראנען, אשר יופקדו בידי המרא דאתרא הרה"צ ר' ישעי' זילברשטיין זצ"ל, ומדי שנה יעלה בגורל אחד מהחבורה לעלות לארץ הקודש, והוא מודיע שהוא המתחיל במצוה וקורא לאחב"י להצטרף אליו, ויעודדו לעשות חבורות כאלה בכל הגלילות שם, ויסעו יחד מספר אנשים, ויהיו ברוכים בצאתם וברוכים בבואם. ובחתימתו כותב: פה ווייטצען אדר שני, עת קץ (תר"ס) לפ"ק הק' צבי הירשפעלד, "אשר זכה לגור כמה שנים בירושלים עיה"ק תובב"א. כנראה בשנת

IX Jahrgang No. 14
Vierteljährig 2 Kronen

Erscheint zweimahl monatlich.
TEL TALPIOS

Waitzen Veador 5660
Halbjährig 4 Kronen

Redact. und Eigenthümer Dawid Katzburg.

ארד שני תרס

התלפיות

עומד תחת כבודת הרב המאין מדי ישיעי זלבערשטיין נ"י אב"ד דקהלתינו:
עירך מאתי היק דוד צבי קאמצבורג:

כול הורא

אנשים וכל אחד יתן עשרים קראנען לשנה ויעלה חכל
לסטוס ד' מאות לשנה. ומעוט המקובץ הזה יתן עמי
גורל מידי שנה בשנה לאחד מבני החבורה למען יעלה
לאהיק, וככה יחליטו אפי' איש עד כי בחוס העשרה
או העשרים שנה כבר זלו כל אחד מבני החבורה להיות
המעולים לראות את האיק:

§ 1 התחיל בתמוז וקורא ובכרוא דא לאחז"י
מי' האיש אשר אוחז ופשו לעשות חיל ולהעטק
לחבורה פזו יתבוד חפלו בה לכבוד מערכת הת"ח למען
נדע מי גמי ההולכים, ויפרש שיחמו אם חפץ להיות
מנהג בחבורה בעלי עשרה אנשים או בחבורה בעלי
עשרים אנשים, ואחר אשר יודמנו כערך חבורה שלמה
נודיע זאת להובטים למען ישלחו כספם ליד אדמ"ה הגאון
חב"ד דקהלתינו נ"י אשר צטווה הבטיח להסניח על כל
עניני ההנהגה ובפניו וצירוף אקרוי"ט דשה נסיל הגורל
והוא מי שזכה לו, אחר אשר יתן פטרות עם ערבות
כפי מטוס ומספר השנים אשר פליו לשלם פור, או
יתן לו הד' מאות קראנען ויעלה לזיון ברנה:

§ 2 האיש אשר עותמו לא ירשנו בסום אופן להשפיע
עלנו מעסקיו איזה שבועות, אם יחפון להיות
מסייעי לזכר ויכל להיות מנהג מבני החבורה וזאשר
יגיע התור שיפול עליו הגורל יכל לכבד בעליה או את
קרובו ומכירו או את הרב בעירו ושלוחו של אדם
כמותו, גם יוכל למכור זכותו לאחר:

§ 3 יתן יקומו ויתעודו הרבה חבורות כאלה בתדירות
בכל הגלילות וישנו יחד מספר אנשים ויהיו
ברוכים באלהם וברוכים בנואם:

פח וויטנפן אדר פני, פת קן לפיק:
היק צבי דורשפעלד.

אשר זכה לגור איזה שנים צירוסלים עפיק מוב"ע:

ס"ד.

מי כנס ירא ה' אשר לא יהמה לבו לראות מקום
מקדשו השמש. לזיון וירוסלים. לפת וטבריה. ושאר
ערים הקדושים והמזוהים? מי כנס אשר לא יתאוו
לחבוק ולנשק אדמתה הקודש ולהסתחף בחפרון על קברי
האבות ושאר קברים הקדושים ולראות ביומא הלולא
זהמנא הקדוש רש"י? מי כנס אשר לא יכסוף ויתענן
ל"ך ד"א בא"י באורח דמחכים להיות נשוי עין:

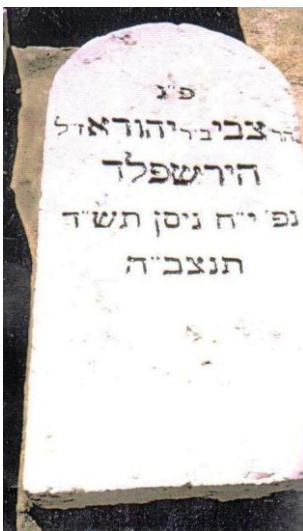
הנהגה בימינו הייס לא יקשה הדבר להגיע לזה כי
בכל עת נכון הדרך לפנינו ליסע באניה בלב ים

או בלגלת הקיסור דרך קאנסטינא ובזימים מעטים הנהגו
בא"ק ויתעבב שמה איזה ימים לחזות בנעם ה' במקות'
המובחרים ואח"כ ישוב לארצתו וכתפסו מקדס. ומדוע
לא נעשה ככה? הלא עינינו רואות כמה אנשים אף שלא
לרשאה רק לעונג עוזבים את ביהם וטוסעים למקום
הרחלא על איזה שבועות לחופלת גופם. ומדוע לא נעשה
כמתכנתה לכה"פ פסם אחת בימי חלדנו למען יהי' לנו
מזכרת פולס ויועלה לנפשם ברחו עינינו מושבות אבותי'
ורא לכד הנוסעי ישבע שונג כזה כי עוד נוסף ימיח
יועלה גדול לאהיק ולדריס פליה כי כשה כשעט
נכסה מהמתן זכרון אהיק אכן ע"י נסיעות כאלה יתהוה
שיחא דלינשי בשוקא ויתרבה החשק והטוסף לנחלת אבות
ותימלא חרב המתיוק והחזק לעם היושבים בה:

והנהגה לבעלי כיסין אשר יש לאל ידם ועכ"פ נתגעים
אין אחי יודע מה, אכן לבעלי אמצעיים אשר
רק הכסף יתנע אוחס משונג הזה כי קשה פליה להוציא
בפסם אחת ב' מאות וזבזים הנלרצים לזה, אחרתי
אחכנתה והיא לא רחוקה ממני בעמים האלה אשר
הרגילו לעשות גדולות אשר יקשה להיחיד ונקל להפק
ע"י צירוף איזה יחידים ככה יולך גם אנחנו בעקבותיהם
להיות מחובבי לזיון שיחכברו עשרה אנשים ויתמינו כל א'
עלמס לזיון ארבעים קראנען לשנה או חבורה מעשרים

תרנ"א-נ"ב, וחזר לווייצן. 5 מילדיו נולדו בווייצן, ובשנת תרס"א עלה לארץ ישראל והתיישב שם בקביעות בבתי-אונגארן ירושלים, ושם נולדה לו עוד בת.

היה תלמיד חכם מופלג ובעל מחדש, לאחרונה נתגלה כתבי ידו ובהם חידושים על התורה בדרך פרד"ס, בענין החשיבות של ארץ ישראל שנכתב בפרשת שלח תרצ"ו על הפסוק "וראיתם את הארץ". תמיד היה שמח ומשמח אנשים. בתקופת מלחה"ע הראשונה היה המצב בארץ ישראל קשה מאד, ורבים נפטרו ממחלות שהשתוללו

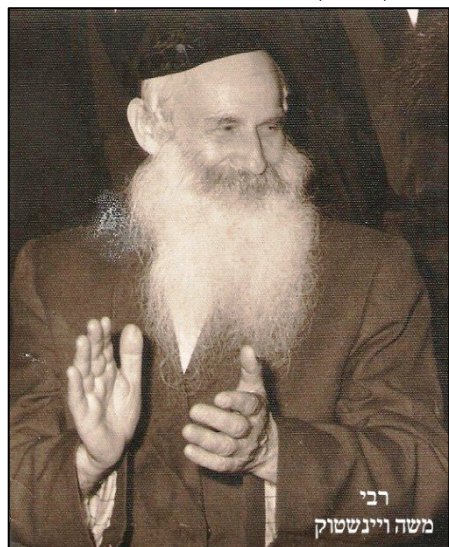

בארץ, אז נפטרה זוג' מרת בינה בגיל 47, ביום י"ד אייר פסח שני תרע"ז. ר' צבי נפטר בגיל 83, ביום י"ח ניסן חול המועד פסח תש"ד. נטמנו בהר הזיתים. נולדו להם 6 ילדים:

א. ר' דוד יליד תרנ"ג, עלה לארץ ישראל עם הוריו בגיל 8. למד בתלמוד תורה ובישיבה שומרי החומות. אברך חשוב

ותלמיד חכם. נשוי ונולד בנו ר' אריה. נפטר בדמי ימיו בגיל 23 ביום י"ג שבט תרע"ו, ונטמן בהר-הזיתים.

ב. מרת רבקה רייזל ילידת תרנ"ה, עלתה לארץ ישראל עם הוריה בגיל 6. נישאה להרה"ח ר' משה וויינשטוק, נולד בירושלים ג' אייר תרנ"ז לאביו הרה"ח ר' יוסף לוי נכד הרה"צ ר' ברוך בנימין זאב הדיין החסידי הראשון בבית דינו של הגה"צ ר' שמואל סלנט זצ"ל, ולאמו מרת חיה אסתר בת הגה"צ ר' יעקב שלמה גולדברג, בעל "שלמי יעקב". ר' משה היה איש חסיד, אשר צהלתו תמיד בפניו, ובעל אמונת צדיקים נלהבה, אוהב שלום ורודף צדקה וחסד, מחסידיו הנלהבים של הפחד יצחק מביאן זי"ע.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה, נאלץ להתחבא בחדר צדדי מאחורי ארון, על מנת להינצל מאימת הגיוס לצבא התורכי, ושהה שם במשך כמה שבועות, ובני המשפחה העבירו לו מזון, וכשיצא משם היה חיוור כמת. עקב המצב הקשה ששרר בארץ הקודש, נסעה זוג' למשפחתה בווייצן, ולאחר המלחמה שבה לביתה. בתם הראשונה מרת חיה אסתר בינה נולדה בירושלים בחג השבועות תרפ"א. בשנת תרפ"ב נסעו לוינה עקב קשיי

הפרנסה בארץ ישראל, שם הסתופף אצל אדמו"רי רוזין שהתגוררו בווינה, ואף היה בעל תפילה שם בבית מדרשם, כן היו לאחיעזר ואחיסמך לאנשי ירושלים שבאו לשם לדרוש אצל הרופאים, וביתם שימש להכנסת אורחים, והיו דואגים להם לאשל מלא.

בווינה נולדו להם 3 ילדים, ובשנת תרפ"ז חזרו לארץ ישראל לירושלים. היה בעל תפילה בימים הנוראים בקלויז של באיאן. איש מלא שמחה ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ותמיד החזיק בכיסו קופסת טאבאק להריח ומכבד בו את האנשים. ר' משה נפטר בשנת ה-73 י"ט טבת תש"ל, ומרת רבקה רייזל נפטרה בשנת ה-90 כ"ז כסלו חנוכה תשמ"ה. נטמנו בהר-המנוחות. צאצאיהם:

1. מרת חיה אסתר בינה, נולדה בחג השבועות תרפ"א בירושלים. נישאה

רבי יוסף דוב רזנשטיין

להרה"ח ר' יוסף דוב רזנשטיין יליד תרפ"א בן ר' יצחק דוד ב"ר יוסף דוב רזנשטיין מבארדיטשוב, שנהרג במפולת הידועה במירון בל"ג בעומר תרע"א, ומרת חיה לבית אייזן. מחשובי חסידי באיאן, ומקורב לכ"ק מרן החלקת יהושע מביאלה, וכן לכ"ק מרן ר' יוחנן מרחמיסטריוקא, זי"ע. בחודש אלול תשכ"א שבועיים לפני חתונת בתם הגדולה, פרצה שריפה בבנין המגורים שלהם ברח' זוננפלד בבית ישראל, אשר כילה את כל הבנין של כ-10 משפחות, ובביתם היה כל בגדי הכלה וכספי החתונה, ואז ראו את גדלותם איך שקבלו הכל באהבה. תלמיד חכם מופלג, ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות. ר' יוסף דוב נפטר בגיל 69

כ"ט אלול תש"נ, ומרת חיה אסתר בינה נפטרה בגיל 77, כ' שבט תשנ"ח. נטמנו בהר-המנוחות. הקימו משפחה עניפה מרביצי תורה ואברכים חשובים. חתנם היה הגאון ר' אשר זעליג קרויזר ז"ל, תלמיד חכם מופלג, אשר פעל גדולות ונצורות בענין התרת עגונות, נפטר ב-תשע"ה.

2. מרת פייגא חנה, נולדה כ"ה אלול תרפ"ב בעיר וינה. בגיל 5, חזרו הוריה לארץ ישראל לירושלים. נישאה י"ג אלול תש"א בירושלים, להרה"ח ר' אברהם אלכסנדר צבי פריינד ב"ר פנחס ב"ר שאול יצחק, בהרה"צ מבאכטע, ומרת הינדא רחל בת הרה"צ ר' זלמן וובר, נכד הרה"צ ר' מרדכי אליעזר וובר אב"ד אדא. מהמשפחות המיוחסות בירושלים, מגזע השר שלום מבעלזא, היהודי הקדוש מפרשיסחא, הישמח משה, החוות דעת, והחכם צבי.

ר' אברהם, נולד בירושלים שבין החומות כ' מנ"א תר"פ, כאשר נתייתם מאמו בהיותו בגיל 10 שנים, התחנך בבית זקנו הרה"ח ר' שאול יצחק, שם ספג את האוירה המרוממת, ושם עיצב את דמותו ואישיותו המיוחדת. למד בת"ת חיי עולם שבין החומות, ובבחרותו יצק מים על ידי הגאון רבי יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל בישיבתו הרמה, ואף היה המסדר קידושין שלו. בעל זכרון נפלא, וגם לעת זקנתו עוד זכר את השיעורים ששמע מרבו הרב דושינסקיא זצ"ל. על אף שנהנה מיגיע כפיו ונשא ונתן באמונה, היה קובע שעות רבות ביום, בשיעורין כסדרן אצל הגר"ש אלישיב

זצ"ל, ואצל הגאון ר' ישכר דוב גולדשטיין זצ"ל ועוד, תפילתו היתה כמונה מעות ובכוונה, כן היה מצוין בעמוד החסד, כאשר הכין בחנותו חבילות מיוחדות לאנשים נצרכים וקשיי יום, כמו כן הצטיין במצוות הכנסת אורחים, כאשר מדי שבת בשבתו היו יושבים על שלחנו יהודים קשיי יום, וקיבל כל אחד במאור פנים מיוחדת. ובמלאות לו צ"ד שנים בבחינת "דץ הסוחר בראותו כי נגמרה מלאכתו" נפטר י"ח מנ"א תשע"ד, כאשר היה בדעה צלולה ממש עד רגעיו האחרונים,

מרת פייגא חנה היתה מצויינת ומפורסמת במצוות ומעשים טובים, ביתה היה פתוח לרווחה, ובכל שבת היו אוכלים על שלחנם גלמודים ומרי נפש, אשר הגיעו אחרי השואה שבורים ורצוצים בחוסר כל, כל שנות חייה עמלה ביגיע כפיים בנאמנות, ניהלה בית מסחר והיתה מטיבה עם הבריות, ותומכת בנצרכים בסבר פנים יפות, ומתן בסתר עם הזולת. מידת הוותרנות שלה היה לשם דבר, והרבתה להשכין שלום ושלוה בכל מקום, צניעותה וצדקותה היה מפורסם בין כל מכריה. נפטרה בשיבה טובה ובשם טוב, י"א ניסן תשע"ב בשנת ה-90 לחייה, כשהייתה בצלילות הדעת עד הרגע האחרון, נטמנו בהר המנוחות דרום. זכו לראות דור חמישי, ומשפחה עניפה דור ישרים יבורך.

3. ר' חיים יוסף מנחם אליהו נולד בווינה ביום ז' שבט תרפ"ד, ובגיל 3 חזר עם הוריו לארץ ישראל. למד בתלמוד תורה "חיי עולם", ישרותו ומסירותו לזולת היו לסמל. נשא את מרת דינה תחי', בת ר' פנחס זעליג הומינר הי"ד, שנהרג בידי חיילים בריטיים כ"ז כסלו תש"ז, בנו של ר' שלמה ב"ר שמואל מיכל הומינר מבערז'ין. ר' חיים יוסף נפטר בגיל 57 כ"ג אדר תשמ"א ונטמן בהר-המנוחות ליד הוריו. הקים משפחה עניפה.

4. ר' לוי יהודה אריה לייב נולד בווינה ב-אדר תרפ"ו, ובגיל שנה חזר עם הוריו לארץ ישראל. למד בתלמוד תורה חיי עולם. נשא את מרת שושנה בת ר' צדוק. נפטר בגיל 44 י"ב אלול תשל"ל ונטמן בהר-המנוחות חלקת חסידים ליד הוריו. מרת שושנה נפטרה ביום י"ז ניסן חג הפסח תשע"א, ונטמנה בהר המנוחות דרום. בנם יחידם ר' צבי בעל משפחה. לר' משה ומרת רבקה רייזל נולדו עוד 2.

5. חוה, נפטרה תינוקת ב-תרצ"ב.

6. ברוך יעקב ישראל, נפטר ב-תשכ"ו.

ג. ר' בן ציון ב"ר צבי ומרת בינה הירשפלד, יליד תרנ"ז. נשוי ונולדו לו 2 ילדים.

ד. מרת אסתר פראדל ילידת תרנ"ט, בגיל שנתיים עלתה יחד עם הוריה לארץ ישראל. נישאה לר' משה מקובקי יליד תרנ"ו בירושלים שבין החומות ב"ר חיים

ומרת חיה רייזל לבית ציפריס. למד בתלמוד תורה חיי עולם. איש ישר מסור למשפחה ולזולת, ידוע במעשי צדקה וחסד, הקים בית חרושת לגבינות, כיום נבנה על ביתם בית המדרש גאלאנטה. נפטר כ"ז כסלו תשל"א בגיל 74, וזוגתו נפטרה ה' אדר ב' תשי"ז נטמנו בהר-המנוחות. נולדו להם 7 ילדים אשר הקימו משפחות עניפות.

ה. מלכה ילידת תר"ס, נפטרה בקטנותה.

ו. מרת חיה לאה בת ר' צבי ומרת בינה, נולדה בירושלים. נישאה לר' דוד קרנפוס. נולדו להם צאצאים אשר הקימו משפחות.

14. מרת מלכה גנזל

מרת מלכה בת ר' יהודא לייב ומרת חוה, ילידת תרכ"ג. נישאה 3 חדשים אחרי פטירת אחותה מרת בונה ע"ה, לבעלה של אחותה ר' אלעזר גנזל כמפורט במס' 4. נולדו להם 2 ילדים שנפטרו בקטנותם. לאחר פטירת זוג' מרת מלכה נסע ר' אלעזר עם בנו ר' משה מתתיהו לארץ ישראל והקים משפחה עניפה.

עדיין לא הגענו לכל המשפחה המורחבת ומי שיש בידו מידע על עוד צאצאים נא להודיע, ונפרסם בעז"ה בגליונות הבאים.

וכאן המקום להביע תודתי לכל אלה שעמדו לעזרתי, ונתנו מזמנם ושלחו לי כתבות ותמונות, והרחיבו את היריעה לתועלת המשפחה, שיהיו זקננו מליצי יושר עבור כל אחד ואחד.

בשולי הכנסיה הגדולה בשנת תרפ"ג אגרת מרבי אשר לעמיל סג"ל שפיצר אל הגר"ח זוננפלד

לפנינו מכתב מרבי אשר לעמל שפיצר הי"ד רבה הנערץ של קירכדארף (במדינת סלובקיה) אל רבה של ירושלים (מגנזי הרב יצחק וואלף), לאחר הכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל שהתקיימה בוויען הבירה בחודש אלול תרפ"ג, שהוא היה בין משתתפיו כחבר מועצת גדולי התורה. בתחלת המכתב הוא מביא דעת רבו המובהק רבי שמואל רוזנברג האב"ד אונסדארף בעל ה'באר שמואל' על אגודת ישראל. ולאחריה הוא מעלה תהיות בקשר להחלטות מסוימות שנתקבלו בכנסיה.

בעזה"י א' כי תבא [י"ד אלול] תרפ"ג פה קירדארף יע"א.

כתיבה וחיטימה טובה לאלתר בספר צדיקים לכבוד אדוני מורי הרב הגאון מופת הדור צדיקו של עולם כקש"ת מרן ר' יוסף חיים זאננעפעלד שליט"א אבדק"ק אשכנזים בירושלים עיה"ק תובב"א

הרב מקירכדארף בכנסיה הגדולה

אחרי קידה. באתי בזה להציע לפני כ"ק הדר"ג שליט"א בקצור ההחלטות של הכנסי' הגדולה אשר לא ישרו בעיני ולשאל את עצת כ"ק הדר"ג שליט"א מה תעשה הטשעכאסלאוואקי, אם תשאר בחברת האגודה העולמי או תיסד חבורה בפני עצמה בצרוף החרדים לדבר ה' יתב' בכל המדינות.

הנה כאשר נתיסדה האגודה בקאטאוויטץ יע"א, הי' לי פתחון פה בענין זה לפני מורי

הקדוש הגאון אב"ד ור"מ דק"ק אונצדארף זצוק"ל זי"ע, ואז אמר הן אמת שכונת המיסדים לש"ש, מ"מ מאחר שההנהגה ביד האשכנזים המחבבים למודי החול יותר מדי, יש לחוש שעל ידי התחברות עמהם ילמדו שאר המדינות מהם, אמנם לא נלחום נגדם. ואחרי המלחמה והדעקלאראטיאן [=הצהרה] של באלפור, אחרי ששרי המלוכה בענגלאנד מסרו הממשלה בעו"ה ליד הציונים, נטה דעת קדשו ז"ל שיתחברו עם האגודה, כי לא ראה דרך אחר להציל היראים שבארץ הקדושה מיד הציונים. ואעפ"כ אמר שמקודם צריכים אנחנו לידע דעת הגאונים הצדיקים שבארץ הקדושה, כי הם מבפנים. ואיזה שבועות טרם הלך ארון אלוקים [נפטר י"א סיון תרע"ט], כאשר נודע לו שכבוד קדושת הדר"ג שליט"א עם חבריו הגאון הצדיק מופת הדור נספחו אל האגודה, אמר, שמעתה אין ספק שצריכים להתאחד עם האגודה.

והנה העיקר שרבני הסלאוואקיי נספחו אל האגודה, הוא מפני שלא ילכדו הציונים והמזרחים בחלקת לשונם ברשתם את עם בני ישראל לגולה, ולהחליש כחם בארץ הקדושה, שלא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. ועתה לדאבון נפשי ראיתי שהכנסי' הגדולה נטה הקו בענינים אלו.

הנה מה שנוגע לארצינו הקדושה, הצירים הנכבדים שבאו מארץ הקדושה הציעו לפני הועד של מועצי גדולי התורה, שהכנסי' תחליט ותרים קולה במחאה נגד הלחץ שהועד הלאומי עם המשרד הרבנות לוחצים את הועד האשכנזים קהילא קדישא, ובראשה כ"ק הדר"ג וב"ד הצדק, ותבקש מהנציב שינתן רשיון לועד האשכנזים להפרד לגמרי מהועד הלאומי, וינתן להבד"ץ של ק"ק הנ"ל כל תוקף לנהל עדתם על פי התורה הקדושה המסורה לנו תורה שבכתב ובע"פ.

והנה הרבי מגור [בעל ה'אמרי אמת'] שליט"א ספר שהב"ד של משרד הרבנות [לא הרב... קוק בעצמו] כתבו אלו דרצונו שיבורר ויופסק על פי ד"ת בדברי ריבות שבירושלים עיה"ק, ע"כ צריכים לשלוח ב"ד לשם, או שהשני צדדים יבחרו להם בזבל"א וזבל"א, ועד שידונו הב"ד ישאר הועד האשכנזים בחזקתם.

הנה פה תמונה של כתב יד עברי. הכתב הישן והקשה, עם אותיות עבותות וקווי קריאה. בראשית הדף, יש כותרת או פתיחה. הטקסט מתחיל ב'אמרי אמת' ו'שליט'א'. המסמך נראה כמכתב רשמי או פסק דין, המתייחס לסיכום או תוצאות של ועד או קהילה. יש בו אזכור של 'משרד הרבנות' ו'הרב... קוק'. המסמך מתייחס ל'החלטת' ו'החלטת' ו'החלטת'.

ואחרי שנשאו ונתנו הרבה בענין זה, הסכים הועד המועצי גדולי תורה לעשות כן, וגם שיפנו אל הנציב בבקשה שיותן חופש לכל עדה שלפי דעתה אינה יכולה להתאחד עם הקהלה מטעמים דתיית, להפרד מן הקהלה, וזה נוסחה: הכנסי' הגדולה מתכבדת לבקש מהוד מעלתו הנציב שחיי הצבוריים היהודיים יסודר בלי כפי', היינו שלכל עדה שלפי דעתה מפני טעמים דתיים אינה יכולה להתאחד עם קהלה, ינתן לה חפשית גמורה להיות עדה בפני עצמה, ולא יהי' רשות לשום עדה או ועד להטיל עליהם מסים נגד רצונה. והחלטה זו נתקבלה גם מן ועד הכנסי' הגדולה.

ואחרי שנתקבלה החלטה בכנסי' הגדולה, עמד הרב מסאמבאר נ"י ואמר שיש טעות, כי לא החליטה הועד המועצי גדולי התורה שיפרידו בין הקהלות, אלא שהדבר

מסור לב"ד כנ"ל, וכאשר ישפטו כן יקום. ובקש בצירוף איזה רבנים מליטא והרב [יהודה ליב] צירלזאהן מן מנהלי האגודה, שיציעו הדברים עוד הפעם לפני הכנסי' הגדולה, ויבטלו החלטה הנ"ל, או שיפרשו אותה באופן שיבוטל מהותה. – והנה דברתי עם הצירים הנכבדים, ונתכוונו לדעת אחת, וספרתי לכם שבלילה נדדה שנתית והסכמתי לאמר למנהלי האגודה שאם יעשו כן תפרד הטשעכא-סלאוואקיי מן האגודה. וספרתי הדברים לפני ידידי [רבי שמואל דוד אונגאר] הרב מטירנוי נ"י, ואמר לי שגם הוא לא ישן מטעם זה עצמו, וצריכים אנו לדבר עם הרבנים של טשיכסלאוואקיי. ודברתי עמהם ועלה כן בהסכמתנו, וכן הצירים הנכבדים מירושלים אמרו לי שאם יעשו כן, תפרד האגודה שבארץ הקדושה. ואמרתי זאת לאיזה רבנים מליטא, וגם להרב מו"ה פנחס כהן נ"י. ובלי ספק הם החזירו את המעירים מדעתם. אמנם לא שבו לגמרי, כי בקשו להביא הדבר עוד הפעם לפני מועצי גדולי התורה בליל ג', ואנכי אמרתי בחשאי עוד הפעם להרב מסאמבאר וראשי האגודה, שלפי דעתי אם יביאו הענין עוד הפעם לפני מועצי גדולי תורה, וירצו לשנות שנוי כל דהו, תתפרד האגודה, כי רבני שלאוואקיי וצירי ארץ הקדושה לא יוכלו לוותר מזה המעט אשר השיגו אחרי יגיעה גדולה. ולא מלאם לבם להביא הענין עוד הפעם לפני גדולי התורה. אמנם אעפ"כ לא נחה רוחם, וכפי אשר שמעתי רוצים לפרש הרעזאלוטיאן [ההחלטה] באופן שתוחלש הרעזאלוטיאן.

והנה בש"ק הגיע לידי הנוממער [הגליון] הראשונה של [העתון] 'ידישע פרעססע' אחרי הכנסי', וניזכר שם פעמיים שדאקטאר עהרמאן קרא לפני הכנסי' הרעזאלוטיאן שנתקבלה מן המועצי גדולי התורה הי"ו, והכנסי' קבלה גם כן, ונוסח הרעזאלוטיאן מובא במקום אחר. וחפשתי בחפוש אחר חפוש ולא מצאתי אותה. ולאחר כל מה שנשאו ונתנו בענין זה, אין ספק אצלי שאין זה העלם אלא מזיד, כי לפי השערתי רוצים להביא הרעזאלוטיאן עם פתשגן להחלישו קול ושוברו עמו, אמנם עדיין לא מצאו נוסח שיחליש הרעזאלוטיאן, ולא יהי' בולט הנטי' אל הצד השמאלי כ"כ, ומעיינים על זה הרבה, ע"כ המתינו עם הדפסת הרעזאלוטיאן. ואנכי בראותי זאת, שלחתי מכתב עקספרעסס לפרעשבורג יע"א, אל המזכיר של אגודת מדינתנו, שידבר מיד טעלעפאניש עם הרב פנחס כהן נ"י, שאם לא יביאו בעתון הסמוך 'ידישע פרעססע' הרעזאלוטיאן, בלי שום תוספת וגרעון או פירוש המחליש כחה, אזי האגודה של סלאוואקיי תפרד מאגודה העולמית, ואין ספק אצלי שגם האגודה שבארץ הקדושה תעשה כן. ע"כ הענין של הרעזאלוטיאן. והנה הצירים הנכבדים כבר שבו לארצינו הקדושה והמה יעידו כי כל מה שכתב[תי] בענין הרעזאלוטיאן אמת.

ועתה אנכי מציע שאר ענינים המכאיבים את נפש הישראלי שנעשו בכנסי'. הן אמת שרוב הצירים עומדים על בסיס תוה"ק והם יראים ושלמים, אמנם יש שום מיעוט

שנוטים להמחדשים והמזרחים, ומנהלי האגודה, הגם שאין ספק שכולם כשרים, לפי הנראה עומדים תחת השפעתם. הנה הזאטצונגס ענטוואורף [טיוטת התקנון] (התקנות) כמו שהציעו אותה לפני הכנסי' גם כן לא הי' על צד היותר טוב, מפני שבסעיף ד' כתוב לאמר שכל מי שמאמין שהתוה"ק היא השופטת בחיי ישראל פרטי ולעם ישראל בכלל יכול להיות חבר האגודה, ולא נזכר שם שלא יהי' רשאי להיות חבר באיזה חבורה המנגדת להאגודה, נעאלאג או ציוני ומזרחי. ובסעיף שלאחריו סעיף ה' כתוב שבארגאני[זאציאן] [שבאירגון] של האגודה אינם יכולים לבחור זולת מי שמוחזק שמקיים המצות ולא יהי' חבר בארגאניזאציאן הנוגדת להאגודה. – ממילא נשמע שחבר יכול להיות, ואעפ"כ היינו מחרשים, הגם שבכנסי' עצמה דברתי נגד זה, דהיינו היינו סובלים הענין הזה. אמנם בזאטצונגס קאממיססיאן [ועדת התקנון (שמנסחת התקנון)] שינו לגריעותא, ופראגראם [תוכנית (כנראה תקנה)] ה' הוא עתה שאינו יכול להיות נבחר אל הצענטראל פערואולולונגס-ארגאנע [הזרועות של המינהל המרכזי], וזה אינו שולל כי אם הצענטראלראטה [המועצה המרכזית] הגעשאפטסאויס [הוועד הפועל] והעקסקעוטיאווע [הזרוע המבצעת], וכן הוא מפורש בידישע פרעסע הנ"ל באר היטב. והנה לפי זה לא לבד שציוני או מזרחי יכול להיות חבר לאגודה, אלא גם יוכל להיות חבר לכנסי' הגדולה, וחבר לוועד מועצי גדולי התורה, כי אינם צענטראל-פערואולולונגס ארגאנע [הזרועות של המינהל המרכזי], ומפורש כתוב שם שאינו נשלל אלא מן הארגאנע [הזרועות המבצעות] (ג ד) ה). עיין בזאטצונג [בתקנון] בעתון הנ"ל וכן קבלו בכנסי'.

והנה עתה אני שואל את כבוד"ק הדר"ג שליט"א אם מן הראוי להשאר בחברת האגודה העולמי, או יותר נכון שאגודת ארץ ישראל עם סלאוואקאיי וחרדי

בסיני כ' אשיו תמוז תש"ח
 שבת קטנה למצות
 ואז טענתו לא היה מוכרח לאיזה צד ומי שצדק לו
 זלתי וכל לשון אכזרי בצדק לא יצא זעם או רסום קומץ פיראולולונגס
 דמות אשיו ממחרת הודו ופלאק אלטאיש שיו' למקום אלה שם אלתי
 מן פלומס מאתה סבורה לבי' בפי' וזה פי' מה לקנסו. גידולן זה פי'
 לקונה כתי' קפול ופלי' פלאק. מין [כנסי' אשיו] דרו' וזאת ש' בתיבת
 בן צדק לאו קולו וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 אפיו פאטנען פאטנען פאטנען פאטנען פאטנען פאטנען פאטנען פאטנען
 אפיו קבוסס אפיו פולוס אפיו פולוס אפיו פולוס אפיו פולוס אפיו פולוס
 ונס פלאק בלי' ארבע שנתות פן צדק פגארתו פראמי' וזאת צלתי.
 ופיו ימור נתן זעו גות זאפאל' קבל' ואל אמת וזאת קפוי' גפסער וזאת
 טוים וזאת לויע קפרא זקל' . (א' יוקיבל' בח' אמת הודו
 לטק' אלו בתלמוד לומר ואיצט פי' וזאת פולוס מוסק בתורה פאטנען אום
 מאלה ופיון אשיו כזון אשיו היום פפיו' פפיו' פפיו' פפיו' פפיו'
 קפס' וכל סבורה וטעמוס וזאתל' זכר פפיו' פפיו' פפיו' פפיו' פפיו'
 זאפאל' כ' אשיו תמוז

אסטטעררייך, שרבים מלאנדמאנשאפט [יוצאי] אסטטעררייך בצדינו, וחרדי פולין יעשו חבורה בפני עצמה. ואז כ"ק הדר"ג עם חבירו הגאון הצדיק מופת הדור מו"ה יצחק ירוחם [דיסקין] שליט"א ואחוזת מרעיו הצדיקים יתקנו תקנות וייסדו חבורה תחת שם חדש אשר פה קדשו יקבנו, וישלחו התקנות אילינו, ואנחנו נקבלם אי"ה בל"נ, כי מציון תצא תודה ודבר ה' מירושלים. עוד כתוב שהחליטו ליסד ישיבה גבוה בירושלים עיה"ק תובב"א, ואין אנכי יודע אם זה כרצון הדר"ג?

התקנות הכנסיה הגדולה בנוגע לארץ ישראל	התנ"ך - בארץ ישראל
<p>(3) אגודת ישראל מחויבת לסדר לשבות עליה לחוצים בירושלים יום, במספר לעורר לחוצים ביום הראשונים לבואם.</p> <p>(4) לשבולת הלאה את בית החלוצים שנספר בפרע"י אצ"י בעבודת ה' כלכלית.</p>	<p>(1) הכנסיה הגדולה מביעה את צערה העמוק על העוברת שבארץ ישראל נמצאים כתי-ספר שלא רק זאת שמורת דתם כל נאמי אהיק הם פנימים בלבנות הלולים השקופות-עולם וזהו דרוח ישראל אלא שמשרשים בכנות הניכיהם שגנה רב"ה וחרתו ומכנסים בזה את כל קרפי האופת ואת המצב חרתי המעצב אל הדור הצעיר באיי צירובים לקוף כראש רדאשנה על חשבון כתי-הספר החפשיים כמובי כתי-הספר הכנסית הגדולה לפתוח בפעולה רחבה להבטיח את קיומם של בתי-החלוצים חרתי הישנות הקיימות מכרי באיי ולחמאץ ליסר בכל המקומות האפשריים בהתחנה ברוח אלו. הראשונות על הרגה לשובה בתי החלוצים והישבות על אצ"י רדאנן ניב עברו:</p>
<p>העבודה הכלכלית של אגודת ישראל בארץ ישראל תהתנה בעתה והקרב בהכיות קרקעות בנות-חיים מספר והעשית לשנים הכנסיות הללו יוסף הועד הפועל החרתי בנות שמישבה יתיה בירושלים או בלודו, על יסודות מספריות התקדור לשנים האמצעים כמפורסם יתיה על הועד הכללי, הועד הפועל יצטרך להחליט בעצמים לקניית כסויות של קרקע באיי חייב פשוטו המצעים לוח המסתדרות.</p>	<p>(2) בתי חנוך לבנות חרתיים. (3) "חרתו" לולים. לפניה וי חוסר קרן מיוחד בשם קרן חרתיים.</p>
<p>לשבול עבודת באיי בארץ ישראל, יחזקו עיי-כל המסורות ארצית, מרכיב אצ"י ותי-ישלח עמרו באיבת אתר להקמת הכללי המרכיב הכללי החרתי בארץ ישראל בחר בעד יועל שעליו יתיה כגשם את כל החלטות של המרכיב כל הכנסים הנאמנים באצ"י עברו אצ"י צויכום להשלת ליד המרכיב חרתי ישראלי של אגודת ישראל השנים בכנסים מוכרה. היותו לצד החלטות המרכיב הכללי עיי-הועד הפועל יתיה-הועד-המרכזי-הארצי-המספר-מח-מנצח-גדולה-חרתי להצטרף כי כל חבר באגודה מחויב לשלוח כמותו ומתנו בעד כגון חרתי, תכלולת וי-בספרו כל צור-וכל מבקר בכנסיות חייב סכום חנוך הועד הפועל לשם עבודה מעשית באיי כמובי ותחייב כל החברות לארצותיהם להצטיי כפשוטו יתיהם פטרונים קטנים להבנות חרתי.</p>	<p>(4) תשבות לב שורדה מסנה אגודת ישראל לחנוך ולדי הערות המספריות באיי בחיות שאלו הולכים ומתכנסים למכיר לזהירות התאגדות של ברהמיכה של חרתי אצ"י וקצב חלק ידוע עובר בתי חרתיים של המספרים.</p>
<p>הכנסיה הגדולה נגד האכזבה המצפיתית בארץ ישראל בהתאם להחלטות של מועצת גדולי חרתיים, מנה הכנסיה הגדולה אל הנציג העליון פיר הרבנים ספואל בלגשנה שוחחים וצדברים בארץ ישראל וסודרו כלו מסות מצד השלשון, כל עדה אחר פגני יסודות התיים לשם השקפה"ן איננה יוכרת להשקפה"ן עעודה אחרת, אשר פתולה ותעמדתו בראשית אינם שומרי חרות, יתנו לוח חריתו לשלוח לוח עדה בלתי תקינה ושום עדה או בח צבירי אחר לא יתן להם הכח להשליט עליהם מסים נגד רדאנן.</p>	<p>(5) אגודת ישראל פונה בקריאה חסד אל כל שלוחי אמוני ישראל לחיות לעורר בחמיכות עבודת החנוך ברוח חרתיים באיי.</p>
<p>הכנסיה הגדולה נגד האכזבה המצפיתית בארץ ישראל בהתאם להחלטות של מועצת גדולי חרתיים, מנה הכנסיה הגדולה אל הנציג העליון פיר הרבנים ספואל בלגשנה שוחחים וצדברים בארץ ישראל וסודרו כלו מסות מצד השלשון, כל עדה אחר פגני יסודות התיים לשם השקפה"ן איננה יוכרת להשקפה"ן עעודה אחרת, אשר פתולה ותעמדתו בראשית אינם שומרי חרות, יתנו לוח חריתו לשלוח לוח עדה בלתי תקינה ושום עדה או בח צבירי אחר לא יתן להם הכח להשליט עליהם מסים נגד רדאנן.</p>	<p>(6) תשבות לב שורדה מסנה אגודת ישראל לחנוך ולדי הערות המספריות באיי בחיות שאלו הולכים ומתכנסים למכיר לזהירות התאגדות של ברהמיכה של חרתי אצ"י וקצב חלק ידוע עובר בתי חרתיים של המספרים.</p>
<p>הכנסיה הגדולה נגד האכזבה המצפיתית בארץ ישראל בהתאם להחלטות של מועצת גדולי חרתיים, מנה הכנסיה הגדולה אל הנציג העליון פיר הרבנים ספואל בלגשנה שוחחים וצדברים בארץ ישראל וסודרו כלו מסות מצד השלשון, כל עדה אחר פגני יסודות התיים לשם השקפה"ן איננה יוכרת להשקפה"ן עעודה אחרת, אשר פתולה ותעמדתו בראשית אינם שומרי חרות, יתנו לוח חריתו לשלוח לוח עדה בלתי תקינה ושום עדה או בח צבירי אחר לא יתן להם הכח להשליט עליהם מסים נגד רדאנן.</p>	<p>(7) הכנסיה הגדולה מביעה את תרחתה העמוקה למנהלי מסורות חרתיים בארץ ישראל והמסובות בגולה.</p>
<p>הכנסיה הגדולה נגד האכזבה המצפיתית בארץ ישראל בהתאם להחלטות של מועצת גדולי חרתיים, מנה הכנסיה הגדולה אל הנציג העליון פיר הרבנים ספואל בלגשנה שוחחים וצדברים בארץ ישראל וסודרו כלו מסות מצד השלשון, כל עדה אחר פגני יסודות התיים לשם השקפה"ן איננה יוכרת להשקפה"ן עעודה אחרת, אשר פתולה ותעמדתו בראשית אינם שומרי חרות, יתנו לוח חריתו לשלוח לוח עדה בלתי תקינה ושום עדה או בח צבירי אחר לא יתן להם הכח להשליט עליהם מסים נגד רדאנן.</p>	<p>(8) הכנסיה הגדולה מקבלת על עצמה את החובות הרחוקים בהתחברות חרתיים של אגודת ישראל בארץ וישראל, ובכלל-מבטא-קול-ישראלית.</p>

והנה אין בידי להכריע בענין גדול כזה, ואנכי מצפה לתשובתו הרמה כי מפיו אנו חיינו, והנני מבקש שיכתוב דעת קדשו לראש האגודה של מדינתנו, הרב מו"ה אברהם אהרן כ"ץ נ"י ראב"ד דנייטרא נ"י, ולא יזכיר שמי שאנכי כתבתי, לא מפני שאנכי ירא מאדם ח"ו, אלא מפני שאין אנכי מטה שמי לכסוב דברים שלפי ע"ד אינם על בסיס תורה"ק הבאישו את ריחי שאנכי מחרחר ריב. והדרג"ק שליט"א יכול לכתוב שעל פי מה שמע

מן השלוחים מארץ הקדושה שהי' בכנסי', ועל פי מה שקרא בעתון, עשה מה שנראה בעיני קדשו. והנה הדרג"ק אין צריך לסמוך עלי, אלא על הצירים הנכבדים שהיו בוועד יע"א, והם יממרו אם אמת מה שכתבתי, וגם יכול לקרא הזאטצונגענטוורף [טייטש דרגונן] הישן והזאטצונגען [התקנות] שנתקבלו בכנסי'

בעתון 'ידישע פרעסע שיצא ראשונה אחרי הכנסי', ומילתא דעבידא לגלויי הוא. ואם הדרג"ק רוצה לכבד גם אותי הצעיר בתשובתו הרמה ודאי אשמח.

והית"ב יכתוב את כל עמו בית ישראל בכלל וכל אחד ואחד בפרט בספר חיים טובים וגאולה שלימה בקרוב אכ"ר. נא יזכירני בתפלתו הזכה שאזכה לשוב בתשובה שלימה ולעבוד הית"ב ולעסוק בתורתו הק' בלי שום חולשה ורפיון, ונזכה כולנו לעבוד הית"ב בקרוב בהר הקודש בירושלים כחפץ נפשו הקדושה והטהורה ועתירת עבדו הצעיר הסר למשמעתו

אשר בן בלימלא

בשולי המכתב: מעיון בעתונה של אגו"י בירושלים 'קול ישראל' מתקופה היא, אנו רואים שאכן נדפסו החלטות הכנסיה הגדולה בקשר לארץ-ישראל, כפי שהעתיקם למעלה הרב מקירכדארף (ללא שינוי). כן מועתק שם פניית הרב פנחס כהן (הנזכר למעלה) אל הרבנות הראשית בירושלים להוציא לפועל את החלטות הכנסיה. [השתלשלות הענינים לאחר מכן, ראה בארוכה בספר 'מרא דארעא ישראל', ואכהמ"ל]. דברים אלו כנראה הניחו את דעתו של הרב מקירכדארף, שכן בשנה לאחריה, בשנת תרפ"ד, הוא נסע לאמערקא במשלחת של אגו"י יחד עם בעל ה'כלי חמדה' ועוד רבנים. בשנים יותר מאוחרות נמנע הרב מקירכדארף מלפעול במסגרת אגו"י. נהרג עקה"ש באוישוויץ י"ט תשרי תש"ה.

מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל והרה"ג קוק.	
<p>כאשר נתפרסם כבר בגילון החולף דרשו צירי אר"י מאת מועצת גדולי התורה שעל יד הכנסי' לשלוח אתרם סגדולי התורה לארץ הקדש לחוק את העדה החרדית ולשום קץ להריופות והגנושות אשר היא נדרפת מאת מהגנלי' ביחוד החסרמו על הרב קוק אשר הוא מואמץ לקפה את זכות העדה החרדית בתור עדה מיוחדת ולא נרצע נפ מלדרוש מאת הממשלה להכיר בוועד הלאומי ובוועד העיר ליהודי ירושלים כל אחד משהתק עם החפשים. הצירים תירושלמים דרשו מאת גדולי התורה להסמין את הרב קוק לרית על דבר זה ובקשו מאתם להחזיר את הרב קוק שגם לפני ישיב לרית וחל מלהציק את רגלי העדה החרדית.</p> <p>מועצת גדולי התורה הכשיתו להצירים למלא דרישה זו ובשבעו זה נספר לנו העתק החומנה לרית אשר נשלחה מאת מוכיר הכנסי' הרב בני דניס סגסם כהן תיזין להרה"ג קוק חיי"ו.</p> <p>וחננו מסרים בזה את העתקתו אות באות. לשכת הסכנו של אגודת ישראל וינה כיה יום מ' לח' אולול פ"ג</p> <p>שלימא רבא לכבוד הרב חגי ה' המפירסם וכו' מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק אבןקבץ ירושלים תובכ"א</p>	<p>בקיבלנא על הגול הנעשה להם בזה שספקחים וזתם בתור קבלה מיוחדת וספריקום אותם להתאחד בקהלה אחת גדולה נגד רצונם.</p> <p>אשרנו בנה לפנות אל כתר"ה ולעודר אותו כי עד האלקים יבואו דבוי הצודים ועד ששה חרשים הקייבו דבויכס לפני ב"ד אשר ויצונו דבר המשפט לאור ע"פ דתהיק אם רשאים אתם להכריח את אנשי הקהלה האשכנזית לחת על זכותם בתור עדה מיוחדת כאשר היתה עד כה, וחבירה בידכם או לדין לפני ב"ד של זבלי"א וזב"א ושני הצדדים יבחיחו להם השליש או שאנחנו נשלח להתם ב"ד של שלשה רבנים גדולי ישראל הספורסמים בתורם ויראתם אשר ישנו כסאת למשפט בענין הזה.</p> <p>אכן עד צאת המשפט לאור ע"פ ב"ד כאשר למעלה מוצאים אנו לנכון לנלות רעתנו העת תורה ולעודר ולבקש למען השלום שאנשי העדה אשר בקהלת אשכנזים הגיל הם כחוקתם ואין לקפה שום זכות שז"י להם כחיר עדה מיוחדת בכל עניני הקהל.</p> <p>נקות ביי כה"י ישאע ליקנו ובמקום שיש דין ישלום ושלום יהי' על ישראל ועל רבני שלמא רבא חיים וברכה עד חעולם.</p> <p>ואת שני הצדדים אנו מכקשים בו סעתה וישראל' שלא יוללו עוד אח"כ בכבוד חברו לא ברברים ולא בעתנינים שזרו נדם אך חילוי השם וכבודו תורתנו הקדושה. וכת הננו באים על החתום</p> <p>ולעודר על וישר העתקתך באמי על החתום.</p> <p style="text-align: center;">פנחס כהן</p>

עוללות

לעלה 10 – חברת 'תומכי תורה' באמעריקא

'מרכז מורשת אמעריקא' העביר לנו צילום של תזכיר (ללא תאריך) ממזכיר החברה רבי אברהם צבי פרידמן, המכילים מספרים על הישיבות והת"ת בארץ הגר שהחברה תומכת בהם. תשוח"ל על הצילום ותירגמו ללה"ק:

לפנינו רשימה שמכילה מספר בחורי הישיבות וילדי הת"ת בטרנסילוניה ורומניה (חלקים מהונגריה הישנה [היינו לאחר מלחמה"ע הראשונה, כשחלקים ממלכות אוסטרו-הונגריה הועברו לרומניה]), כפי מה שאושר ע"י הרב שלמה [זלמן] אוללמאן [אב"ד ביסטריץ], נשיא "מרכז היהודי הראשי" במדינות הנ"ל [נשיא הלשכה המרכזית לקהלות האורתודוקסיות בטרנסילבניה].

ישיבות – 39

ממונים (מסייעים ליד הרבנים וראשי הישיבות) – 96

בחורים הנצרכים סיוע – 2568

תלמודי תורה – 78

מלמדים – 331

תלמידים המקבלים לקח – 5697

מספר יתומים בין התלמידים הנ"ל – 1044

בנוגע מצב המדינות הנזכרים להלן, יש לנו רק הרשימות שקבלנו מהרבנים ונשיאי העדה מאותם ששלחנו להם תמיכה, וגם אלו הרשימות הם רק חלקית, יש מהם שמכילים פרטים רק על ישיבות ומהם שמכילים פרטים רק על התלמודי תורה, וגם יש מאלו שאין לנו שום פרטים עליהם.

הונגריה:

כפי מה שנראה מהרשימות שצרפנו (לע"ע לא מצאתי הרשימות המפורטות) יש לנו התכתבות עם 55 קהלות. על 18 מהם אין לנו רשימות, 37 קהלות הנשארות מסכמים לנו אלו הפרטים:

תלמידי הת"ת – 1611

בחורי הישיבות – 1600

רובם מאלו סמוכים רק על הסיוע שמקבלים ממקורות חוץ מביתם

צ'כסלובקיה:

סך הכל של הקהלות שאנחנו בקשר אתם הם 55, יש לנו רשימות על 25 מהם.

בחורי הישיבות – 2427

תלמידי הת"ת – 1957

רובם סמוכים עלינו

This is a report of the number of Bachurim in the Jeshivas and children in the Talmud Torah Schools of Transylvania and New Roumania (parts of Old Hungary), confirmed by Rabbi Solomon Ullman, President of the Jewish Central Headquarters of the above countries.

Jeshivas	39
Teachers (Assistant to Rabbis)	96
Bachurim dependent for support	2,568
Talmud Torahs	78
Teachers	331
Children receiving instruction	5,697
Number of Orphans among these	1,044

With regard to the following countries, we have reports only from the Rabbis and Presidents to whom we have sent money, yet even these reports are incomplete inasmuch as some of them furnish only information concerning the Jeshivas and some concerning only the Talmud Torahs, while still others, as is below indicated, furnish no information whatever.

HUNGARY - As shown in the enclosed list, we are in communication with 55 cities. For 18 of these we have no reports. The remaining 37 give the following figures:

Talmud Torah Children	1,611
Bachurim	1,600

The majority of these are entirely dependent for their support on sources outside their homes.

CZECHO-SILAVAKIA - Number of cities which we are in communication with - 55. We have no reports for 26.

Bachurim	2,427
Talmud Torah Children	1,957

Majority dependent.

JUGO-SLAVIA - Number of cities--6. Two of these give no reports.

Bachurim	81
Talmud Torah Children	190

All dependent.

In addition, we have in our files letters from many Rabbis resident in small towns, whose Congregations, because of geographical changes, have been greatly decreased, and who therefore are in critical circumstances and extreme want. There are others who have suffered the destruction of their school buildings.

Because of deplorable economic conditions, parents in the small villages are obliged, instead of engaging instructors, to send their children to school in the adjacent larger towns. This influx being something these institutions are not prepared for, their inability to cope with the problem can well be imagined.

This will serve to give you an idea of conditions in the territories above named. Our files are at your disposal should you care to make further investigation.

Tomche Torah Society.

Signed By:

Rab. H. Friedman Sec.

יוגסלביה:

מספר הקהלות 6. על שנים מהם אין לנו הפרטים.

בחורי הישיבות – 81

תלמידי הת"ת – 190

כולם סמוכים עלינו

בנוסף להנ"ל יש באמתחתינו הרבה מכתבים מרבנים המתגוררים בעיירות וכפרים קטנים, שקהלתם נצטמקו ביותר, לרגל השינויים הגיוגרפיים, ובכן נמצאים המה במצבים קריטיים וצורכם מרובה. וכמה מהם אף במצב של הריסת בנייני הת"ת.

לרגל מצבם הכספי הירודה, נאלצים הורי התלמידים לשלוח את ילדיהם בת"ת וישיבות בעיירות הגדולות, תחת לשכור מלמדים במקומם, וזה גורם לחץ על המוסדות בעיירות הנ"ל שאינם מוכנים לקבל את כל כמות התלמידים מחוץ לעיר, ודעת לנבון נקל לצייר את מצבם וטרחם.

כל הנ"ל יספיק לכם להבין את המצב בה נמצאים הקהלות במדינות הנ"ל, כל התיקים עם רשימות מפורטות שנמצאים אצלנו מוכנים עבורכם באם תראו לצורך לחקור יותר.

חברה "תומכי תורה"

הרב ה. פריעדמאן, מזכיר

לעלה 10 – רבי הלל הכהן קליין

ברשותי מכתב מקורי משנת תר"ע, שכותב בו בסופו ר' הלל קליין רבה של קהלת אוהב צדק בניו יורק הנזכר בעלה 10 (מעמ' ב והלאה). זה מכתב המלצה על סבא של סבתי ר' אשר לעמיל הריס, הקורא לקהל לסייע לו כי הוא ממשפחת האחים הצדיקים לעווי.

ר' אשר לעמיל היה בנו של ר' שלמה זלמן פראסט (בעת כתיבת המכתב עדיין חי, שכן יש מכתב ממנו מתאריך ג' תולדות כ"ה חשוון תר"ע לבנו זה), אשר היה בנו של ר' ישראל פראסט, שהיה אחיהם הצעיר של ר' שלמה זלמן לעווי, ר' יעקב יהודה לעווי, ר' אשר לעמיל לעווי, ר' נחום שאדיקר.

הראל כהן – בית אל

בעזה"י, ירושלם עיר הקודש ת"ו.

רחמנים יקרים טהרי לב.

את האיש הנכחי ר' אשר לעמל למנזאן נ"י פראסט ידענוהו מאז הימים, ומאז היותו לאיש התפרנס מיגיע כפו. תומתו וישרתו מתחו עליו קו נעם וחוץ, והוא אהוב ורצוי לכל, בעשותו את עבודתו באמונה, בהיותו רוקח (אפאטהקער) - שנים רבות שמש ככהונתו זאת, בבקור חולים האספיטאל בעה"ק גם בהקליניק אשר להחברה למען

ציון. ויהי גם רוקח פרטי, וירכש לו שם טוב בכהונתו זאת, - ועתה, לרגלי השתנות חוקי ממשלת אוטומאני [הממלכה העותמנית] יר"ה, הוחק חוק גם על הרוקחים לבלתי רשאים עשות את עבודתם עד יהיו מלאי יד ברשיון הממשלה יר"ה מקושטא (דופלאמירט) וישבר מטה לחמו. אנוס היה לסגור את בית מרכולתו, והוא וב"ב משפחה שלמה של שבעה נפשות גועת ברעב, לא במליצה וחידות, לא בגוזמא והפלגת דברים, אלא רעב ממש. - צר לנו מאד לראות משפחה יקרה כזאת המצוינת בירושלם גם ביחש משפחה, כי הנהו ממשפחת הרב הגאון

הצדיק ר' יעקב ליב לעווי זצ"ל שהי' ראב"ד בעה"ק ת"ו, גם ביחש עצמה, בהיותו בר אורין ובר אבהן, נתונה עתה בכל רעה. מצבו זה יאלצהו עתה ללכת באשר ישאהו הרוח, למצא חיית ידו ולהביא טרף לביתו. ולכן הננו בדברים אלה להודיע ולפרסם את טיבו של האיש הזה, ובכל מקום בואו יואילו נא אחינו הרחמנים להכיר ערכו ולמשוך אליו חסד, לעזרו ולתמכו בכל האפשרות, ולתקנהו בעצה טובה, עד ירחמהו ד' ויעמידהו בקרן אורה, כי ימצא לו מקום מוכשר לעבודה, להביא לחמו בעמל נפשו אשר זאת היא כל מגמתו. - וכל מרחמיו ירוחמו. ובכגון זה נאמר, כי מטה יד אחיך עמך והחזקת בו. ואחיתם זה הוא עמית בתורה ומצות. והחזקתם בו.

החותמים בברכה, בירח תמוז תרס"ט בעה"ק ירושלם ת"ו ב"ב

משה נחום וואללענשטיין

שאל חיים הלוי הורוויץ החונה פה מאה שערים בקרתא קדישא ירושלם ת"ו

ונאם יוסף חיים זאננענפעלד

ונאם חיים ברלין

ונאם שלמה זלמן בהר"ן ז"ל לעווי

גם אנכי אמינא פסוקי דרחמי עבור המוכ"ז ביקר הנ"ל, והמרחם ירוחם ויתברך ממעין הברכות, כנפש המעתיר וחותם בברכה שמואל סלאנט

חתימות ידי הרבנים הגאונים מארי דארעא קדישא נודעות לי היטב לכן הנני לאשרן ולקיימן כדחזו פה נויארק כ"ח תשרי [ד' לסדר נח] תרע"ן לפ"ק

הילל הכהן המכונה ד"ר קליין

לעלה 9 - אודות הרבנות והרבנים בהעדיעס

במה שכתבתם מאמר על ימי ורבנות ק"ק העדיעס הסמוך לבאניאהד, עד רבה האחרון ועד בכלל ה"ה הגאון רבי יוסף שלמה גאייטין זצ"ל הי"ד. כדאי להעלות על הכתב את הישיבה שם בשנים האחרונות לפני חורבן הקהלה.

בתחילת שנת תרצ"ט נתיסד שם ישיבת 'כסף נבחר' ע"ש זקיננו של האב"ד דשם בעהמ"ח ספר כסף נבחר, ע"י חתנו הגאון החריף רבי אברהם אליעזר עקשטיין זצ"ל, שהי' ממשפחת גאונים בנו של הגה"צ רבי אלכסנדר עקשטיין זצ"ל דומ"צ בבודא פעסט מזיווגו השני, בת הגה"צ רבי צבי עקשטיין זצ"ל דומ"צ בק"ק פאפא, והי' מגדולי וחשובי תלמידי הגה"ק מהר"י בוקסבוים זצוק"ל זיע"א אב"ד גאלאנטא, ולכבודו הגיע להעדיעס לקחת חלק בשמחתו ביום חתונתו, מלפנים תלמיד דודו הגאון רבי אשר משה עקשטיין זצ"ל אבדק"ק סערעד (בהגאון רבי צבי ז"ל הנ"ל).

מהר מאוד התפתחה הישיבה שהתחילו עם שבע בחורים (אולי קצת קודם שנת תרצ"ט), דבתחילת שנת תרצ"ט עלה מספר התלמידים לשלושים בחורים, כי שמו הטוב הי' הולך לפניו. בספר תתן אמת ליעקב נדפסו זכרונות על הרה"ח רבי יעקב בנעט זצ"ל שהי' אחד מחשובי הבעלי בתים בק"ק העדיעס והי' ת"ח גדול ועובד ה' בכל כוחו, דהי' שגורה מימרא בפיו, שהי' ראוי לשבת בסנהדרין, שהי' בקי בכל התרי"ג מצוות ובהלכתא למשיחא למעשה, ואם הי' נשאר בחיים הי' יכול להיות גדול הפוסקים בדורנו. וק"ק פעסט רצו להגדיל את ישיבתו שהוא ישקה מבארו לכל צעירי הצאן גידולי ק"ק פעסט, כי בימי בין הזמנים הבחינו את הבחורים שחזרו מהישיבות ותמיד הצטיינו הבחורים שלמדו בהעדיעס, ואמרו כדאי לשלוח בחורי קהילתנו לשם כי רב חילו בשיטת לימודו ולהעלות את הבחורים בתורה ויראה.

אאמ"ר ז"ל ה"ה הרבני מוה"ר יודא ב"ר נתן בנימין עקשטיין ז"ל אחיו של רבי אברהם אליעזר ז"ל כשגמר הכתות הגבוהות בת"ת תורת אמת בפעסט, בגיל חמש עשרה, הלך ללמוד לישיבתו של דודו ז"ל, עם ש"ב הגה"צ רבי קולנימוס אליעזר עקשטיין זצ"ל אב"ד דק"ק בונאס-אירס ארגנטינה, ובשנת ת"ש בקיץ שלחם דודו לישיבת רבו הגה"ק מגאלאנטא. ושמעתי ממנו שזה הי' אחר שהחזירו את העיר גאלאנטא לאונגארין, ועוד כמה מתלמידיו שלח לשם.

ואחר שנסגרו דלתי הישיבה לבחורים שבאו מחוץ לגאלאנטא בתחילת תש"ב, כי הי' עיר גבולי ולא הרשו לבא לשם מחוץ לגלילות, חזר לישיבה בהעדיעס, ובתקופה ההוא נעדר דודו ז"ל כמה חדשים מהישיבה, עד שסידר התעודות המוכיחות שלמד בכתות הגבוהות שיוכל להיות רב רשמי להנצל מהם. ונדפס מכתב שכתב רביה"ק מגאלאנטא אליו בהיותו במחנה העבודה, ואיני יודע אם זה הי' בתקופה ההוא או

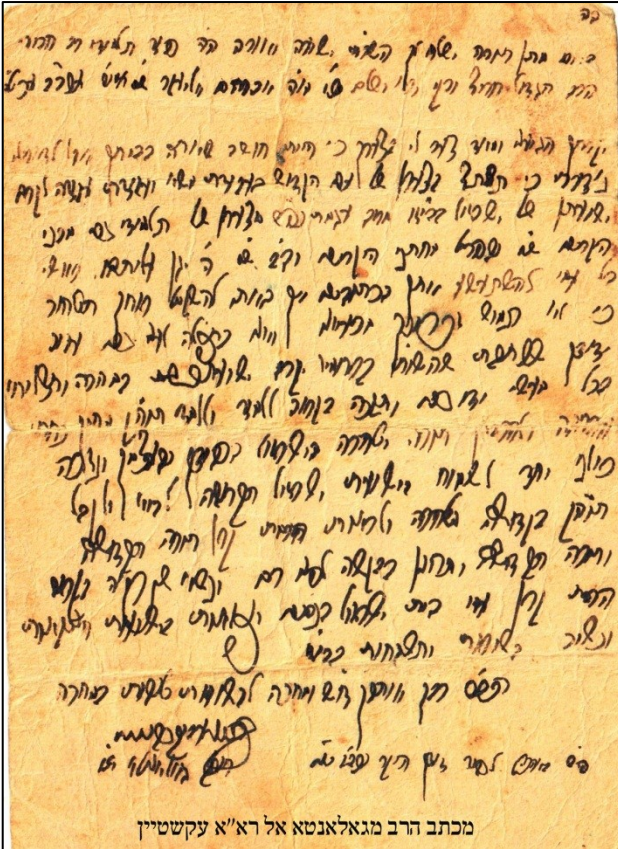
בשנים המאוחרות יותר כשהי' המלחמה בעיצומה, (כי לפי מה שהבנתי מאמור"ר ז"ל שסיבת העדרו מהישיבה הי' רק לסדר הניירות לפטור עצמו משירות עבודה, וזאת הי' בערך כשני חדשים).

וז"ל המכתב:

ביום מתן תורה ישלח לך השי"ת ישועה ואורה ה"ה כבוד תלמידי רב חביבי הרב הגדול חריף ובקי ירא ושלם וכו' מ"ה אברהם אליעזר שיחי עמו"ש עכב"ב לכט"ס.

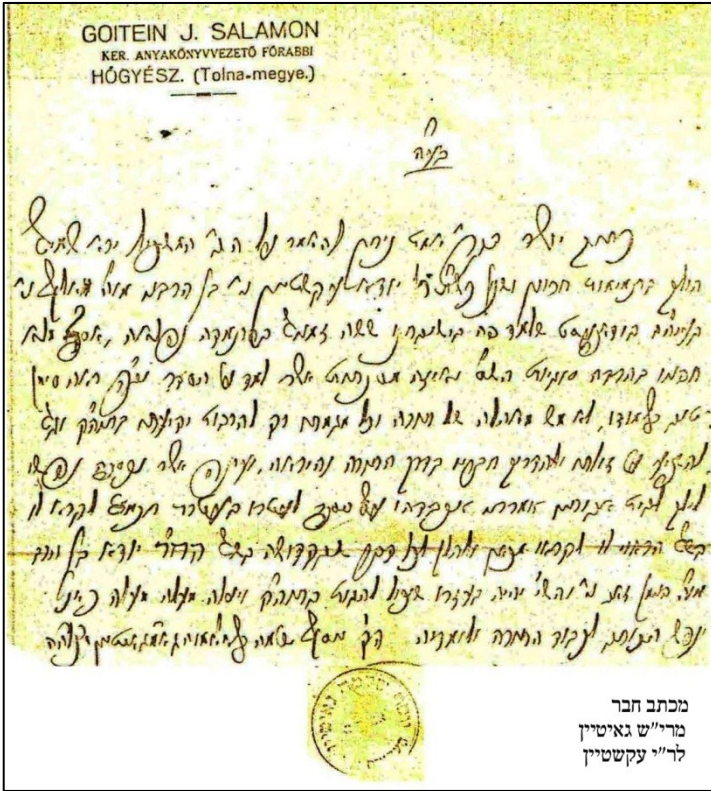
יקרתך הגיעני ומאוד צר לי בצערך כי הייתי חושב שאתה בביתך, אבל לדאבוני נודעתי כי תשתתף בצערן של עם הקדוש בעבודת משא ועבודת עבודה לקרב ישועתן של ישראל בבי"א.

מרוב עגמת נפש מצערן של תלמידי גם מבני היקרים שי' ובפרט מחתני היקרים וב"ב שי' ה' יגן עליהם, ראשי כל עמי להשתעשע אתך בכתובים, אך באתי להשקיט רוחך הטהור כי לא תמוש זכרונו מרעיוני, ואני תפלה לעני גם עבור ידיך שכתבת, שהשי"ת ברחמי יקרב ישועתכם במהרה ותצליחו בכל מעשי ידיכם, ותזכה

בקרוב ללמוד וללמד תוה"ק מתוך נחת והרחבה ולהרביץ תורה וטהרה בישראל בכבודך ובעצמך, וזנכה כולנו יחד לשמוח בישועת ישראל הקרובה לבא לקבל תוה"ק בקדושה ובטהרה, ולראות הרמת קרן התורה הקדושה, ותורה הקדושה יתחנן בבקשה לפני רם ונשא שנראה בקרוב הרמת קרן עמו בית ישראל בנסים ובנפלאות בישועות.

הכ"ד רבך אוהבך דושה"ט ומחכה לבשו"ט במהרה

בתקופה ההוא
שלא הי' בישיבה
בהעדיעס, הי'
אאמור"ר ז"ל
מנהל והנהיג סדר
הישיבה ביחד עם
חבירו הר"ר יעקב
יודא שטראסר
ז"ל, ת"ח גדול,
שהי' גר בסוף
ימיו בבני ברק.
הם למדו אז עם
הבחורים פרק
אלו טריפות,
והרב דמתא למד
עם הבחורים
הגדולים גמ'
קידושין, ואז
למדו שם בחורים
צעירים מבני

הבעה"ב מגאלאנטא, וכשחזר רבי אברהם אלעזר ז"ל ביקר את רבו בגאלאנטא, ושאל אותו מי למד עם הבחורים כשלא הי' שם, כי הבחין בהבחורים שחזרו משם שהיו בקיאים בפי' הפיוטים לימים נוראים, וזה הי' ע"י שאאמור"ר ז"ל למד אתם זאת, ונהנה מזה מאוד רביה"ק מגאלאנטא, ואמר שכך הי' הסדר מלפנים. בשנת תש"ג חזר אממור"ר ז"ל לבודא פעסט עם כתב של האב"ד שם המעיד על התמדתו בתורה וביראתו הקודמת לחכמתו, וז"ל המכתב:

בע"ה

כתוב יושר דברי אמת ניתן להאמר הב' המשכיל ירא שמים הולך בתמימות חרוץ ושנון כש"ת ר' יודא עקשטיין נ"י בו הרבני מר"ה וואלף נ"י בעיה"ק בודאפעסט שלמד פה בישיבתנו ששה זמנים בהתמדה נפלאה, אסף מלא חפניו בהרבה סוגיות הש"ס ואיזה מסכתות אשר למד על הסדר וב"ה ראה סימן טוב בלימודו, לא מש מאהלה של תורה וכל מגמתו רק להרבות ידיעות בתורה"ק וגם להשפיע על זולתו ולהדריך חבריו בדרך התורה והיראה, ועתה אשר נכספה נפשו לילך לבית אבותיו אמרתי אכבדהו עם הספר לעטרו בעטרת חכמים לקרוא לו בשם הראוי לו לקראו מכאן ולהלן לכל דבר שבקדושה בשם הח"ר יודא בן הרב (בנימין זאב) [נתן בנימין] נ"י והש"י יהי' בעזרו שיוכל להגות

בתוה"ק ויעלה מעלה מעלה כאו"נ ונפש הכותב לכבוד התורה ולומדי'. הק' יוסף שלמה
בלאאמוהגא"מ גאיטיין זצלה"ה

משה מנחם עקשטיין רב ביהמ"ד גאלאנטא - ירושלים

מצבת רבי מרדכי ברודא במיאוו

מצבת הגה"ק רבי מרדכי ברודא זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק מיאוו בעל "שור"ת וחידושי מהר"ם ברודא" (בן הגה"ק רבי נתן נטע ברודא זצ"ל אבדק"ק שוסבורג) בביה"ח במיאוו עמדה על תילה עד לפני קצת יותר מעשרים שנה, עד שהוחרבה רח"ל, ונכדו הנגיד רוצ"ח הרה"ח רבי יונתן הכהן שטראסער שליט"א מברוקלין ניו יורק העמיד מצבה חדשה. אולם נוסח המצבה שונה מהנוסח הישן. בידי נמצאת תמונת המצבה שצולם לפני כשלושים שנה, ומקצתה שקועה באדמה.

וזה הנוסח הישן:

"פ"נ / כבוד אדמו"ר הגאון הגדול
החריף ובקי צדיק ועניו המפורסם
קכש"ת / מה"ו מרדכי ברודא זצ"ל
/ שהי' אב"ד ור"מ דפה ק"ק
מיאוו יע"א / משנת תרכ"ה עד
תרמ"ג לפ"ק / מאור התורה גאון
עוזינו / רבית החכמה הארת עינינו
/ דבריק הקדושים מלבך נבעו /
כדרבנות בלב... עיך... / ידובבו
שפתיך יעמוד זכו... / בקרב
תלמידך... מי באר... / ו... /
ד... / א... / תנצב"ה".

הנוסח החדש:

"פ"נ / הרב הגאון האמיתי / החריף העצום וצדיק תמים / קכש"ת / מוה"ר
מרדכי ברודא זצלה"ה / אב"ד ור"מ / דק"ק מיאוו והגליל יע"א / בן הגאון
המפורסם / מו"ה נתן נטע זצ"ל / רב דק"ק שוסבורג / מעשה תקפו ופרשת
גדולת מרדכי הלא נודע בשערים / רועה נאמן לעדתו מיאוו קריה נאמנה
בצדק ובשלום הלך אתם ובמישרים / דלה דלה וישק את צאן מרעיתו וישת

לו תלמידים עדרים עדרים / כליל
תפארת נשאר למשמרת ספר היקר
מהר"ם ברודא חידושים מאירים
כספירים / יגן זכותו בעד צאצאיו
ונשמע קול מבשר טוב על ראש
ההרים / החזיר נשמתו לב"ע ג'
טבת תרמ"ג / שם אמו הינדל /
ת'נצ'ב'ה'.

ומתחתיו כתוב: "המצבה הישנה נהרסה
כליל והוקם מחדש ע"י נכדו יונתן בן
גיטל הכהן שטראסער ה"ו – תשנ"ד".

עמרם בנימין וידר – בני ברק

בשולי המכתב: השוה קונטרס 'שארית
יוסף' [קובץ חידו"ת מרבי יוסף ברודא
ה"ד אב"ד מיאווא] עמ' יג: "משפחת
שטראסער מארצה"ב העמידו מצבת
זכרון להגאון המהר"ם ברודא ולבנו
הגאון ר' יוסף בבית העלמין במיאווא.

אבל לאח"ז מצאו בני המשפחה מציבה ישנה מרוחק קצת [מרבי מרדכי ברודא]". –
לפי זה יש מקום לברר איה מקום קבורתו המדויק של מהר"ם ברודא.

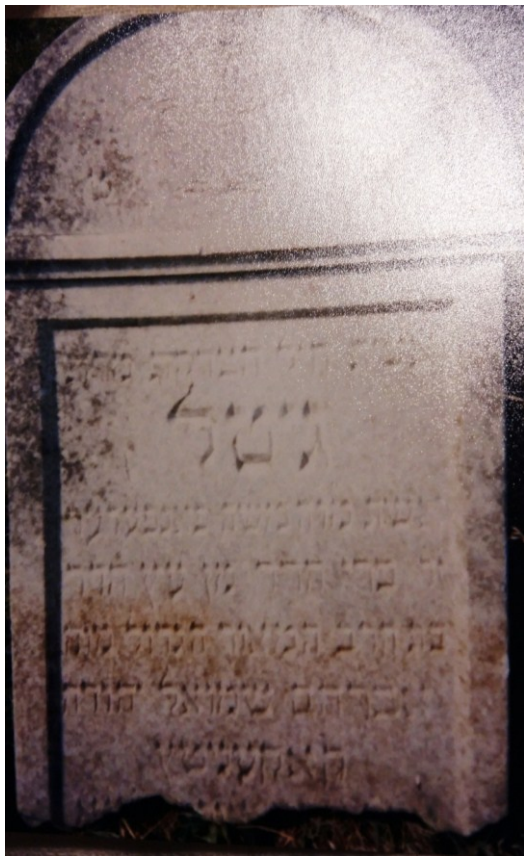
לעלה 10 – רמ"א ורח"י קטינא

בעלה 10 עמוד פב מובא תמונה ופיענוח מהמצבה של רבי משה אריה קטינא
שנפטר כ' אייר. ראה בעלה 9 עמ' סא מובא עמוד שער מספר זכרון של תלמידי
הערוגת הבושם בחוסט: שלום קטינא, בן לאאמ"ו משה אריה בן חנה רבקה ז"ל,
דומ"ץ דפה חוסט יע"א, נפטר ב' אייר שנת תרנ"ד לפ"ק.

שם עמ' פא בנוגע לרבי חיים יעקב קטינא אב"ד ניר-באגאד. ב'קהילות הונגריה' ערך
ניר-בוגאט, מובא: "במפקד הקהילות תש"ד, צוין כרב ורשם, הרב אברהם קטינא,
שהיה כנראה בנו של הרב חיים יעקב". אם רבי חיים יעקב קטינא נולד בשנת
תר"ע, לא הגיוני שבשנת תש"ד כבר היה לו בן רב. אולי הוא היה אחיו של רבי
חיים יעקב, או שזה היה שמו במסמכים הרשמיים.

לייבל רייניץ – ירושלים

בשולי המכתב: רבי חיים יעקב אכן נקרא בשמו הלועזי 'אברהם'.

רבי אש"ל ראקניץ אב"ד אורמעני

רצ"ב מצבת מרת גיטל פאנפעדער, בת הג"ר אברהם שמואל ליב ראקניץ-אובלט אב"ד אורמעני. נפטרה ח' תשרי תרמ"ד ומנו"כ באורמעני. נוסח מצבתה:

פ"נ / אשת חיל הצדיקת מרת / גיטל / אשת מו"ה משה פאנפעדער / ז"ל פרי הדר מן עץ הדר / בת הרב המאור הגדול מו"ה אברהם שמואל יהודה / ראקעניטץ / ...

ממצבה זו סמוכים למש"כ בס' 'החת"ס ותלמידיו' שר' אברהם שמואל ושמואל ליב היינו הך, דלא כמ"ש ב'אישים בתשובות חת"ס'.

אגב, בעלה 10 עמ' עט בקטע האחרון נזדקר טעות וצ"ל 'חיים' אבעלעס (ולא 'משה' אבעלעס).

מנחם מאיר יאקאבאוויטש – ברוקלין נ.י.

משפחת לעפקאוויטש הכהנים

בגליון 10 בעמוד האחרון, הובא צילום מצבתו של רבי חיים יצחק הכהן לעפקאוויטש מליסקא, האם הוא היה ממשפחתו של ר' יצחק הכהן לעפקאוויטש חותנו של הרה"ק ר' צבי הירש מליסקא?

בירושלים עיה"ק גר רבי צבי הכהן לעפקאוויטש שעלה לא"י מהונגריה ונפטר כנראה לפני שנת תרנ"ד. בנו היה ר' טוביה מאיר הכהן לעפקאוויטש שהיה גבאי בכולל שומרי החומות (נודע בשם ר' טוביה כהן), וחתנו היה ר' ישראל שפירא אחיו הצעיר של הגה"ק בעל ציץ הקודש. אולי יודע מאן דהוא אם היה ממשפחת הכהנים לעפקאוויטש מליסקא?

שמחה בונם יוסף סיימון – בני ברק

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il